

72.

Aantekeningen, oktober – november 2019

Pieter Wisse

72.1

Voor zgn dialectisch materialisme gelden drie hoofdwetten. Zoals Friedrich Engels (1820-1895) ze aangeeft in **Dialektik der Natur** – ik raadpleegde een [www-editie](#) met daarin verwijzing naar de paginering volgens de uitgave door Dietz Verlag, 1962 – heeft hij ze ontleend aan het werk van Georg W.F. Hegel (1770-1831). Naar zijn eigen zeggen draait Engels de, vooruit, werking ervan echter òm:

Alle drei [Gesetze] sind von Hegel in seiner idealistischen Weise als bloße **Denkgesetze** entwickelt[. ...] Der Fehler liegt darin, daß diese Gesetze als Denkgesetze der Natur und Geschichte aufoktroiert, nicht aus ihnen abgeleitet werden. [...] Kehren wir die Sache um, so wird alles einfach und die in der idealistischen Philosophie äußerst geheimnisvoll aussehenden dialektischen Gesetze werden sofort einfach und sonnenklar.[p. 349]

De opsomming door Engels luidt:

das Gesetz des Umschlagens von Quantität in Qualität und umgekehrt;
das Gesetz von der Durchdringung der Gegensätze;
das Gesetz von der Negation der Negation.[p. 349]

Ik merk op dat Hegel voor – zijn begrip van de – geest ‘kennelijk’ een uitzondering maakt; volgens hem is – de – zgn geest absoluut en onttrekt zich (!) aldus aan dialectiek met – zoiets als – werkelijkheid als tegenovergesteld. Hier benadruk ik het werk van Hegel nooit grondig bestudeerd te hebben. Of ik Hegels geestbegrip zelfs maar bij benadering aanduid zoals door hem is bedoeld, beoordeel ik daarom zèlf prompt als twijfelachtig. Dankzij mijn al dan niet terechte idee ervan kan ik er echter op wijzen dat Engels zgn werkelijkheid zich eveneens aan zulke dialectiek laat onttrekken, zij het dat hij het tegenovergestelde begrip verabsoluteert. Engels’ uitkomst van begripsmatige òmkering komt op mij niet als synthese op z’n dialectisch over (maar zijn insteek acht ik wel alweer vruchtbaarder).

Wat mij betreft is de a priori (lees dus ook: absoluut) veronderstelde tegenstelling nodeloos beperkend. Dat heb ik eerder in [aantekening 70.84](#) opgemerkt. Ik veronderstel ‘feitelijk’ slechts een enkele, vooruit, wet. Daarvoor gebruik ik samenloop als term voor wederzijdse “Durchdringung.” En omdat ik géén tegenstelling, althans niet principieel, veronderstel, beschouw ik de ene samenloopfactor evenmin op voorhand als ontkenning van de andere, laat staan dat hun samenloop vervolgens als ontkenning geldt van die andere factor. Over òmkering gesproken, begripsvorming – en ik laat hier vergaand in het midden dat het altijd gedragbepaling betreft – kan m.i. gedifferentieerd, zeg maar weer, aanzetten. De ene kant, en daartoe lijkt ook Engels zich te beperken, gaat uit van de verschillende verschijnselen en ziet door hun tegenstelling een uitkòmt ‘veroorzaakt.’ Aan de andere kant kan een enkel verschijnsel echter als – zoiets als – een uitkomst worden opgevat, waarna – pas – naar antwoord gezocht wordt op de vraag naar verklaring. Als algemeenst ‘denkbare’ af- resp. herleiding zie ik dat zelfs radicaal dialectisch met enerzijds een ob-/subject anderzijds een situatie als samenloopfactoren. Ik stel mij zo voor, dat wat een subject als motivationeel begrip

dient voor zijn buitencognitief gedrag resulteert uit toespitsing door afwisseling van beide benaderingen (wat 'natuurlijk' ook weer als dialectiek aannemelijker is). Daarbij zie ik overigens ook geen noodzaak om zgn kwaliteit als omslag van groeiende kwantiteit te veronderstellen. (Want) de dialectische begripsvorming à la samenloop 'kent' m.i. tevens een recursief beginsel. Wat lijkt op zo'n omslag, vergt verdere verbijzonderingen totdat samenloop kwalitatief geldt. Zo verwacht iemand met een simplistische sociologische verklaring een situatie-voor-subjecten vaak zelfs absoluut (lees ook: situatieloos) met hèt subject van gedrag. Alsof een zgn instelling kan denken, enzovoort. Dat kunnen onder die noemer van maatschappelijk verkeer wèl de mensen-als-deelnemers in bijbehorende hoedanigheden. Nota bene, àls situatie kan geen cognitie aan de orde zijn; dat is aan subject voorbehouden. Indien een object ipv een subject in samenloop met een situatie gedacht is, geldt daarvoor natuurkunde als vakdiscipline. Is het verschil tussen ob- en subject trouwens scherp te bepalen? (Ook) dàt is samenloopdialectisch geen alles-of-niets vraag; een passend antwoord hangt 'natuurlijk' tevens van de veronderstelde situatie af.

72.2

Tja, er móést zoiets zijn, maar waarnaar je verwijst biedt zelfs in één moeite door een prachtig overzicht van [registratie van persoonsgegevens](#) door de Rechtspraak(organisatie). Voor een – hopelijk – vervolg kunnen we de huidige proef daarmee nòg beter meteen de stelselmatische richting op mikken.

72.3

Een informatierotonde met Metapatroon/KnitbITs is voor debiteurenbeheer griffierechten alweer enkele jaren in operationeel gebruik. Volgens die opzet kan verspreid bijgehouden informatie inderdaad óók voor o.a. "schuldenrechtspraak" selectief worden verzameld en getoond.

Zoals het onderwerp [van [aantekening 70.77](#)] (Proef-in-perspectieven: koers) al kortweg probeert te suggereren, moet een proef ergens op mikken. Dat maakt de koers uit. De proef dient dan om die – verdere – koers te toetsen.

In [genoemde aantekening] luidt het voorstel om voor rechterlijke bijdragen aan zgn brede schuldenaanpak met een proef(opstelling) de nadruk te leggen op het – demonstreren van het nut van – "zoeken door-de-registers-heen." In een later emailbericht (onderwerp: hoedanigheden enzo) somt Martijn Houtman voor enkele – voor samenhangende overzichten met voorrang in aanmerking komende – registers op welke bijgehouden rubrieken van (persoons)informatie als selectiecriteria kunnen dienen. Daaruit blijkt dat er géén rubriek is die zulke registers allemáál gemeenschappelijk hebben; daarom ontbreekt een ènkelvoudig zoek-annex selectie criterium. En zelfs indien er één, zeg maar, dórólopende rubriek zou zijn, en daarvoor is voor natuurlijke personen het burgerservicenummer bedoeld, kunnen er fouten met registratie van de waarde ervan gemaakt zijn òf is het gebruik ervan achterwege gebleven door een overheidsinstelling voor een bepaald register. Daarom moet wisseling van criteria mogelijk zijn (en dat is waarom de filosoof Ludwig Wittgenstein in meervoud van familiegelekenissen sprak; in een wat omvangrijkere familie is er feitelijk géén eigenschap die àlle familieleden delen). Zo'n proef voor gericht zoeken – en vinden – biedt reeds vergaand "de functionaliteit [...]" ten einde rechters en overige rechtbankmedewerkers meer inzicht te geven in de 'klantbeelden' van personen die op zitting komen." Tevens is zulke zoek-, vind- en toonfunctionaliteit onmisbaar om zgn informatiekwaliteit te helpen verbeteren;

onderling nodeloos afwijkende waarden in overeenkomstige rubrieken in verschillende registers kunnen gelijkluidend bijgehouden gaan worden (zoals allang gebeurt voor debiteurenbeheer griffierechten).

Ook in [die eerdere aantekening] heb ik “een ruwe schatting [opgegeven] van de tijdbesteding door Information Dynamics (ontwikkelaar: Martijn Houtman) voor een proef zoals [...] geschetst.” Die schatting “bedraagt n uren per soort pps-register.” In zijn emailbericht heeft Martijn ook ander(soortig)e registers vermeld. Welke registers onderdeel van de proef vormen, moet echter nog worden bepaald.

In jouw offerte-aanvraag verzoek je om “een offerte voor een haalbaarheidsonderzoek.” Indien je daarmee bedoelt dat allereerst apart het ontwerp voor – de opzet van – zo’n proef gewenst is, geef ik hierbij als ruwe schatting van tijdbesteding dáárvoor n:2 uren per register(soort) op. In lijn met mijn eerder opgegeven schatting vergt uitvoering van dat ontwerp, zeg ook programmering, eveneens n:2 uren per register(soort).

Verdere voorzieningen ter verbetering van informatiekwaliteit zijn nota bene niet tot de voorgestelde proef gerekend. Zie daarvoor in [aantekening 70.77] wat

opgemerkt staat in de paragrafen **Perspectief: stelselmatige**

hoedanighedenverbijzondering voor informatiekwaliteit en **Perspectief:**

stelselmatige autorisatie. Voor bijbehorende voorzieningen moet er o.a. een extra register komen (en worden bijgehouden). Een (ontwerp)model ter verkenning van nog flexibeler borging van stelselmatige variëteit van (actor)hoedanigheden heb ik je in [aantekening 70.50] geschetst. Dat maakt genoemde perspectieven annex mijlpalen realistisch haalbaar.

Voor het veranderkundig doel met de proef, te weten rechters zsm de mogelijkheid van ruimer overzicht praktisch te laten ervaren, zijn zulke voorzieningen voor – verdere – perspectieven ook niet nodig.

72.4

Dank je wel voor afschrift. Wervende tekst, hoera, klinkt als een pamflet. Ik ben het ook voor beheer – uiteraard – geheel eens met de nadruk op het werkelijke bereik van informatieverkeer voor rechtspraak (en dat betreft dus zgn verkeer met andere deelnemers in hun relevante hoedanigheden dat de Rechtspraak als stelselverantwoordelijke instelling behoort te – laten – faciliteren).

Voor nadere reactie herlees ik de tekst nog enkele keren. Alvast merk ik op, maar zulke uitleg zou in zoiets als een pamflet inderdaad verkeerd uitpakken, dat een echte :-) informatierotonde naar zijn aard de te laten samenhangen bestanden/registers juist **niet** omvat. Die blijven waar ze zijn. Beperkt tot een stelselmatige zoekfunctie biedt de rotonde zoekcriteria die door-de-aangesloten-registers-heen op elkaar afgestemd zijn, opdat informatie samenhangend uit verschillende registers tegelijk kan worden geselecteerd en getoond. Afgezien van informatiebehoeften die daardoor – vaak spectaculair – beter vervuld raken, helpt de mogelijkheid tot gericht zoeken om de informatiekwaliteit stelselmatig te verbeteren. Slogan: beheer voor stelselmatige informatiekwaliteit. Samenhang, en zodoende zowel vervulling van informatiebehoeften en kwaliteitsbeheer van informatie, kan nog eens worden versterkt – in het geval van verspreide registratie echter nooit verzekerd – door identificerende informatie (lees ook: informatiesleutels) zoals geldig in de aangesloten registers expliciet van onderling verband te voorzien. Dat is dan eigenlijk geen zoeken meer, maar koppelen. En dat vergt voor bedoeld toegevoegd sleutelverband één of meer extra registers, zie [Stelselmatig overzicht via](#)

[informatiesleutels](#) voor een inleiding, die eveneens op de informatierotonde aangesloten moeten zijn. Daardoor blijft de informatierotonde zelf dus, zeg maar, bestands- annex registerloos (en daardoor optimaal flexibel enzovoort). Zolang het om 1. afschriften van bestanden en 2. zoekfunctie gaat, is het wel zo eenvoudig om die afschriften allemaal in één – dus ook reeds extra – bestand op te nemen. Dat noemen we qua formele opzet dan ten onrechte informatierotonde, maar om mensen er enthousiast voor te krijgen resp. voor het gebruik ervan klopt die naam al wel en verdient daarom meteen aanbeveling.

[Waar nodig vervangt Martijn Houtman mijn tekst hierboven door deugdelijke uitleg van de informatierotonde.]

72.5

Inhoudelijk verwijs ik naar [aantekening 70.77](#) met **proef-in-perspectieven: koers** als onderwerp. Die tekst bevat in de paragraaf **Proef: zoeken door-de-registers-heen** niet alleen een voorstel voor [een – wat nu heet –] haalbaarheidsonderzoek, maar plaatst dat in daaropvolgende paragrafen – dus – in achtereenvolgens ruimere perspectieven. Zo is optimaal verzekerd dat het onderzoek leidt tot operationeel bruikbare resultaten. Daaraan draagt wellicht nog belangrijker bij, dat voorzien is in een werkende proefopstelling met [...] relevante informatie.

72.6

Martijn Houtman biedt, uiteraard wel zo duidelijk, “een nogal korte beschrijving:”

De informatierotonde heeft twee hoofddoelen:

- 1) direct zoeken in bestaande registers;
- 2) koppelen van gegevens uit verschillende bestaande registers, die gebruik maken van dezelfde informatiesleutel(s).

[Zie ook **aantekening 72.4**.]

72.7

Met [aantekening 70.84](#) onderneem ik een nadrukkelijke duiding van – wat ik noem – situationisme als dialectiek. Aanleiding daarvoor is dat ik een exemplaar geschonken kreeg – en dat vervolgens vrijwel meteen las – van **Bewegung und Widerspruch** (VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, 1962) door Ulrich Kundt en Bodo Wenzlaff. In **aantekening 72.1** beschrijf ik een korte poging om tussendoor mijn begrip van zgn dialectisch materialisme bij te spijkeren; door die theorie te ontdoen van m.i. nodeloze beperkingen kom ik praktischer uit op de alweer algemener geldige samenloopdialectiek à la ob- dan wel subjectief situationisme. Op mijn beurt voorzie ik de verruiming tot samenloop overigens van de beperking dat die altijd tweeledig is, te weten van een ob- c.q. subject met een situatie. Maar dat doet Niels Bohr met zijn complementariteitstheorie toch ook al, zij het slechts ter verklaring van zgn kwantumverschijnselen?

Hier vervolg ik het overnemen van tekstpassages uit **Bewegung und Widerspruch** die ik thans tevens relevant acht ter verduidelijking van een informatiekundige ontwerpleer die passend is voor de reële, dwz maatschappelijke, schaal van informatieverkeer. Als met voorrang kenmerkend ervoor geldt m.i. ook nog eens veranderlijke betekenissenvariëteit. Daarom is de stelselmatige ontwerpogave dat zulke verschillen gefaciliteerd zijn inclusief samenhang ertussen. Daarvoor kan ob-/subjectief situationisme als grondslag dienen, met [Metapatroon](#) als stelselmatige modelleermethode daarvan afgeleid. Tot dusver gangbare methoden missen de

principiële oriëntatie volgens variëteit. Het is daarmee zoals Kundt en Wenzlaff (verder afgekort tot K&W) een natuurkundige verklaring kenschetsen die volgens hen achterhaald is:

Bei all dem gewinnt man jedoch den Eindruck, als handle es sich nur darum, die althergebrachte Vorstellung von der Bewegung durch exakte Fassung ihrer Bedingungen mit der Logik in Übereinstimmung zu bringen. Die Natur dieser Bewegungsauffassung bleibt außerhalb der Diskussion.[p. 39]

Dat betreft herkenbaarder tevens subjecten door “Bewegung” door – de term – gedrag te vervangen. Voorts vind ik het duidelijker om “althergebrachte” te verplaatsen er de kwalificatie van “Logik” van te maken. Het is m.i. immers gangbare logica, op haar beurt ontleend aan zgn logisch atomisme als ontologie, waaraan – doorgaans impliciet – gangbare modelleermethoden mank gaan voor stelselmatige ontwerpogaven, dus indien betekenissenvariëteit aan de orde is (en redelijk beheersbaar gefaciliteerd moet raken). Inderdaad

wird man feststellen müssen, daß hier eine unausgesprochene, weil für selbstverständlich angesehene Voraussetzung den Erörterungen zugrunde liegt[. p. 40]

Dat is overigens nog tot daar aan toe. Waar het grondig mis gaat, en noodlottig blijft gaan, is dat het paradigma niet berekend is op de feitelijke (ontwerp)opgave:

Deshalb verzichten wir von vornherein, auf diese Weise an die Probleme heran zu gehen.[p. 73]

Het is moeilijk om iemand van nut en noodzaak van andere veronderstellingen te overtuigen, zeg ook maar om haar/hem daartoe te ... bewegen. Want, in het volgende citaat heb ik “Bewegung” door – de term – Verhàlten (Nederlands: gedrag) vervangen,

[u]m sich der Problematik des [Verhalten]sbegriffes überhaupt erst bewußt zu werden, ist es notwendig, sich die Grundlagen vor Augen zu führen, aus denen dieser Begriff erwuchs. Wir haben uns viel zu sehr an jene Vorstellungswelt gewöhnt, um uns genügend darüber verwundern zu können, um sie in ihrer ganzen Problematik zu begreifen.[p. 40] Nicht zufällig erwies sich gerade diese metaphysische Grundlage des [...] Denkens als besonders zählebig.[p. 61]

Dat maakt nut/noodzaak van een paradigmawissel uiteraard niet minder, zodra ‘we’ voor opgaven gesteld staan waarvoor het gangbare paradigma nu eenmaal tekort schiet. Maar juist die diagnose, ik bedoel van een inmiddels mank paradigma, is vrijwel onmogelijk om aanvaard te krijgen:

Es bereitet dem in alten Bahnen laufenden Denken immer einige Schwierigkeiten, bekannte Schlußweisen bereits in ihren Grundvoraussetzungen angetastet zu sehen. Die wirkliche Problemlage scheint jedoch ein grundsätzliches Umdenken zu fordern.[p. 79] Es ist die Frage nach der allgemeinsten Gesetzmäßigkeit, der d[as Verhalten] unterworfen ist.[p. 87]

Over situationisme gesproken, onder als ernstig bedreigend ervaren dwang van omstandigheden zijn mensen – pas – bereid om veronderstellingen l0s te laten, maar kiezen ze vaak een verkeerd alternatief (waardoor ze zelfs n0g slechter tegen die omstandigheden opgewassen zijn). Als het meezit, is er 0rgens iemand die ‘gelukkig’ w0l het paradigma probeert dat onder zulke omstandigheden beter (lees ook: minder slecht) uitpakt. Succes kan d0n netzo domweg vlot navolging krijgen. Intussen blijf ik t0ch proberen om redelijk uit te leggen waar0m situationisme een

vruchtbaarder paradigma is voor stelselmatig informatiekundig ontwerp(en). Dan is de wens maar de vader van de gedachte:

Es beginnt sich bereits deutlich abzuzeichnen, in welcher Richtung eine Neufassung des [Verhalten]sbegriffes vorzunehmen sein wird.[p. 40] Enge und oberflächliche Veranschaulichungen, die den Denkweisen der klassischen Physik entsprangen, müssen überwunden werden, weil sie durch ihre bloß gleichnishafte Gültigkeit das Denken in eine falsche Richtung drängen und die rationale Durchdringung der Grundprobleme behindern.[p. 87]

En het is ook allang geen nieuw idee meer dat gedrag mede situationeel bepaald is. Dat weten sociologen enzovoort sinds jaar en dag. De vraag is wanneer dat inzicht – eindelijk – doordringt tot opdrachtgevers en –nemers die betrokken zij bij zgn digitalisering:

Es durchbricht [...] grundsätzlich den Rahmen klassischer Betrachtungen, wollte man versuchen, die eigentümliche Wechselwirkung [...] zu erklären oder gar sich anschaulich vorzustellen.[p. 41] Machen wir uns noch einmal ganz deutlich, auf welche Elemente sich der klassische [Verhalten]sbegriff stützt: da [sind] zunächst der [...] idealisierte Körper und d[er] (unveränderliche[r]) raum-zeitliche[r] Rahmen[. p. 44]

Informatiekundig is atomisme dan klassiek te noemen. Dat is niet geschikt voor modellering volgens de aanname van – het bestaan van – gedragingen door wisselwerking c.q. samenloop:

Es ergibt sich also die Frage, ob ein anderer [Verhalten]sbegriff als der klassische überhaupt deutlich gemacht werden kann[. p. 43]

Tja, sociologen enzovoort volgen dus allang een, vooruit, postmodern gedragsbegrip. Zij lijken met een formalisme echter – nog – geen rekening te houden met de zgn stelselschaal. Daarom hebben zij, althans, voor zover ik weet, geen stelselmatig bemeten gedragingenmodelleermethode voortgebracht. De aanleiding dáárvoor beschouw ik het grenzeloos geworden bereik van digitale technologieën voor interindividuele communicatie (met mensen naar omstandigheden in bijbehorend onderlinge hoedanigheden, voilà, betekenissenvariëteit).

Om op Bohr terug te komen, K&W beweren dat

die philosophischen Schlußfolgerungen, die die Kopenhagener Schule[, dwz het natuurkundig instituut waarvan Bohr destijds directeur was,] aus den Ergebnissen der modernen Quantenmechanik glaubte ziehen zu müssen[, d.h.] daß die subjektivistischen Konsequenzen dieser Philosophie [...] in der Behauptung gipfeln, daß von einem Objekt außerhalb der Beobachtung überhaupt nicht gesprochen werden könne[. p. 50]

Zo vat ik de complementariteitstheorie niet op. Volgens mij bedoelt Bohr o.a. dat het met een daadwerkelijk experiment om een verschijnsel gaat dat zich laat duiden als onderzoeksobject in een onderzoekssituatie:

[W]ir [müssen] die Wechselwirkung in ihre Bestandteile zerlegen [...], um nach der erneuten Zusammenfügung die objektiv-untrennbare Wechselwirkung überhaupt erst zu begreifen[. p. 62 Das Verhalten] enthält ihren eigenen Bestimmungsgrund, bezieht sich auch auf ihn und macht damit ihre Dialektik zur totalen, keine Ausnahme duldenden.[p. 68]

Als zodanig, dwz àls (!) waarnemer, maakt ook de waarnemer dan onderdeel van de onderzoekssituatie uit. Daar is – nog – niets subjectiefs aan. Dat is er uiteraard wèl aan de getroffen indeling. Die maakt iemand àls analist. Wat telt als

verschijnselobject resp. verschijnselsituatie? Hoe dan ook associëren K&W subjectivisme met idealisme. En dat kàn volgens hen onmogelijk stroken met – het politieke dogma volgens – materialisme. Daarentegen beschouw ik de complementariteitstheorie eveneens als principieel dialectisch (en laat zich ob- annex subjectief situationisme als veralgemenisering van Bohrs grondslag duiden). Zoals Bohr m.i. van een verschijnsel uitgaat, en daarvoor benut ik de term gedrag(ing), doen K&W volgens mij onder de noemer van beweging:

Dem dialektischen Materialismus liegt ja bekanntlich die vielfach bestätigte Erkenntnis zugrunde, daß die Bewegung nicht nur äußerlich als bloßes Bewegtsein zur Materie hinzukomme, sondern ihre Daseinsweise ist.[p. 55]

Ook informatiekundig zijn er stelselmatig géén bruikbare voorzieningen mogelijk zolang

diese Erkenntnis jedoch nur ungenügend ihren Niederschlag [findet]. Wir sind geneigt, und mehr oder weniger deutlich zunächst einmal ein Korpuskel vorzustellen[. p. 55]

Ofwel, atomisme. En dat werkt voor variëteit averechts:

Die Berechtigung zu dieser Fragestellung kann nicht bestritten werden, wenn man von der dialektischen Struktur der Wirklichkeit und der Fruchtbarkeit der dialektischen Denkmethode überzeugt ist.[p. 55]

Nogmaals, hoe valt iemand ervan te overtuigen?

Ik besef door K&W geschreven zinnen ruw uit het door hen ermee opgestelde verband te rukken. Aldus hercontextualiseer ik ze voor mijn verzoek tot inschikkelijkheid met deze aantekening(en), ofwel voor mijn oproep tot beoefening van stelselmatig bemeten informatiekunde, volgens oriëntatie op informatieverkeer dus op subjectief-situationele grondslag met Metapatroon (Engels: Metapattern) als modelleermethode van/voor samenhangende betekenisvariëteit. Zo meen ik ook weer een belangwekkende overeenkomst te herkennen in de opmerking door K&W, dat

[d]er Erkenntnisprozeß dieser dialektischen Wechselwirkung [...] eines Mittelgliedes [bedarf], eines ruhenden Poles, an dem der Fortgang unserer Einsichten sichtbar in Erscheinung treten kann.[p. 56]

Ik zie dat wederom tweeledig. **1.** Veronderstel een object (of een subject). Het gedrag ervan op enig tijdstip is situationeel. Het verband met die situatie betreft daarom het desbetreffende object slechts, zeg maar, gedeeltelijk. Voor dàt gedeelte kan een, zeg ook maar, deelidentiteit (lees ook: situationele identiteit) van het object worden aangenomen. Zo'n situationele objectidentiteit geldt dan als pool of, dialectisch m.i. beter uitgedrukt, scharnier tussen situatie en objectgedrag. **2.** Naar de aard van situationisme verschilt objectgedrag van situatie tot situatie. Maar desondanks blijft het om hetzelfde object gaan, althans, indien iemand dat zo wil zien. Zulke samenhang vergt op haar beurt – veronderstelling van – ook weer zoiets als een scharnier, maar dan zgn situatieloos (want anders betreft het een 'situatie' zoals ad 1 geschetst). Ik noem een dergelijk scharnier de nul-identiteit van een object (of subject).

Met Metapatroon ontleent een object zijn nul-identiteit impliciet aan een directe afleiding van resp. herleiding tot de zgn modelhorizon. Vervolgens kunnen daarmee zoveel situationele objectidentiteiten in verband worden gebracht die tellen voor de

relevante, met betekenissen te beschrijven, gedragingsvariëteit. Een model veronderstelt dus een 'ruimte' die ermee beschreven wordt:

Es ist dann auch nicht weiter beunruhigend, daß diese [...] Beschreibungsräume vieldimensional sind, weil darin eben nur die vielfältigen Komponenten de[s] realen Kontinuum[verhalten] ihren Niederschlag finden.[p. 56]

Nota bene, volgens situationisme is dat meervoud van verschillende (!) objectgedragingen juist normaal. En met een apart benoemd scharnier is de tweeledigheid van dialectiek echter verondersteld als ... driedig. Tevens driedig is het idee van Charles Peirce om – ik noem die basistheorieën hier – materialisme en idealisme niet als tegenstelling te beschouwen, maar te laten samenhangen. Daarvoor plaatst Peirce semiotiek (lees ook: tekenleer) er, precies, tussens; volgens zijn triadische schema van zgn semiosis bemiddelt een teken tussen een object en een interpretant. Die toevoeging van teken als basisbegrip ontgaat K&W. Maar voor informatiekunde kan dat natuurlijk niet aan de grondslag ontbreken. Enfin, terwijl Peirce semiosis duidt als 'de actie van het teken,' vind ik bedoelde dynamiek door hem vervolgens nogal vaag aangeven. Weliswaar wijst hij op verschillen al naar gelang een zgn grond, maar ik kan nergens ontdekken hoe zo'n ene grond triadisch zou passen. Daarom heb ik dat grondbegrip gedifferentieerd. Tot elke triadisch element à la Peirce behoort een grond, vice versa. Dat maakt van de triade een hexade. De Peirceaanse elementen verschijnen daarin als dimensies of, passender om dynamiek van semiosis te suggereren, momenten. Maar met twee – nadere – elementen voor elk van de drie hexadische dimensies is het raadzaam om telkens ertussens zoiets als een scharnier te veronderstellen. Dat levert een enneade op. Kenmerkend is dus de driedigheids driedigheid; voor een afbeelding zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Als modelleer- annex tekenmethode dekt Metapatroon de enneadische tekendimensie

– dat kàn ook niet anders – met de veronderstelling dat zich daarmee variëteit volgens zowel gedrags- als cognitiedimensie laten beschrijven.

Enneadisch opgevat beweegt tevens veranderlijke identiteit door drie momenten, te weten **als** signatuur in tekenconfiguratie, **als** focus in interpretantconfiguratie en **als** situationele objectidentiteit in gedragsconfiguratie (telkens samenhangend met bijbehorende modus van nul-identiteit). Dankzij explicitering van scharnier(werking)en valt samenloop m.i. eenduidig te ... duiden. Met opnieuw vervanging van een term – en hercontextualisernig van dien, ben ik het daarom òneens met de bewering dat

[der Ausgangspunkt [...], daß d[as] Verhalten die Daseinsweise der Materie ist[, d]ie [...] Auffassung [enthält] vom Wesen des [Verhaltens] als einem dialektisch widerspruchsvollen Wechselwirkungsvorgang.[p. 61]

Het is uiteraard wel zo, dat als gedragsbepalende factoren object van situatie onderscheiden moet zijn. En verder moet de situatie principieel als veranderlijk opgevat zijn. Voor objectgedragingen die als tegenstrijdig 'verschijnen,' is vooralsnog kennelijk een ontoereikende situationele indeling gemaakt. Het idee is dat een passende indeling géén tegenstrijdigheid – meer – betreft. Klopt, dat is positivisme. Over tegenstrijdigheid gesproken, daar verzetten K&W zich tegen. Zij stellen o.a.

daß jeder Begriff auf Grund seiner inneren dialektischen Widersprüchlichkeit die ihm wesenseigene Negation mitumspannt.[p. 77]

Wat zij begrip noemen, heet volgens Peirceaanse semiotiek interpretant. Wat een begrip 'is,' heb ik op z'n enneadisch gewijzigd (en daarvoor heb ik Peirce's kwalificering volgens grond als aanwijzing benut); ook – en vooral – begrip duid ik dialectisch resulterend uit samenloop van focus met motief. Op die manier is er voor – het enneadische begrip van – begrip interne noch externe tegenstrijdigheid aan de orde. Wat hetzelfde begrip lijkt, is in combinatie met andere focus en motief een àndere interpretant. De ene interpretant verschilt natuurlijk van alle andere interpretanten. Ik beschouw dat verschil echter niet als ontkenning. Met verschil ipv ontkenning stem ik opnieuw in met een bewering door K&W:

Das Bewußtwerden der Negation, der Abgrenzung verleiht dem Begriff Bestimmtheit und Präzision.[p. 77]

Indeling, grenzen ... Volgens een bepaald motief is er via een focus een bijbehorend begrip. Eigenlijk is dat positief noch negatief. Vooruit, het is er daardoor wèl, dus positief. Al naar gelang andere motieven is er een feitelijk oneindig veelvoud aan verschillen. Dat is dus géén kwestie van òf positief òf negatief, maar van zoiets als vergaand open variëteit (en daarom geldt volgens enneadische c.q. stelsellogica de zgn wet van de uitgesloten derde niet).

Ik zou zeggen dat de kritiek die K&W op positivisme geven, principieel atomisme geldt als paradigma. Ik ben het er mee eens, dat atomisme leidt tot tegenstrijdige verklaringen. Het lijkt mij dat óók K&W mikken op zoveel als maar mogelijk positivistische verklaringen, dwz zònder tegenstrijdigheden, en daarom terecht naar een ànder paradigma zoeken. De stap die Peirce daarvoor zet, en die luidt om teken expliciet in het paradigma te verdisconteren, missen zij echter. Overigens geeft Peirce zèlf daaraan evenmin vervolg en mist voor logica enz. de m.i. kritieke kunstgreep van de nul-identiteit als antwoord op de vraag

warum [die Dinge] außerhalb ihre[n Verhalten] aufhören zu existieren.[p. 61]

Ik sluit niet uit dat ik K&W – ook? – verkeerd begrijp mbt wat ik situatie noem als mede-constituerende factor van gedrag. Ik herhaal dat beide factoren, ofwel ob-/subject èn situatie, op hun beurt door gedrag veranderen. Van K&W krijg ik echter de indruk dat zij – wat ik noem – situatie als zoiets als vàste waarde opvatten. Dialectiek betreft ontleding van een verschijnsel

[u]nd da erscheint d[as Verhalten] als bloß relative, als begriffene Veränderung, begriffen an etwas anderem, das in dieser Hinsicht als [sich] nicht[verhaltend] angesehen werden muß.[p. 62]

Het roept onverminderd tegenstrijdigheid op door gedrag eenzijdig met een ob-/subject te associëren. K&W hebben zelfs méér gelijk dan zij lijken te beseffen, dat

[d]iese notwendige Bezugnahme auf das entsprechende [sich] Un[verhaltende] bei jeder [Verhalten]sproblematik [...] philosophisch außerordentlich große Beachtung [verdient]. [p. 62]

Tegenstrijdigheid verdwijnt volgens mij pas – dus – door àlle dialectische factoren, en daarvoor houd ik het – nota bene, per dimensie/moment van semiosis – principieel op twee plùs scharnier, gedragsmatig te beoordelen: samenloop. Aha, vervolgens gaan K&W wèl in die richting:

Die These von de[m Verhalten] als Daseinsweise der Materie besagt nun nicht mehr und nicht weniger, als daß man bei der Feststellung des bloßen [Verhalten]sseins, [d.h. bei] der Relativität de[s Verhaltens], nicht stehenbleiben darf, sondern daß das

in dieser Relation als [sich] Un[verhaltendes] notwendig Enthaltene seinerseits als [sich verhaltend] in bezug auf und in Wechselwirkung mit dem ersten angesehen werden muß.[p. 62]

Zo gesteld blijven ze echter hinken op twee gedachten. Als grondslag moet het in elk geval volgens mij het één òf het ànder zijn. Slechts de aanname van veranderlijkheid (lees ook: gedrag) alom vind ik consequent vruchtbaar, dwz zònder tegenstrijdigheden. De uitweg biedt de veronderstelling van nul-identiteit van/voor een ob-/subject. Wat als niet onderhevig aan gedrag geldt is daardoor niet maximalistisch de situatie, maar daarentegen juist minimalistisch zoiets als nu net precies het ob-/subjectscharnier dat àls scharnier principieel niet aan gedrag onderhevig is. Anders

kommt die eigentliche [Verhalten]sdialektik nicht zur Geltung.[p. 62] Es muß also hervorgehoben werden, daß sich d[as Verhalten] nicht in ihrer relativen Bestimmtheit erschöpft, sondern ihre Totalität die Veränderungen des Kontinuums einschließt, in dem sie erfolgt, da sie [...] Konzentrat der Wechselwirkung ist.[p. 63]

Ook dialectiek volgens over en weer veranderlijke factoren is echter problematisch. Het blijft een kwestie van telkens een indeling aannemen. Onzekerheid heerst nog steeds principieel, en wel over de overgang volgens het ene naar het andere verschijnsel met bijhorende dialectische indelingen. Dankzij dialectische differentiatie kan die onzekerheid alweer veel kleiner resp. nogal minder groot zijn, nou ja, ook weer zoals verondersteld.

Ik kan mij de tegenwèrpingen voorstellen. Hallo, als jij gelooft, zo hoor ik iemand zeggen, dat informatiekundige ontwerpers dàt moeten begrijpen, kan je het natuurlijk wel vergeten, véél te ingewikkeld. Tja, vergeet dan maar, zo stèl ik hier maar meteen, dat het met digitale facilitering van stelselmatic informatieverkeer ooit iets gestroomlijnds, flexibels enzovoort kan worden. Alweer nauwkeuriger modellering vàn een object omvat modellering van situatie(s), en omgekeerd. Want

[f]aßt man [...] das [...] Kontinuum als untrennbar verbunden mit den [...] Verhaltensweisen] in ihm auf, so kommt man nicht umhin, es selbst als in ständiger [Verhalten] begriffen anzusehen, deren Besonderheiten in de[m Objektverhalten] mit zum Ausdruck kommen müssen.[p. 68]

Daarmee kan Metapatroon verder helpen. Omdat zij geen denkmiddel bieden voor opheffing van tegenstrijdigheden, menen K&W m.i. ten ònrechte nog

daß ein weitgehender Verzicht auf Modellvorstellungen gefordert werden muß, wenn der Begriff des Individuums in seiner ganzen dialektischen Schärfe herausgearbeitet werden soll.[p. 70]

En volgens een ènkele, impliciet blijvende situatie is eraan voldaan, dat

[z]ugleich [...] die richtige Fassung des Individuumsbegriffs so erfolgen [muß], daß das klassische Teilchen als Spezialfall darin enthalten ist und damit die relative Berechtigung vereinfachter Modelle nachgewiesen werden kann und nicht als ein ganz anderes, wesensfremdes Problem erscheint.[pp. 70-71]

Een model enz. volgens atomistische grondslag blijft inderdaad voldoen voor – een digitale voorziening voor – informatieverkeer zònder reële betekenissenvariëteit. Maar waar(voor) is dat thans nog realistisch? Oh ja, object (lees steeds: ob- en/of subject) en situatie zijn à la Metapatroon ook nog eens betrekkelijk in de zin dat ‘iets’ dat voor de ene samenloop als objectfactor geldt, voor een andere samenloop kan doorgaan als situatiefactor. En voorts is er zgn recursiviteit; een samenloop kan voor

verder verbijzonderde samenloop dienen als object- en/of situatiefactor, enzovoort. Van dergelijk zowel betrekkelijke als recursieve dialectiek is bij K&W geen sprake. Dat komt naar mijn idee, zoals ik al in **aantekening 70.84** aangaf, omdat zij naar een beter verklaringsparadigma zoeken voor – wat zij menen dat is – een enkel verschijnsel. Dat maak ik o.a. op uit hun volgende opmerking:

Das Wesen einer Erscheinung, daß durch den Begriff fixiert wird, steht im wirklichen Zusammenhang mit Anderem, aus dem es daher auch begriffen werden muß.[pp. 77-78]

K&W herkennen blijkbaar niet, dat daardoor juist hun begrip van zoiets als wezen tegenstrijdig raakt, zolang het idee is om het met betekenis te vullen. Ik vervang wezen door nul-identiteit. Dat maakt van begrip principieel iets-volgens-samenloop, dialectisch dus. En van samenlopen kunnen er méér zijn, wat van pas komt omdat de stelselmatige modelleeropgave immers luidt om de relevante veelheid aan verschijnselen in hun principieel interdependente samenhang te begrijpen resp. beschrijven. Door en voor zulke variëteit geldt daarom nòg sterker dat

[d]ie Probleme [...] eine wesentliche Vertiefung der philosophischen Grundbegriffe [bedingen, ...] wobei zügellose Spekulationen vermieden werden sollten.[p. 77]

Een veronderstelling is echter naar haar aard, maw onvermijdelijk, ... speculatief. Daarop vormt het idee dat een ding een wezen heeft géén uitzondering. Wat zo'n wezen, zeg maar, aan eigenschappen annex gedragingen inhoudt, blijft echter alom onduidelijk. Ik heb daar dus wèl een gerichte veronderstelling voor. In termen van – een – wezen beschouw ik het, nogmaals, wezenloos, dwz zònder eigenschappen dan wel gedragingen: nul-identiteit. Uiteraard betreft een wezenloos wezen (lees ook: eigenschapsloze eigenschap resp. gedragsloos gedrag) een tegenstrijdigheid. Daarin lijkt tegenstrijdigheid echter geconcentreerd te kunnen worden en maakt vervolgens verklaringen enz. stelselmatig alweer beter mogelijk zònder tegenstrijdigheden, nou ja, alweer beduidend minder ervan. En daarom maakt nul-identiteit als wezenloos wezen pas ook de volgende opmerkingen door K&W begrijpelijker:

Im Strome der Veränderungen, de[s Verhaltens] im allgemeinsten Sinne des Wortes, im Netz der ineinanderfließenden Beziehungen gibt es immer Ruhepunkte, Invarianten de[s Verhaltens], die die Aufdeckung ihres Wesens ermöglichen. Ohne derartigen Invarianten wäre jede Abstraktion, jede rationale Erkenntnis unmöglich.[p. 79]

Mijn opvatting verschilt ervan, dat er aan nul-identiteit niets te ontdekken is. Een nul-identiteit is stellig ook geen wèrkelijk rustpunt, maar als zodanig gedacht. Inderdaad, speculatie. Dat maakt dialectiek consequent(er). Dankzij de veronderstelling van een nul-identiteit voor een object (of subject) zijn eenduidiger ontdekkingen mogelijk van zijn situationele gedragingen.

Wat K&W m.i. wel degelijk herkennen is de noodzaak om 'iets' te veronderstellen dat een

widerspruchsvolle Funktion besitzt[. p. 84]

Maar omdat zij – zoiets als – wezen daarvoor niet in aanmerking vinden komen, veronderstellen zij daarvoor iets ànders. Zo zou een object tevens een structuur omvatten doe o.a. ertoe dient om het wezen van dialectische invloed te vrijwaren. Hoe dialectisch is dat? Inderdaad geraken K&W zo van de ene naar andere tegenspraak (en raak ik het spoor bijster). Hoewel zij overtuigd van hun aanzet

proberen te klinken, meen ik te bespeuren dat zij – zijn gaan – twijfelen. Zij breken hun (aan)duiding van tegenspraken/-strijdigheden af:

Von einer Begründung dieses Systems sind wir aber noch sehr weit entfernt.[p. 86]

Dat raakt alsmaar verder onbereikbaar, vind ik dus, en dat schrijf ik vooral toe aan handhaving van wezen als atomistisch opgevat. Dat ondermijnt immers prompt een dialectisch verklaringssysteem, en dat is er met zo'n antidialectisch grondbegrip natuurlijk ook nooit meer van te maken. Blijkbaar zijn K&W overigens voldoende ongerust om te vermelden, dat

[v]on besonderen Interesse wäre die Prüfung einer naheliegenden These, wonach [...] man die Vorstellung verwirft, daß bei de[m] Verhalten] eine [...] Existenzstruktur unverändert durch den Raum getragen wird[. ...] Dennoch stünden wir auch jetzt noch ganz am Anfang der Problematik.[p. 86]

Maar dit uitgangspunt vind ik wèl vruchtbaar. K&W komen er nog niet verder mee, omdat zij samenlooptactoren vergaand atomistisch blijven opvatten (ipv op hun beurt tevens als samenloop, enzovoort). Kenmerkend vind ik hun vraag:

Wodurch enthält man nun Hinweise über das Wesen dieser Invarianten?[p. 88]

Wat mij betreft is het vergeefs zoeken naar zulke aanwijzingen. Zoiets als wezen bestaat niet. Maar helemaal zonder oriëntatiepunten kan een subject inderdaad niet. Dat vergt veronderstelling van weliswaar iets wezenlijk, maar dan dus zo onwezenlijk als maar denkbaar mogelijk. Voilà,

eine weltanschaulich-grundsätzliche Orientierung auf die [Verhalten]sproblematik.[p. 87]

Voor stelselmatig houdbare dialectiek zorgen niet zozeer de beide samenlopende factoren, maar telkens wat verondersteld kan zijn als zoiets als een scharnier ertussen. Met de nul-identiteit van een ob-/subject is eerst en vooral een zo zuiver mogelijk betrekkingsmiddel verondersteld; daardoor kunnen willekeurige (!) factoren samenlopen als enerzijds ob-/subject, anderzijds situatie.

72.8

Denk aan een activiteit, noem het ook maar een taak. Wanneer zo'n taak ontleedbaar is tot telkens een keuze volgens – bewerking van – beschikbare waarde(n) van eenduidige criteria, met vanaf uitkomst voor de ene keuze tot aan insteek voor de volgende keuze een netzo eenduidig bepaalde bewerking van informatie en/of materialen, zijn voorwaarden aanwezig voor zgn automatisering. Dat vergt programmering, en is voor zulke taakoriëntatie zelfs kenmerkend. Dat staat overigens bekend als procesgerichtheid. Pas afgeleid van taak- annex procesprogrammering wordt – ervoor – benodigde informatie bepaald en die blijft aldus strikt dienovereenkomstig beperkt opgevat, dwz tot de ene taak in kwestie. Voor verwante taken kunnen de gescheiden informatieverzamelingen per geautomatiseerde en daarvoor geprogrammeerde taak overlappen. Als oplossing worden zulke aparte informatieverzamelingen ... verzameld. Daarvoor dient een zgn database. De komst van dat digitale hulpmiddel markeert het begin van informatiekunde als ontwerpvak; beoefening vergt een 'eigen' configuratie van houding, kennis en vaardigheden.

Nota bene, als gevolg van het gebruik van een database behoort programmering niet langer als primaire insteek te gelden. (Want) de database met zijn inhoud moet zoiets als een verdichting bieden van informatie waaraan behoefte is voor alle als

relevant denkbare taken. Nogmaals, om dat verantwoord te doen is een vak apart. In afwijking van proces- is dat informatiegericht. Vandaar informatiekunde. Uitgaande van zo'n database gebeurt vervolgens programmering per taak (waarmee voor de opzet van de database dus wel gerekend is, maar voor elke taak als onlosmakelijk onderdeel van een ruimer takenpakket).

Hoewel databases alweer decennia gemeengoed zijn, blijkt het eenzijdig primaat van programmering nog vrijwel alom overheersend. Er wordt daarom nog steeds vooral taak voor taak geautomatiseerd, met groeiende problemen van besturing & uitvoering door aldus alsmaar sterkere fragmentatie, kwaliteitsverlies enzovoort van informatie van dien.

De problemen door strikte procesgerichtheid, zeg ook maar het klakkeloos vasthouden aan oorspronkelijke automatiseringsaanpak, zijn nog eens verergerd geraakt doordat digitale technologieën tevens hulpmiddel voor communicatie bieden. Voorheen was het alsof een organisatie zich voor informatievoorziening tot haarzelf beperkte. Die illusie bleef gevoed door informatie van externe betrokkenen onverminderd resp. zelfs nog sterk vermeerderd op te vragen, voortaan voor registratie in 'de eigen database.' Voor elke organisatie leek dat normaal, maar zo'n betrokkene zag haar/zijn informatie daardoor alsmaar verder gedupliceerd vanwege het meervoud van organisaties.

De mogelijkheden van onmiddellijke en grenzeloze communicatie versterken de noodzaak van het primaat van informatiegerichtheid tov programmering. Door de verruiming tot stelselschaal van informatieverkeer moet de informatiekundige discipline echter veranderen. Dat valt redelijk met de bouw in de zin van de zgn fysieke gebouwde omgeving te vergelijken. Aanvankelijk gold bouwkunde als vakmatige beheersing van het bouwproces voor een apart gebouw (vergelijkbaar: voorrang voor programmering). Vanaf een wat ingewikkelder gebouw loont expliciet ontwerp ervan (en zonodig tevens van het bouwproces, maar dat houdt het gevaar van bestending van procesgerichtheid in). Hoe dan ook, bouwkunde werd – erkend als – de discipline van gebouwonwerp (vergelijkbaar: informatiekundig ontwerp van één gemeenschappelijke informatieverzameling). Maar onderling alsmaar dichtere nabijheid van steeds meer gebouwen kan problemen opwerpen voor de bewoners, gebruikers e.d. In ruimer verband en samenhang verkrijgen bijvoorbeeld leefbaarheid en mobiliteit expliciet aandacht en worden er – publieke – voorzieningen voor getroffen. Daardoor verdwijnt, zeg maar, bouwkunde als vakdiscipline uiteraard niet, maar er komt een bouwkunde bij, te weten stedenbouwkunde (vergelijkbaar: informatiekundig ontwerp van informatieverkeer volgens stelsel van informatieverzamelingen). En onder invloed van stedenbouwkunde verandert van weersomstuit bouwkunde als vak.

Naar analogie noem ik de noodzakelijkerwijs stelselmatig bemeten informatiekunde: civiele informatiekunde of ook wel informatieverkeerskunde. Maar terwijl het onderscheid – en samenhang – tussen stedenbouw- en bouwkunde relevant is en blijft, acht ik de informatiekunde op de schaal van een enkele database alweer achterhaald. Vrijwel alle informatie die voor uitvoering van een taak nodig is, komt immers ergens anders vandaan. En wat een gedane taak aan informatie oplevert, moet doorgaans ergens anders naartoe. Dezelfde digitale technologieën dienen ook zulk informatieverkeer. Daarom moet informatiekundig het zgn verkeersparadigma leidend zijn. Voor eventueel overblijvende aparte taakautomatisering is overigens geen aparte aanpak nodig, maar telt domweg passende verkeersbeperking (volgens

algemene mogelijkheden). Voor de programmeerdiscipline verandert er weinig door de informatiekundige schaalverruiming. Zoals zij zich afgeleid verhoudt, nou ja, zoals dat optimaal is, tot databasegerichte informatiekunde, blijft gelden voor haar verhouding tot informatieverkeerskunde.

Dit klinkt redelijk, nietwaar? Nogmaals, de werkelijkheid is helaas nog steeds dat zelfs databasegerichte informatiekunde nog niet eens serieus genomen wordt, niet ècht. Wie zich it-architect oid noemt, blijkt steevast gericht op programmatuur van taak tot taak. Hun opdrachtgevers zien dat zij druk bezig zijn en trekken netzo overhaast de conclusie dat die inspanningen nuttig zijn. Mis! Het stelselmatig bereik van informatieverkeer, en dat daarvoor allang – het ontwerpen van – een model van samenhangende betekenisvariëteit voorrang verdient en autorisatie het voor die schaal kenmerkende thema is, ontgaat huidige zowel opdrachtgevers als –nemers volledig.

Het is tot dusver niet gelukt om met redelijke argumenten te overtuigen. Wat helpt is 'iets' dat aantoonbaar beter werkt. Dàt schept vertrouwen, en daardoor alweer wat méér ruimte om op 'iets' voort te borduren, enzovoort tot zo 'iets' als kritieke massa is bereikt. Wie een proef kan 'ondernemen' zonder daarvoor om formele toestemming te hoeven vragen, kan uiteraard meteen aan de slag; een allerkleinst beginnetje kan al vruchtbaar voor vervolg zijn, mits – vooralsnog verstoep – informatieverkeerskundig gemikt.

72.9

Ik ben allesbehalve vergeten om te reageren. Allereest merk ik op de term informatiebeheer passender te vinden dan de term gegevensbeheer. Zo heb ik door informatie eerder de associatie met actieve, variabele betekenisgeving. Het zo eenduidig mogelijk faciliteren van de mogelijke betekenisvariëteit door/voor – potentiële – deelnemers aan rechtsprakelijk informatieverkeer in hun daarvoor relevante hoedanigheden beschouw ik zelfs als voornaamste aspect van informatiebeheer. Dàt is er dus véél ingewikkelder aan, inderdaad met dienovereenkomstig hoger gewaardeerde functies, dan het redelijk geordend houden van gegevens alsof het passief allemaal aparte objectjes zijn in een (voorraad)magazijn. En het stelselmatige betekenisaspect maakt informatiebeheer natuurlijk pas interessant, want alom inhoudelijk.

Ga overigens vooral je gang, indien herkenbaarheid elders vergt dat je informatiebeheer in mijn tekst(en) vervangt door gegevensbeheer.

Wat mij betreft staat in jullie memorandum de strategische oriëntatie meteen vermeld tot slot van de aanhef, en wel dat informatie geldt "als randvoorwaarde voor informatieverkeer binnen het maatschappelijk verkeer (ecosysteem)." Zie verder **aantekening 72.8**; daarmee probeer ik dat uitgangspunt wat nader als onloochenbaar te verklaren.

72.10

Ik vond ons gesprek, afgelopen vrijdagochtend, zeer plezierig en interessant. Verwacht ajb geen verslag van me. Ik doe het ook maar in mijn vrije tijd. Daarom heb ik gedaan alsof ik vooral voor mijzelf vlotweg enkele opmerkingen op schrift zet. Hopelijk stel je het op prijs dat ik je ze stuur en naar vervolg erop door jou kijk ik dan weer uit.

Hier begin ik met in te haken op – wat ik begreep als – jouw architect(uur)begrip. Ja, mee eens, wie per saldo expliciet(er) overweegt wat er te doen staat, haha, bij

voorkeur door iemand anders, kan je een architect noemen. Of een ontwerper, zoals mijn voorkeursterm luidt. Over context gesproken, terwijl de ene term architectuur o.a. een resultaat òf de kunde kan betekenen, herken je aan de twee termen ontwerp resp. ontwerpkunde meteen het verschil; voorts is er ontwerpen als werkwoord. Wanneer architectuur/ontwerp dan het doordachte(r) voorstel betreft voor wàt het resultaat moet worden resp. hoe dat valt te realiseren, laat zich nagaan of iemand àls architect/ontwerper daarmee mikt op wat (en hoe) ook relevant is. Want iemand kan weliswaar over 'iets' nadenken tot z/hij een ons weegt, maar zolang z/hij er geen verstand van heeft is de (zelf)aanduiding architect(uur) toch wat te hoog gegrepen.

Mijn stellige indruk, door ervaring helaas wijs geworden, is dat tot dusver vrijwel alle mensen die van idee tot en met beheer 'iets hebben' met zgn digitalisering, nog ervan afgezien of zij zichzelf al dan niet it-architect of zo iets noemen, vergaand ònbewust zowel uitgaan-van als willen-uitkomen-op programmatuur. Kortom, en wat mij betreft inmiddels domweg, :-) dat maakt procesgerichtheid onverminderd leidend. Doorgaans zelfs impliciet, en daarom is het ook zo moeilijk te veranderen, blijft informatie bijgevolg ondergeschikt aan proces gelden. Tja, zolang informatie met voorrang apart per proces geordend raakt, blijft stelselmatige ordening ervan problematisch, zo niet ònmogelijk. Aldus daadwèrkelijk nog steeds strikt toegepast is procesgerichtheid niet slechts allang achterhaald, maar werkt voorspelbaar averechts. Nee, zover is ook Bureau ICT Toetsing (BIT) met zijn beoordelingscriteria nog niet.

Het helpt echter niet om dat radicaal òmgekeerd aan te gaan pakken, dat met gerichtheid bedoel ik. Tot de ontwerpkunde van een informatiekundig ontwerper behoort, zeg maar sinds digitalisering vooral ook grenzeloos voorzieningen voor onmiddellijke communicatie c.q. informatieverkeer biedt, het nader overwegen in wisselwerking van informatie met processen. Daarvoor verdienen processen overigens zowel meer als minder aandacht. Nee, dat is niet paradoxaal. Intussen tegelijk met informatie óók meer? De ontwerper kan ze niet langer één voor één beschouwen, maar moet dat in hun onderlinge verband doen; de term ecosysteem komt je beslist bekend voor. :-) Minder? Wat procesverloop betreft kan de ontwerper zich vooralsnog beperken tot informatie. Daarvoor is de aanpak iteratief. Volgens wat de ontwerper aan informatie relevant acht voor wat z/hij aanvankelijk als voornaamste proces(sen) meent te herkennen, stelt z/hij een eerste – versie van een – stelselmatig informatiemodel op. Volstaat dat model tevens voor verdere processen? Nee, dan wijzigt z/hij het informatiemodel dienovereenkomstig, enzovoort. Oh ja, biedt omgekeerd informatievoorziening volgens zo'n model wellicht mogelijkheden voor àndere processen met voordelen van dien? Zodra het informatiemodel door iteratie van informatie- met procesbeschouwingen geen wijziging meer ondergaat, kan het – op stelselschaal nota bene altijd voorlopig – als àf gelden.

Dus, de vòrm van het stelselmatig bemeten ontwerp is met voorrang een informatiemodel. Er moet hoe dan ook duidelijk zijn wèlke informatie precies beschikbaar is voor het veelvoud van relevante processen in hun eventueel onderling verweven verloop (en dat houdt dus niet op bij zgn ketens). Om wèlke processen precies het gaat, kan uiteindelijk zelfs betrekkelijk 'open' blijven. Het is immers zo dat èlk proces mogelijk is, zolang kan worden voorzien in daarvoor benodigde informatie (wat het stelselmatige informatiemodel toestaat om te

beoordelen). Omgekeerd geldt die afleiding nota bene niet (en blijft eenzijdige procesgerichtheid dus mislukken zodra samenhang telt, en zelfs wie het nog slechts over ketens heeft kan daar natuurlijk al niet omheen).

Op stelselschaal moet gerekend zijn met variëteit van betekenissen. Van wie dàt niet begrijpt, mag je geen architectuur(voorstel) serieus nemen. En uit reële betekenissen variëteit volgt dat zgn atomistische vorm ontoereikend is voor informatie, punt. Ofwel, een enkele term schiet prompt tekort voor het toekennen van eenduidige betekenis. Op stelselschaal is per betekenis voor informatie daarentegen een configuratie aangewezen om aan de eis van eenduidigheid te voldoen. Simpel gezegd, behalve zo'n term (lees semiotisch: een signatuur) moet telkens een context zijn opgenomen (en Metapatroon is de methode om dat stelselmatig consequent te modelleren, dwz volgens verschillen-in-samenhang). Ja, dat is zeker wennen, maar wie kortzichtig op z'n atomistisch doorgaat, laat haar/zijn werkgever resp. opdrachtgever geheid op de zoveelste mislukking afstevenen. Vooral voor ontwerpers telt beroepsethiek zwaar.

Omdat elk modelknooppunt aldus voor het gehele informatieverkeersstelsel toont dat, en hoe, een authentieke betekenis wordt gefaciliteerd, is meteen voldaan aan de belangrijkste voorwaarde voor eenduidig gebruik en hergebruik van informatie. Dichterbij een positief zgn operationaliseringbegrip voor informatiekwaliteit kan je uiteraard niet komen.

Wat per betekenis nodig en voldoende is voor de configuratie van signatuur en context hangt af van de voorkennis van de huidige en toekomstig veronderstelde gebruikers (lees ook: deelnemers aan informatieverkeer in hun gevarieerde hoedanigheden). De informatiekundig ontwerper moet daarom vooral stelselmatig voldoende representatieve gebruikers 'kennen,' en weten wàt zij zoal doen met zoal wèlke informatie. In die zin is een ontwerper een veldwerker in cultureel-antropologische zin (en géén zgn ict-er, hoewel z/hij voldoende van – mogelijke – digitale technologieën moet weten om te kunnen bepalen wat ermée mogelijk is; zo blijft het met Metapatroon niet bij een informatiemodel op zich, maar kan het volgens zo'n ontwerp ook wèrken).

Niemand mag verwachten dat z/hij van het ene op het andere moment de informatiekundig stelselmatige oriëntatie volledig beheerst. Kijk, jij loopt marathons. Sterker nog, jij loopt ze nog uit ook. Dat kon je natuurlijk niet meteen, toen je het idee kreeg om ze te gaan lopen en dat ook te kùnnen. Je bent er ooit aan begonnen, je spant je ervoor in, en zo door. Extra indruk op mij maakte jij met je verhaal over waarop jouw aandacht tijdens het lopen is ... gericht. Dat is op telkens de pas die je 'hier en nu' zet. Jij zei ook dat jij je pas(verloop) veranderd hebt. Dat wijst op ... een architectuur van de pas, nietwaar? En dànkzij die focus, pas voor pas, kom je tot de marathon zoals jij 'm loopt. Met een marathon valt op deze manier een stelselmatig informatiemodel redelijk te vergelijken. De architectuur van de methode is die van telkens contextuele verbijzondering als modelleerstap of –pas. Je moet elke pas zo goed mogelijk in en voor het marathonverband zetten, en 'pas' dàn kom je er. Dat vergt oefening, en houdt zelfs nooit op zoals jij als – ik noem het in de gauwigheid maar even – pasmeditatie 'onder' het lopen schetst. Ook voor optimale modelleerstappen à la Metapatroon ben je voor een stelselmatig informatiemodel nooit uitgeleerd. Ik ben dat in geval niet (ook al omdat de werkelijkheid in haar variëteit verandert). En over lopen gesproken, wat elke modelleerstap à la Metapatroon beschrijft, is uniek bepaald gedrag (lees ook: eigenschappen)

resultierend uit samenloop van een object en een situatie. Dat laat zich recursief uitwerken, maw volgens steeds dezelfde methodische begrippen, waardoor stelselmatig modelbereik is geborgd.

Ik ben het uiteraard ook grondig eens met de verruiming tot zgn ecosysteem in de zin dat alom onderlinge afhankelijkheden aan de orde zijn (en zulke zgn dialectiek is nog eens een principiële reden dat atomistische modelleermethoden op/voor digitalisering op stelselschaal tekort schieten).

Ipv ecosysteem vind ik het vervolgens wat praktischer om over maatschappelijk verkeer te spreken. Zoals ik je zei, daarvoor kunnen mensen zich alweer wat minder moeilijk – de noodzaak van – maakbare voorzieningen voorstellen. Op die schaal betreft het zowat per definitie infrastructuur. Met alsmaar toenemende intensiteit van communicatie, alweer decennia aangejaagd door digitalisering, neemt het belang van informatieverkeer als onlosmakelijk aspect van maatschappelijk verkeer toe. Voilà, infrastructuur voor digitaal informatieverkeer. Jij noemt dat digitaal ecosysteem. Ik vind de aanduiding als infrastructuur dan weer als voordeel hebben, dat de associatie met openbaarheid, gelijkheid e.d. méér voor de hand ligt (terwijl ik bij een ecosysteem o.a. aan een voedselketen moet denken). Neem de openbare weg voor fysieke mobiliteit. In beginsel (!) is die ‘weg’ er voor iederéén om zich over te verplaatsen. Datzelfde beginsel, van zulke openheid dus, telt m.i. voor infrastructuur voor informatieverkeer. Maar omdat het informatie betreft, laat zich wèl meteen de noodzaak van beperkingen herkennen (zoals uiteraard ook de fysieke verkeersmogelijkheden beperkt zijn door materiële aanleg, door verkeersregels met –borden, enzovoort; daarvan zijn wij ons als weggebruikers echter niet of nauwelijks bewust: het paplepeleffect). Zonder – schaalbare aanzet voor – dekkende autorisatievoorziening als integraal/integrerend onderdeel van die infrastructuur heeft het geen zin om er zelfs maar aan te beginnen. Jouw term voor dat vitale thema luidt zeggenschap, prima. De AVG helpt thans om dat serieus genomen te krijgen. Of digitalisering via een – de? – zgn cloud verloopt, vind ik niets te maken hebben met de noodzaak om informatie van stelselmatige ordeningsvorm te voorzien (dus volgens consequente toevoeging van context). Wie weet is het per saldo om allerlei andere redenen nuttig, zoals hogere graad van beschikbaarheid voor gebruikers, lagere beheerkosten, enzovoort. Zo ja, vooral doen! En omdat cloud klinkt als òpschaling, heb je inderdaad een bruikbare aanleiding om in één moeite door “zeggenschap” te agenderen, hoera. Ik herhaal dat je pas – oeps, daar is die term weer – opbouwend volgens de verkeersschaal van “digitaal ecosysteem” resultaten kunt behalen, indien je bijbehorende autorisatie op z’n minst modelmatig op orde hebt (en voor volgorde van feitelijke implementatie kan je dan praktische overwegingen laten gelden; zie verderop voor een nadere opmerking over implementatie). Daarom benadruk ik de noodzaak van – zoiets als – een variabel hoedanighedenplatform dat aldus geschikt is voor willekeurige informatie-procescombinaties (en het ontwerpmodel voor dat platform probeer ik alweer véél compacter te krijgen met voordelen van dien; zie verderop voor een nadere opmerking over abstractie). Ook herhaal ik dat m.i. juist de Rechtspraak(organisatie) feitelijk expertisecentrum is voor maatschappelijke hoedanighedendynamiek; voor de infrastructurele inrichting van voorzieningen voor “zeggenschap” kan – moet! :-) – je onze samenleving daarom de weg helpen wijzen.

Van de vijf koersaspecten, de “pijlers,” vind ik de keuze voor – oriëntatie volgens – “ecosysteem” ècht strategisch. Daarmee is de maat gezet voor wat als doeltreffend

geldt. In termen van maatschappelijk informatieverkeer, en de openheid van bijbehorende infrastructuur, lijkt het mij nog wat duidelijker dat er strategisch géén onderscheid gemaakt mag blijven tussen binnen en buiten. Het meeste informatieverkeer gaat nota bene dóór de grenzen van de Rechtspraak(organisatie). Het is dus niet zo dat het aspect “digitale toegankelijkheid” geldt voor niet-medewerkers en “digitaal werken” voor – eigen – medewerkers. Er zijn alom deelnemers aan informatieverkeer. Door hun verkeersdeelname zijn zij allemáál aan het “digitaal werken.” En met de autorisatievoorziening voor “digitale toegankelijkheid,” dwz de neerslag van verdeling van “zeggenschap,” is voor relevante nadere hoedanigheden van álle deelnemers bepaald (lees dus ook: beperkt) aan wèlke processen van “digitaal werken” zij wèlke bijdragen – kunnen c.q. moeten – leveren met wèlke “data als grondstof” c.q. data als product. Als je dat verkeers- annex stelselmatig zo algemeen opzet, dwingt dat als het ware tot informatie-abstractie. Dat maakt (proces)programmatuur dienovereenkomstig véél compacter en digitalisering dus véél goedkoper, betrouwbaarder, enzovoort. Onafhankelijk (!) van de opzet kan je de volgorde van implementatie kiezen. Wil je gebruik binnen, nou ja, zo zou je dat vroeger genoemd hebben, dus toen de grens van een organisatie nog met die van – haar – informatievoorziening samen leek te vallen, nee, nog géén “ecosysteem,” laten beginnen? Dat maakt voor de òpzet dus niets uit. Of liever beginnen ergens met informatieverkeer beginnen heen en weer tussen traditioneel-organisatorisch buiten en binnen? Ja, dat kan ook. Laat die keuze daarom van veranderkundige factoren afhangen.

Tevens merk ik op, dat zònder dat iets doeltreffend is, het ook nooit doelmatig kan worden. Daarop vormt “doelmatige IV” géén uitzondering. Als je kiest voor “digitaal ecosysteem,” en tegenwoordig kàn dat inderdaad niet anders, vergt dat informatiekundig stelselmatige aanpak voor zowel doeltreffend- als doelmatigheid. Je moet er voor die terechte koers dus óók voor kiezen om de nagenoeg exclusieve procesgerichtheid te laten varen. Als passende architectuur/ontwerp dient hoofdzakelijk het model van de stelselmatig relevante betekenissenvariëteit, Vanwege het open karakter van ook infrastructuur voor informatieverkeer op die maatschappelijke schaal – is het nu een “digitaal ecosysteem,” of niet? – moet daarin van meet af de hoedanighedenvariëteit van deelnemers aan informatieverkeer opgenomen zijn; anders gaat het meteen mis op het gebrek aan maatregelen voor differentiële “zeggenschap” in informatieverkeer. Volgens “ecosysteem” hangt nu eenmaal alles met elkaar samen. Daarom zijn mijn opmerkingen ook wat langer uitgevallen ...

72.11

De sfeer vond ik inderdaad uitnodigend genoeg om een schriftelijk vervolg met strategische suggesties te wagen. Toen ik aan het einde van ons gesprek zei, dat de Rechtspraak(organisatie) bij uitstek gepositioneerd is om pionier te zijn voor digitale autorisatievoorziening, meende ik zelfs èxtra interesse te bespeuren. Het kan natuurlijk ook dat ik slechts zag wat ik wilde zien. :-) Nou ja, niet geschoten is mîs geschoten. En dit schot lijkt mij dankzij ons informele gesprek niet – meer – nadelig te kunnen terugketsen.

72.12

Vooraf in de recente, zeg maar, ontwikkeling van informatiekundige aantekeningen zoals jij ze beschikbaar stelt ‘op’ [Emovere](#) meen ik jouw groeiende erkenning te

bespeuren van de noodzaak van expliciete beheersing enz. van zoiets als filosofische grondslag. Daarvoor heb jij nu kennelijk meer tijd. :-) En ik ben natuurlijk blij dat jij je daarvoor richt op en volgens de semiotische enneade, en zo door naar Metapatroon.

Intussen blijf ik maar op literatuur stuiten, en vaak vanuit voor mij zelfs zeer verrassende achtergrond, waaruit blijkt dat in allerlei (vak)disciplines reeds in de richting van die richting is gewezen, maar m.i. dus nog nergens zó omvattend. Opnieuw in [Aantekeningen 70](#) tref je o.a. verslag aan van zulk onderzoek dat ik blijf verrichten naar verwante verklarings- en handelingskaders.

[Notes 71](#) bevat afschrift van mijn emailcorrespondentie met iemand die nav het boek **Metapattern** contact opnam. Ja, dat kan even duren, maar uiteraard beter laat dan nooit. Hopelijk krijgt die correspondentie spoedig voortzetting. Jij vindt in wat ik daarvan tot dusver publiceerde o.a. bevestigt dat jij meteen de passende Engelse term – of is het de Amerikaanse term? – voor informatieronde koos: information roundabout.

72.13

Nee, [hij] is niet zo scheutig met mededelingen. Ik vermoed dat hij ze telkens opspaat voor onze volgende café-ontmoeting. :-)

Op mijn beurt maakte ik mij ook al een voorstelling van gespreksthema's voor morgenmiddag. Zo wil ik graag ervoor pleiten dat jij je aanzet voor Ontmoetingsplein 'meeneemt' naar Forum Standaardisatie. (Want) daar kan je er m.i. beleidsmatig werkzamer aandacht aan – laten – geven, zeg ook maar met invloed door-de-bestuurslagen heen voor burgers en bedrijven. Dat is uiteraard ook de enige manier waarop het ècht nuttig is. Door dat plein maatschappelijk omvattend te positioneren, en ik noem dat dan infrastructuur voor informatieverkeer (maar wat doet een naam ertoe), waardeer je FS òp tot waar bijdragen opbouwend zijn. En voor zover je met FS nog 'over' standaarden wilt gaan, biedt zo'n plein annex infrastructuur pas het noodzakelijke kader ervoor; anders blijft het bij een willekeurig lijstje waarvan overheidsinstellingen desgevraagd schijnheilig opmerken dat ze serieus nemen wat erop staat.

Alsjeblieft, je moet vooral zeggen als ik met ideeën kom voor waarmee ik me volgens jou niet moet bemoeien. Maar indien FS tot en met maatschappelijk beleid voor Ontmoetingsplein voorstelt, lijkt Wigo4it mij als uitvoeringsorganisatie van weersomstuit véél meer bijbehorende mogelijkheden te krijgen. Iemand moet die infrastructuur bemeten voorzieningen opzetten, nietwaar? En, tja, op basis daarvan kunnen/moeten zgn toepassingen anders worden opgezet, dwz stelselmatig.

Wat mij betreft biedt dat heel praktisch een verband met Metapatroon. Op stelselschaal verdient dienovereenkomstig dekkend ontwerp van een conceptueel informatiemodel voorrang. Kijk, ik heb qua omvang maar een ontwerp bureautje van vrijwel niets. Dat heb ik overigens opzettelijk zo gehouden (omdat ik helemaal geen ondernemer ben in de zakelijke zin van dat woord, en dat besef ik ook; daar komt bij dat ik inmiddels met pensioen behoor te zijn :-). Wanneer Wigo4it die stelselmatige aanpak nu eens 'overneemt'? Wie dat met zgn kritieke massa doet – en daarvan ben ik dus zèlf onhaalbaar ver verwijderd, het is niet anders – verkrijgt volgens mij een duurzaam strategische uitvoeringspositie (wat bijvoorbeeld Ictu nog steeds ontgaat). Het blijft niet bij een stelselmatig adequate modelleermethode. De digitale hulpmiddelen moeten ook en vooral op die manier werken. Daarvoor heeft mijn ontwerp bureautje, hoe klein het ook gebleven is, een zgn programmatuurplatform

beschikbaar. Dat is in elk geval geschikt voor concrete proeven met variëteit van informatieverkeer. De Rechtspraak(organisatie) gebruikt die programmatuur overigens alweer sinds enkele jaren wel degelijk operationeel voor landelijk debiteurenbeheer griffierechten (waarvoor samenhang tussen pakweg honderd databases aangebracht is zonder die databases structureel te wijzigen: informatierotonde).

Ik ben benieuwd of de insteek die ik hierboven schets strookt met de “ontwikkelingen” waarover [hoofd BFS] mij dus nog niets vertelde. :-) Ik ben uiteraard meteen al erg blij te vernemen, dat er blijkbaar groeiend besef is dat “huidige voorzieningen en toepassingen tekort schieten.” Voor “agendazetting” van wat stelselmatig wèl helpt, kan je uiteraard op mij rekenen. Graag! Ik moet echter bekennen dat ikzelf héél véél geschreven heb dat ongeschikt – gebleken – is voor laagdrempelige voorlichting. Zo merkwaardig is dat ook weer niet. De vereiste denkwijze is immers zelfs principieel anders, zie in kort bestek bijvoorbeeld [Stelselmatige oriëntatie op meervoudig informatiegebruik](#). Dat is ook de reden dat ik “ter prikkeling” inzet op werkende proefopstellingen. Ik zoek voor morgen toch nog verder in mijn archief naar eventueel bruikbare teksten ... Wanneer je tussendoor eens wat tijd hebt, zou je een blik kunnen werpen op [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#).

Ik neem twee voorbeelden mee van modellen die met Metapatroon opgesteld zijn. Zoals de programmatuur als zgn informatierotonde bij de Rechtspraak werkt, wil de betrokken medewerker-en-opdrachtgever jou stellig komen tonen. Of je daarin belang stelt of niet, hoor ik dan ook morgen.

72.14

Ik ben opgelucht te vernemen dat je het niet allemaal onzin vindt wat ik je schreef. :-)

72.15

Haha, ja, aan het begin van de ontmoeting met [jouw medewerker] kwam mij goed van pas wat ik ooit afgekeken heb van topdiplomaten toen ik medewerker van het ministerie van Buitenlandse Zaken was. Ofwel, als je het stadium wilt bereiken waarop een gesprek interessant kan worden, moet je in staat zijn er niets van te laten blijken het spoor vooralsnog volkomen bijster te zijn. Blijkbaar kan ik dat nog overtuigend genoeg, want anders hadden hij en ik het niet pakweg drie uren volgehouden.

Interessant, inderdaad, maar voordat ik durf te beweren dat ik enigszins vat op zelfs maar de hoofdlijn heb, kan nog wel even duren. Op mijn verzoek stuurt hij mij de verwijzing naar een presentatie ter verdere oriëntatie. Ik zat overigens al aardig raak toen ik een alternatieve betekenis van SAAS suggereerde, te weten niet Software as a Service, maar Society as a Simulation. Het was van mijn kant een beetje een gok, toegegeven, maar wie weet houdt hij ‘m erin en heb ik meteen een nuttige bijdrage kunnen leveren.

72.16

Dank je zeer voor je verwijzing. Ik heb zojuist pas je slotwens gelezen. Zoals ik al aankondigde, kon ik na ons interessante en plezierige gesprek inderdaad niet zo goed slapen. :-) Want het is me weliswaar vlot duidelijk genoeg geworden dat jij en ik volgens verschillende referentiekaders redeneren enzovoort. Zo vind ik dus meteen al een verschil dat ik slechts zo’n kader een ontologie noem; de talloze resultaten van wat je ermee kan doen heten dan modellen oid. Maar wat jij als basisbegrippen

benut, is mij zo gauw nog niet duidelijk. Ik heb overigens wel een vermoeden erover. Ofwel, ik probeer vanaf wat jij allemaal hebt verteld en getoond als het ware een spoor terug te leggen. Nee, dat lukt natuurlijk niet zomaar. Tja, daarvan gaat in elk geval mijn hoofd nogal tollen, maar om elkaar wèrkelijk te begrijpen zit er niets anders op. Ik hoop dankzij jouw materiaal verder, herstel, nader :-)) te komen. Het gaat m.i. erom het 'punt' te bereiken waarop de respectievelijke basisbegrippen (lees ook: paradigma's) herkenbaar raken. Zolang 'we' dat tref- c.q. overstappunt niet kennen, kan jij op jouw beurt mijn "materiaal" niet plaatsen, terwijl we toch op wederzijds beter begrip uit zijn.

Er komen stellig verdere vragen bij mij op, die ik je dan graag voorleg.

72.17

Henk J. de Vries is aan de Rotterdam School of Management (RSM), Erasmus Universiteit, benoemd tot hoogleraar standaardisatiemanagement. Ik vermoed dat ik de uitnodiging om op 4 oktober 2019 zijn intreerede bij te wonen te danken heb aan het contact dat ik ooit met hem opnam; in opdracht van Forum Standaardisatie stelde ik een – tweede – bundel samen. Het resultaat is [Interoperabel Nederland](#) (2011) en De Vries heeft inderdaad een hoofdstuk bijgedragen. Voor zover ik mij herinner, is het op mijn nadrukkelijke verzoek geweest – zie verderop ook het afschrift van de door mij opgestelde auteursinstructie – dat hij vervolgens in **Overheid, mis de aansluiting niet!** aandacht besteedt aan het, zeg maar, standaardkarakter van infrastructuur. Wat mij betreft doet hij dat weliswaar nog lang niet consequent genoeg, maar ik was desondanks al gelukkig dat hij alweer wat herkenbaarder wijst op het belang van infrastructuur inclusief norm- annex standaardstellende overheidsbemoeienis ermee. Wat ook hij m.i. daar mist als beginsel, is het overheidsmonopolie dat regelend aan het infrastructuurbegrip verbonden is; zie daarvoor o.a. mijn opstel [Strategische verschuiving door moment\(um\) van infrastructuur: de beurt aan informatietechnologie](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2006-01, Universiteit van Amsterdam, 2006). En later in de **Inleiding** van genoemde bundel stel ik:

Het idee achter deze bundel is dat **infrastructuur voor informatieverkeer** een [...] omslag vergt. [...] Extrapolatie van de traditioneel kleinschalig bemeten aanpak van standaardisatie voldoet niet voor de grootschalige opgave van de informatiemaatschappij.

Concreet voor deze bundel leidde dat tot vraag hoe er zicht op die kwalitatief andere aanpak komt. Die vraag stelden we in de auteursinstructie. Enkele passages daaruit helpen u, lezer, alvast aan een wat nadere indruk wat u van de inhoud mag verwachten.

Meelezen met auteursinstructie

Interoperabiliteit laat zich niet begrenzen. De schaal voor informatieverkeer is de hele maatschappij, met zelfs internationaal bereik. De aanduiding elektronische overheid, bijvoorbeeld, is in dat opzicht alweer misleidend. Voor infrastructuur tellen niet primair de behoeften van overheidsinstellingen. Dat gelden ze voor fysieke wegen, bruggen, tunnels enzovoort, enzovoort tot en met verkeersregels evenmin. Het draait om Interoperabel Nederland.

Ook voor informatieverkeer moeten we het perspectief eens proberen om te draaien, een zetje in de maatschappelijke richting. Visie op onze samenleving verdient voorrang, met daarna pas opmerkingen wat er eventueel uit volgt voor zgn interoperabiliteit en standaardisatie.

Ter vergelijking, neem de auto. Dat is een verkeersmiddel. Voortgedreven met een stoommachine reed de eerste auto alweer lang geleden. Niemand in de achttiende eeuw vermoedde de invloed die auto's in allerlei opzichten zouden krijgen op het

leven van iedereen. In de huidige samenleving is het aandeel met voor- en nadelen van automobilité echter onontkoombaar.

En neem dan nu digitale technologie. Dat is óók een verkeersmiddel, voor informatieverkeer. Kortom, wij zijn inmiddels ook virtueel mobiel.

Wat betekent deze doordringende mobiliteitsmodus? Voor alle, alsmaar nauwer verweven maatschappelijke ontwikkelingen zoals bedrijvigheid, zorg, onderwijs, veiligheid, geldwezen, ethiek, recht, integratie, generatieverhoudingen, sport, cultuur, enzovoort, enzovoort? Kansen, risico's? Hoe verandert het leven van Nederlandse burgers erdoor? Van bedrijven en andere organisaties? Wat wijzigt er voor Nederland in internationale verhoudingen? Welke inspanningen leveren maatschappelijke actoren voor veranderingen? Wat is de rol van de overheid hierin, wat is het algemeen belang? Stuurde de overheid onverminderd op infrastructuur voor borging van gelijke rechten en plichten in informatieverkeer? Wat behoort karakteristiek tot zulke infrastructuur voor informatieverkeer op maatschappelijke schaal? Wat juist niet? Kortom, hoe infrastructureel verder met virtuele mobiliteit?[p. 10]

Ik was dus benieuwd of De Vries in zijn intreerede, een gelegenheid waarbij de benoemde hoogleraar in kwestie tevens haar/zijn toekomstige onderzoek schetst, zou terugkomen op of, wat mij betreft dus noodzakelijk, verder gaat met wat hij in zijn bundelbijdrage als retorische vraag toch nog vooral laat hangen:

Is het dan wellicht toch een overheidstaak om te zorgen dat de verbindingen mogelijk blijven? En dan niet alleen binnen de overheid en tussen de overheid en haar **buitenwereld** (burgers, bedrijven en dergelijke), maar ook **in** die buitenwereld? De vraag zo stellen is hem beantwoorden.[p. 374]

Hoewel De Vries er meteen aan toevoegt:

Maar dan is de volgende vraag: hoe dan?[p. 374]

blijft hij eromheen draaien dat juist het beginsel van infrastructuur is, dat zij als zodanig standaard is en wel de standaard in de zin van enkelvoudige (nuts)voorziening. De Vries stelt, nog steeds in zijn bundelbijdrage,

dat er voor een concrete toepassing een samenhangende set normen nodig is.

Ik vind een “toepassing” echter géén infrastructuur. Van toepassingen zijn er per zoiets als soort vaak talloze. Vandaar dat er zoveel zgn standaarden zijn, die vooral bedrijven benutten voor concurrentie en aldus verbetering van hun marktpositie. Zulke toepassingen kunnen op hun beurt op infrastructuur geënt zijn, maar voor democratische verhoudingen is (im)materiële infrastructuur nu net bedoeld om a priori concurrentievoordelen zo veel mogelijk op te heffen. Dat vergt dus nog sterkere standaardisatie en verkeert dus in infrastructuur-als-standaard. Daarvoor geldt de eis van samenhang daarom zelfs principieel.

In De Vries' intreerede heb ik niets – meer – beluisterd over infrastructuur, en dus al helemaal niet dat het daarbij gaat om een klasse van exclusieve standaardisatie met de wetgevende macht die uiteindelijk bepaalt wat als infrastructuur-als-standaard telt voor facilitering van maatschappelijk verkeer. Ik heb er ook niets over gelezen in **Standardisation Management** (RSM, 2019), dwz in het boekje met de tekst van de intreerede. Als veelbetekenend vat ik voorts op dat de opgenomen literatuuropgave talloze publicaties van De Vries vermeldt, maar daarin ontbreekt zijn bundelbijdrage; die vindt De Vries kennelijk niet relevant.

Onder de noemer van standaard(isatie) lijkt De Vries aandacht te kunnen – willen? – schenken aan wat op mij de indruk maakt van een veelheid van verschijnselen. Die ogenschijnlijke wanorde komt volgens mij, omdat hij zich oriënteert volgens, en nu citeer ik uit de publicatie van zijn intreerede,

how the term is used in business practice.[p. 14]

De Vries is dan ook aan een zgn business school verbonden. Mijn idee om te onderzoeken of er wel degelijk orde valt aan te brengen, is om het tegenwoordig zakelijke gebruik van – de term – standaard in eerste aanleg semiotisch te beschouwen. Dat wijst op marketing, concurrentie, enzovoort. Op die manier vind ik inderdaad veel duidelijk wo(o)rden, :-) en vooral waarom standaardisatie door marktpartijen – naar hun aard – niet ..., eh, standaard is, kàn zijn, verloopt e.d. En zo kom ik voor stelselmatige orde(ning) – hoe kan het ook anders? – weer uit op de noodzaak van contextuele verbijzondering. Er bestaat verschil, herstel, er moet verschil gemaakt worden tussen de standaard(en) à la infrastructuur en – alle retoriek ten spijt – telkens een standaard à la bedrijvenkartel (want daarop komt het vaak neer). Doordat klakkeloos dezelfde term wordt gebruikt, wordt infrastructuur gekoloniseerd door toonaangevende bedrijven met hun zgn standaarden. Overdreven gesteld? Hmm. Daar is feitelijk natuurlijk niets ‘open’ aan. Als standaard is infrastructuur ook helemaal niet open, integendeel. Wat dáárvoor als standaard geldt, raakt vergaand gesloten. Zowel aanvankelijke bepaling als later eventuele wijziging ervan is en blijft slechts toegankelijk voor het, zeg maar, democratisch proces, opdat (!) de daadwerkelijke infrastructuur zo open mogelijk blijft voor burgers (lees: iederéén) om er gebruik van te maken. Ook en vooral dat democratisch proces betreft uiteraard infrastructuur, met toegang ertoe ... open (maar ook weer onder voorwaarden).

De heersende verwarring werd mij nog wat verder duidelijk, toen ik er het lemma **standard** op naakte in **A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language** (Elsevier, samensteller E. Klein, 1967). Daar staat als oorsprong het Latijnse werkwoord **extendere** aangegeven, in het Engels **to stretch out**. Het idee is, kortom, dat een standaard een verbinding biedt, overdrachtelijker (!) gezegd een brug slaat, tussen wat zich anders moeilijker (criterium: doelmatig) of zelfs onmogelijk (criterium: doeltreffend, en daarna doelmatig) laat samenhangen. Er staat als opmerking bij:

Some senses of the noun **standard** are due to the erroneous association of this word with the verb **stand**.

Door welke associatie(s) dan ook huidige betekenis(sen) zijn ontstaan, doet er echter niets aan af wát zulke betekenis(sen) thans is (zijn). Slechts in de, noodzakelijkerwijs ene, betekenis van annex associatie met infrastructuur acht ik de term standaard passend (en is infrastructurele standaard dus een pleonasme). In de feitelijk talloze andere betekenissen, als keurmerk bijvoorbeeld, werkt standaard als losse term echter gauw verhullend, zoals vaak ook bedoeld, en werkt daardoor misleidend dóór als belemmering voor de betekenis van infrastructuur als standaard.

72.18

Haha, weet je zeker dat je mij niet de eerste versie van het rapport meegaf?

[Ik had tijdens een gesprek ter vertrouwelijke inzage een rapport meegekregen bij welke gelegenheid mijn gesprekspartner opmerkte dat de eerste versie ervan schandalig slecht was.]

72.19

De laatste keer dat wij elkaar spraken antwoordde jij, op mijn desbetreffende vraag, niet voor die intreedende uitgenodigd te zijn. Ik was er eigenlijk wel nieuwsgierig naar.

Tot mijn verbazing was de aula vrijwel geheel gevuld, honderden toehoorders, ongelofelijk: een gemeenschap die onderling een feestje viert. Als evidente buitenstaander trof ik één persoon die ik ken, te weten ook iemand die ik destijds, over het belang van een standaard gesproken, in die vergeefse poging tot overbrugging heb 'geworven' als auteur van een tekstbijdrage aan de tweede FS-bundel. Eén? Ja, dat is erg weinig. Verder dus niemand. Nee, ik ben inderdaad niet zo'n zgn netwerker, integendeel. Desondanks moet opvallen hoezeer, over context gesproken, standaard(isatie)begrippen en hun 'verzorgende' gemeenschappen verschillen onder de resp. noemers van, zeg in de gauwigheid maar, bedrijfskunde en bestuurskunde. Enfin, ik heb er maar weer een aantekening aan gewijd; zie [nr 72.17] voor mijn, vooruit, onderzoeksverslag.

72.20

Zoals aangekondigd stuur ik hierbij graag een nadere reactie die iets weg heeft van offerte.

In **Memo ter besluitvorming** dd. 2 september jl. (onderwerp: Gegevensbeheer Rechtspraak) luidt jullie voorstel om "over te gaan tot een haalbaarheidsonderzoek" en dat te "richten op uitbreiding van de Informatierotonde met een centraal beheersysteem." Iets verderop vermelden jullie dat het daarbij in eerste aanleg gaat om "de mogelijkheden te onderzoeken van [zo'n] uitbreiding;" volgens die uitdrukking, dwz onderzoek naar "mogelijkheden," is vooralsnog geen daadwerkelijke "uitbreiding" aan de orde.

Wat mij betreft vergt zulke "uitbreiding" echter niet alleen allereerst een ontwerp c.q. plan ervoor. Ik vind dat nog fundamenteler zoiets ontbreekt als een referentiekader (jargon: raamwerk) voor, vooruit, met een hoofdletter, Informatiebeheer op stelselschaal. Haha, Ribs. Principieel wijzigen onderlinge afhankelijkheden natuurlijk niet doordat digitale technologieën inmiddels praktisch onmiddellijke overdracht kunnen faciliteren van de ene naar de andere deelnemer aan informatieverkeer. Indien deelnemer B voor de uitvoering van zijn taak informatie van A nodig heeft, blijft het A die zulke informatie aan B moet leveren, punt. In operationele zin, en vandaar de noodzaak van ànder beheer, verandert er daardoor echter wel degelijk e.e.a. Maar wàt precies? Zònder betrouwbare voorzieningen en/of voorzieningen voor nagenoeg onmiddellijke verbinding voor informatieverkeer neemt B noodgedwongen allereerst een afschrift van A's informatie op in zijn 'eigen' informatieverzameling(en) om dat afschrift vervolgens 'ooit' eens te gebruiken. Dat kan achterwege blijven indien A's informatie voor de uitvoering van B's taak gegarandeerd – zoals het in de maakindustrie heet – just-in-time beschikbaar is. A's informatie is optimaal actueel en wordt door B aldus netzo onmiddellijk verwerkt. Verdubbeling van registratie door B kan achterwege blijven; dankzij een aangelegd controlespoor (Engels: audit trail) valt de taakuitvoering in kwestie desgewenst eenduidig na te gaan. Omgekeerd kan A voor zijn taakuitvoering informatie van B nodig hebben.

Vanwege die registraties over en weer, en zo dóór, van afschriften waant iedereen zich eigenaar van informatie in 'zijn' registers, hoewel in de meeste administraties verreweg de meeste informatie afschriften betreft. Op die valse schijn van eigendom berust de doorgaans zelfs impliciete associatie met beheer. Aldus blijft beheer kortzichtig beperkt tot 'eigen' registers, terwijl de kwaliteit e.d. van de meeste informatie en bijgevolg een afschrift ervan toch elders wordt bepaald. Dat wordt – wederom – duidelijk, zodra informatie slechts uit de bron ervan wordt geput (en

naar bevoegde behoefte). Voor invloed op relevante informatie, die dus voor een aanzienlijk, zo niet het overgrote, deel uit andere bronnen afkomstig is, moet de verwerkende deelnemer voortaan echt 'de boer op.' Wat mij betreft valt zeker het uitoefenen van zulke invloed op deelnemers waarmee vaker contact via informatieverkeer 'plaats' heeft onder – structureel – informatiebeheer.

Om zulke stelselmatige relaties met informatieverkeer te borgen moeten, zeg maar, schaduwrelaties bestaan voor informatiebeheer. En dat vergt als zgn informatierotonde méér en kwalitatief iets anders dan louter een voorziening om naar informatie te zoeken uit aangesloten registers en die informatie samenhangend te tonen. Voor dergelijke aansluitingen zijn afspraken gemaakt. Uitgaande van B moeten zulke afspraken over beheeraspecten zoals informatiekwiteit, beschikbaarheid vooral met relevante externe 'partijen' expliciet gemaakt zijn en worden bijgehouden.

Zoals in **Memo ter besluitvorming** ook zeer terecht benadrukt staat, verdienen autorisatie en AVG – en dan in hun evidente samenhang – zelfs vooral extra aandacht onder de noemer van informatiebeheer. Hoe lukt dat met informatieverkeer op stelselschaal?

Voor de Rechtspraak(organisatie) is juist zo'n raamwerk van belang, omdat voor het rechtspraak(proces) vrijwel alle informatieverzamelingen overal in aanmerking kunnen komen. Omdat het – dus – onmogelijk is alle potentieel relevante informatieverzamelingen te identificeren enzovoort – want daar zit geen einde aan – is juist de Rechtspraak(organisatie) voor Informatiebeheer op stelselschaal gebaat bij een flexibel raamwerk. Het moet eenvoudig mogelijk zijn om een willekeurige informatieverzameling in het beheerdomein voor rechtspraak op te nemen (of eruit te verwijderen).

Het is en blijft dus juist onhaalbaar dat, zoals in **Memo ter besluitvorming** min of meer als doel lijkt te stellen, "de Rechtspraak voor de toegang en opslag van gegevens niet meer afhankelijk [is] van gescheiden systemen en externe partijen." Nogmaals, voor interacterende deelnemers aan digitaal-onmiddellijk-gefaciliteerd informatieverkeer veranderen hun wederzijdse afhankelijkheden. Als stelselverantwoordelijke instelling voor rechtspraak moet de Rechtspraak(organisatie) het informatiebeheer niet alleen voor haar eigen medewerkers in gevarieerde hoedanigheden op orde hebben, maar nadrukkelijk óók voor andere deelnemers – in hun daarvoor relevante hoedanigheden – aan, zeg maar even, rechtspakelijk informatieverkeer.

Is het niet te vroeg voor zo'n stelselmatig bemeten beheerraamwerk? Nee. Er zijn voor – medewerkers van – de Rechtspraak(organisatie) allang wederdeelnemers waarmee informatieverkeer op de leest van onmiddellijkheid valt te schoeien. En door te doen alsof dat met iedereen mogelijk is, valt er pas een flexibel raamwerk te bedenken dat tevens robuust is.

Het is inderdaad redelijk om te verwachten dat het beoogde raamwerk voor Informatiebeheer op stelselschaal wijst op een "uitbreiding van de Informatierotonde" als, ja, het klinkt even verwarrend, beheerinstrument voor stelselmatig bemeten informatiebeheer. Maar daarvoor kan dan dankzij bedoeld raamwerk een gericht ontwerp worden opgesteld, dat vervolgens ook weer vlot en succesvol wordt gerealiseerd.

Het lijkt mij inderdaad voorts niets overdreven om te stellen dat deugdelijk ingericht informatiebeheer op stelselschaal een zgn succesfactor vormt voor het koersaspect "data als grondstof," en uiteraard als product (maar zover reikt jargon nu eenmaal

niet). De kritieke succesfactor daarvoor acht ik overigens een stelselmatig informatiemodel, dwz van relevante betekenissenvariëteit in samenhang; dat is uiteraard óók onontbeerlijk voor informatiebeheer op noodzakelijkerwijs overeenkomstige (stelsel)schaal.

Heb ik met het bovenstaande een zowel begrijpelijk als passend nader voorstel gedaan? Ik ben voor deze ruwe schets stellig relevante aspecten e.d. vergeten. Daar komen we later wel op. Als mijn bijdragen beschouw ik dan dus nader onderzoek èn – eerste versie van – raamwerkontwerp (en daar zit dus nog geen proefprogrammering door Martijn Houtman bij voor concrete “uitbreiding;” dat komt in een later stadium).

Een schatting van mijn tijdbesteding aan zo’n ontwerpend onderzoek vind ik moeilijk te geven. Beslist ben ik nogal wat tijd kwijt aan alweer nader mogelijkheden bedenken voor stelselmatige beheeropzet, hun respectievelijke voor- en nadelen nagaan, door afweging van mogelijkheden tot een aanbeveling raken èn een bruikbaar verhaal erover schrijven. En dan tel ik niet de tijd mee die ik er al jarenlang aan besteed hèb. :-)

Vervang voor jullie ‘eigen’ documentatie informatiebeheer door gegevensbeheer.

72.21

Als absolute zekerheid onhaalbaar is met gedachten – en hun uitdrukking – door mensen, dan is het nuttig tot noodzakelijk om ze daarop te wijzen. Zo moet Socrates ... gedacht hebben, althans, zo uitgedrukt le(v)ert Plato ons diens filosofie, herstel, manier van filosoferen (over).

Zoals ik het Socratisch procedé begrijp, bestaat het eruit om iemand haar/zijn eigen begripsmatige slordigheden enzovoort te laten (h)erkennen. Daaruit behoort dan te volgen, wat mij overigens een Platonische vrijheid in het geschreven werk lijkt, dat de persoon in kwestie dienovereenkomstig voorspelbaar nadelig gedrag nalaat. De Atheense bestuurders ervaarden, nee, geen verrassing, de stelselmatig ondervragende houding enzovoort, reflectie heet dat modern, als ondermijnend. Zo zou Socrates daarmee de jeugd bederven; discussie met Socrates over hun gezag hier en nu durfden ze niet aan. Zij veroordeelden Socrates ter dood, hij weigerde gelegenheden te benutten te vluchten en stierf door de – inhoud van een – gifbeker. Op z’n Socratisch is filosofie dus allereerst gericht, nou ja, dat maak ik er hier maar even van, op ontmaskering van, zeg maar, contraproductieve tegenstrijdigheden (maar zonder ook maar enige pretentie er absolute zekerheid voor in de plaats te kunnen bieden).

De aanduiding NL DIGIbeter is verwarrend, zolang er slechts “de verdere digitalisering van het openbaar bestuur op verschillende niveaus” mee is bedoeld. Het citaat in de vorige zin stamt uit een rapport dat ik onlangs ontving ter vertrouwelijke inzage; zie ook **aantekening 72.18**. Naar verluidt wordt het tzt openbaar gemaakt, zodat slechts voorlopig een embargo geldt. Ik geloof echter hoe dan ook dat ik vertrouwelijkheid niet schend door enkele tekstpassages erin als aanleiding te nemen voor kritiek op wat onverminderd heersende ideeën blijken te zijn. Aan dergelijke ideeën is juist niets vertrouwelijks. En via kritiek erop pretendeer ik tevens en vooral (!) wel degelijk opbouwend te schetsen wat m.i. in elk geval minder tegenstrijdig is. Daarmee vind ik ook spoed geboden. Het is niet dat het iets uitmaakt, maar ik voel me met ertoe verplicht (en neem de verantwoordelijkheid ervoor). Nee, een beschuldiging, laat staan veroordeling, zoals Socrates ten deel

viel, krijg ik niet. Een moderne bestuurder schenkt aan wat haar/hem niet zint maar op eigen kracht geen publiciteit weet te winnen, domweg geen – vertoon van – aandacht. Doe ik zònder expliciete bronvermelding overigens de auteur(s) van dat rapport tekort? Zodra het officieel verschijnt, verschaf ik zelfs graag prompt een literatuurverwijzing.

ps

Op 15 november 2019 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een brief, met kenmerk 2019-0000582404, en bijlagen betreffende “Kabinetsreactie Inventarisatie Standaardisatie” gestuurd aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Allereerst over NL DIGIbeter, dus. Dat betreft juist niet “een ambitieuze, brede agenda,” maar een onverminderd (ver)nauwe(nde) oriëntatie. Wat de interne c.q. onderlinge contacten tussen overheidsinstellingen en hun “contact[en] met burgers en ondernemers” inhoudt, is immers maar een klein deel van het maatschappelijk (informatie)verkeer. NL staat toch voor Nederland? Volgens mij zit daar trouwens niemand op te wachten, ik bedoel de aanduiding NL als merk. Dat leidt tot de verkeerde associaties, zoals met sponsors, commercie, enzovoort. Nòg gekunstelder vind ik het naamsdeel DIGIbeter. Als de doelgroep alle burgers omvat, weet ik zeker dat vrijwel iedereen mist dat het om een afleiding van digibeet gaat. Als zij het woord al ergens zien, zullen zij eerder denken dat wat fonkelend als beter voorgesteld wordt wel weer zal uitdraaien op slechter.

Om wat er verder ronduit verwarrend aan de aanduiding NL DIGIbeter is, kom ik niet om het opruimen van wat taalkundige kennis heen. Op school leert iedereen over de zgn trappen van vergelijking, nietwaar? Stellig daarmee (zin)speelt het woord digibeter. De betekenis ervan moet kennelijk worden opgevat als vergrotende trap van digibeet (dat impliciet als stellende trap aangenomen is); de overtreffende trap digibest blijft – vooralsnog? – buiten beschouwing. Tja, wat geldt als gangbare betekenis van – het woord – digibeet? Weliswaar meen ik reeds te weten dat er een als negatief beoordeelde eigenschap mee wordt bedoeld, dus zoals in analfabeet. Voor alle zekerheid raadpleegde ik een woordenboek. Van **Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal** heb ik de **veertiende, herziene uitgave** uit 2005 binnen handbereik. En ja hoor, volgens het lemma **digibeet** betreft het

iemand die volstrekt onkundig is op het gebied van computers, informatietechnologie.

Als verklaring van de oorsprong van het woord is eraan toegevoegd, dat digibeet een

samentrekking [is] van **digitaal + analfabeet**.

Ik vergiste mij dus niet in de betekenis. Maar wat betekent digibeter dan redelijkerwijs? Volgens mij is met het gekenmerkt zijn als “volstrekt onkundig” de overtreffende trap allang bereikt. Blijkbaar ziet de regering echter de noodzaak, en ook de mogelijkheid ertoe, het openbaar bestuur mbt digitalisering nòg onkundiger te krijgen. Want voor een ... alfabeet in zin van iemand die niet alle grammaticale regels allang weer vergeten is, is dàt de onontkoombare conclusie. Zo is dat woord, digibeter, uiteraard niet bedoeld. Dat weet ik ook wel, maar het helpt dus niet om een doel te beschrijven als ware het eraan tegenovergesteld. En zeg dan niet dat iedereen gelukkig zó analfabetisch is dat toch niemand weet wat digibeet enzovoort betekent.

Het woord dat wèl strookt met de beleidsdoelstelling, zoals ik die althans vermoed, is waarvan **Van Dale** het meervoud als lemma bevat: **digirati**, aldaar omschreven als

de mensen die vooroplopen met hun kennis over en gebruik van computers en internet en die een technologische en digitale revolutie propageren.

Als zodanig, het staat er nota bene expliciet bij vermeld, is de betekenis ervan “tgov. digibeten,” dus tegenovergesteld aan die van digibeten.

Wie – ook nog – niet weet wat of wie een lemma, een (an)alfabeet e.d. is, kan voor de meest gangbare betekenis(sen) dus een woordenboek raadplegen. Daarin staat dan ook weer aangegeven, ik heb ook dàt nagekeken, wat het woord woordenboek zoal betekent.

Ook en vooral om “alle burgers en ondernemers én hun rechten [te] beschermen” vergt (im)materiële infrastructuur. Nota bene, daarbij gaat het burgers enz. vooral om, het woord zegt het al, hun bürgerlijke rechten. Die zijn vaker in het geding dan wat onder bestuursrecht valt. Overigens biedt ook het strafrecht o.a. bescherming.

Een voorwaarde om “onze [overheids]diensten [...] toegankelijk, begrijpelijk en voor iedereen” te krijgen, is nu net om die beperking tot overheidsdiensten lès te laten, eindelijk. Nogmaals, infrastructuur. Zo gebruikt iedereen voor fysieke verplaatsingen de zgn openbare weg, dwz voor woon-werkverkeer en/of voor het onderhouden van sociale contacten en/voor recreatie en/of voor boodschappen doen en/ofzovoort. Daardoor is iedereen er zó vertrouwd mee, dat die enkele keer dat z/hij naar het gemeentehuis moet óók zonder mankeren lukt. Aparte digitale voorzieningen voor louter overheidsgericht informatieverkeer zijn daarom onzin, en zeker géén infrastructuur.

Verder is de aanduiding “dienstverlening” misleidend. Ja, van bepaalde gebeurtenissen in het leven van een burger moet z/hij ‘de overheid’ op de hoogte stellen. Dat geldt als verplichting voor de burger in kwestie, opdat ‘de overheid’ zoiets als het algemeen belang kan dienen. Ja, zulke meldplicht kan voor de burger – nogal wat – eenvoudiger gemaakt worden om te vervullen, vooral wanneer diverse overheidsinstellingen registratie van zo’n gebeurtenis moeten bijhouden. Maar zo’n melding heet toch ook niet dienstverlening door de burger aan de overheid?

Ja, het lijkt al heel wat, indien elke – afdeling van elke – overheidsinstelling ophoudt met strikt haarzèlf voor zgn centraal te ... houden. Daarmee staat echter ‘de burger’ nog lang niet centraal. En maatschappij heet niet voor niets ook wel samenleving. Het is daarom zelfs onzin om te beweren dat de burger centraal moet staan. Dat strookt niet met samenleving. Noem het bijvoorbeeld focus, en zeg dan gewoon dat de focus van (overheids)zorg natuurlijk primair op de zorgontvanger gericht moet zijn met het respect voor haar/hem van dien, en pas daarvan afgeleid op de zorgverlener(s) die (een) overheidsinstelling(en) naar hun aard is (zijn). Die focus òp de zorgontvanger vergt indien van toepassing samenwerking – precies, zeker aan die ‘kant’ staat al helemaal niemand zgn centraal – van zorgverleners.

Maar is de karakterisering als zorg niet bevoogdend, en daardoor achterhaald?

Aldus aangeduid staat het in elk geval wèl in de Grondwet; allerlei, zeg maar, maatschappelijke thema’s staan daarin benoemd als “voorwerp van zorg der overheid.” Daarvoor overeengekomen voorzieningen zijn dan de infrastructuur.

Aangeduid als zorgverlener is de principiële, daardoor onvervreembare verantwoordelijkheid van de overheid is duidelijker herkenbaar. Als dienstverlener opgevat, wordt de suggestie gewekt dat er alternatieven zijn en vervolgens lijkt de

overheid niet van commerciële dienstverleners te verschillen. Dat is wellicht het ideaal van zgn neoliberalen, maar een samenleving vergt nu eenmaal solidariteit met maatregelen ervoor. Infrastructuur sluit alternatieven juist uit. Het kan uiteraard veranderen, en daarvoor bestaat 'het democratisch proces,' wat de zorgverlening en bijgevolg voor uitvoering ervan passende infrastructuur inhoudt (en daarom abstraheert de Grondwet daarvan; er staan 'slechts' zoiets als zorgthema's vermeld).

Is het echt zo moeilijk om even na te denken of het wel klopt wat je schrijft? Er staat een zin die luidt: "Er zijn geen eenduidige begripsdefinities voor standaardisatie."

Nota bene, van wat eenduidig is, kàn er maar één zijn.

De vraag naar "welk doel of gemeenschappelijk (strategisch) vraagstuk" steekt meteen te fragmentarisch, en aldus fragmenterend, in. Het doel kan eenvoudig resp. -duidelijk gesteld zijn: digitale infrastructuur voor informatieverkeer. En àls infrastructuur telt daarvoor maatschappelijk bereik (en dus niet de beperking tot informatieverkeer waaraan altijd overheid als minstens één van de deelnemers verondersteld is). Daarvoor hoeft ook niet "het speelveld in kaart gebracht" te worden. Iedereen is immers potentiële deelnemer aan maatschappelijk informatieverkeer. Enfin, zo blijken alle "controle vragen voor standaardisatie" nog steeds uit te gaan van c.q. te mikken 1. op vergaand aparte (im)materiële middelen als standaarden 2. voor een aparte voorziening voor informatieverkeer (waar burgers onderling géén gebruik van kunnen maken; nogmaals, dat is dus géén infrastructuur, punt). Voor infrastructuur ligt het principieel anders met criteria zoals openheid en leveranciersonafhankelijkheid. Die zijn passend zolang aparte organisaties met dienovereenkomstig aparte budgetten allemaal nog aparte voorzieningen treffen. Het idee van openheid zou dan ertoe bijdragen dat voorzieningen die volgens dergelijke standaarden gerealiseerd zijn, vervolgens redelijk op elkaar kunnen aansluiten: interoperabiliteit. Maar ja, dáárvoor hoeft een standaard helemaal niet open te zijn. Het is wèl zo, dat zgn koppelvlakken helpen om (im)materiële middelen op elkaar te laten aansluiten èn als groter geheel te laten functioneren, dwz ondanks wat ze – verder – van elkaar onderscheidt. Die zgn interoperabiliteit betreft doelmatigheid en telt daarom met voorrang. Inderdaad klopt het ook, dat het dankzij een koppelvlak – als zoiets als overbruggingsonderdeel – voor de bijdrage aan gezamenlijk functioneren (!) niets meer uitmaakt hoe èlk van de aldus aangesloten middelen verder 'in-elkaar-zit-en-werkt.' Nota bene, hieruit volgt dat standaardisatie van een 'compleet' middel zelfs averechts uitpakt. Slechts wat kan dienen als koppelvlak verdient eventueel status als standaard. Nou ja, dat geldt voor wat ik grofweg maar even het private domein noem. In het publieke domein gaat het met voorzieningen, middelen e.d. om infrastructuur. Naar haar aard geldt de gehele infrastructuur als standaard. Algemeen geldt dan weer, standaard of niet, dat zolang aan de voorwaarde(n) van het koppelvlak in kwestie voldaan is, het ene middel dus eenvoudig(er) door een ander middel vervangen kan worden. Dat bevordert concurrentie tussen leveranciers met, althans, zo is de theorie, lagere prijzen voor die hulpmiddelen. Maar ja, dan zijn er altijd nog informele kartels.

Als er iets volstrekt nutteloos is "om de uitdagingen op [het gebied van] semantische interoperabiliteit [...] op te lossen," is het wel "de Nederlandse Taxonomie Architectuur." En allereerst nogmaals taalkundig, de oproep luidt: "[B]reng de wereld van wetgevingsjuristen en informatiekunde bij elkaar." Ditmaal staat er ten onrechte een enkelvoud, dat meervoud moet zijn: werelden. Verder acht ik het onderscheid

ongelukkig uitgedrukt, te weten met aan de ene kant vermelding van vakbeoefenaren en andere kant een vakdiscipline. Overigens heb ik een voorstel beschikbaar – haha, een standaard? – voor begripsmatige uitwisseling tussen beide vakdisciplines en aldus beroepsbeoefenaren. Voor een zéér korte inleiding, zie [Verkeerssysteem is anders, ontwerpen dus! rechtspraak als geval.](#)

Voor wat voor een standaard doorgaat, komt “adoptie” ná de vaststelling ervan (lees: toekenning van de status eraan, nog steeds feitelijk beperkt tot overheidsdigitalisering) als zo’n standaard. Voor infrastructuur is het verloop zo’n beetje andersom. De afweging van wát tot infrastructuur behoort, gaat aan de vaststelling als infrastructuur vooraf; voor wie er gebruik van maakt, is de daarvoor vastgestelde manier prompt verplicht. Voor wat als infrastructuur aangemerkt is, geldt als zodanig (!) uiteindelijk “wetgeving [...] voor de adoptie” enzovoort. Zo is er geen adoptieproces voor rechtshouden, stoppen-voor-rood-licht e.d. in het fysieke verkeer. De maatregel is meteen van kracht, voor iedereen. (Waar parallelle praktijken zowel geen risico’s opleveren als überhaupt mogelijk zijn, kan eventueel een overgangperiode gelden; voorbeeld: invoering van de euro als munt).

Infrastructuur is per definitie “over sectoren heen.” Dat houdt in, precies, dat tevens “specifieke toezichtarrangementen worden [...] vervangen door vormen van generiek toezicht.” Ik merk maar weer op dat de term “generiek” echter misplaatst is voor feitelijk strikt overheidsgerichte digitalisering.

Om innovatie niet te belemmeren, zo mogelijk zelfs te bevorderen, moet een doel zo onafhankelijk mogelijk van middelen ervoor opgesteld zijn. Daarom is met zoiets als stroomlijning van informatieverkeer het doel vergaand duurzaam uitgedrukt. Dat blijkt dan niets nieuws. Sinds duizenden jaren is de facilitering van informatieverkeer telkens verbeterd dankzij daarvoor beschikbaar komende middelen. Het paard als nutsdier voor koeriers, scheepvaart, treinverkeer en luchtvaart voor briefpost, vergeet de postbode op zijn fiets niet, ja, toen allemaal mannelijk, telegraaf, telefoon. En sinds enkele decennia zijn zgn digitale technologieën een alsmaar belangrijker hulpmiddel voor informatieverkeer. De infrastructuur is dus aan vaak sterke veranderingen onderhevig, terwijl het doel ongewijzigd blijft. Dat is ideaal om op te mikken voor, zeg maar, hulpmiddelinnovatie. Daarvoor moeten ‘we’ ons niet blind staren op techniek in de enge zin van dat woord. Digitalisering van communicatie heeft geleid tot – de noodzaak van veronderstelling van – een enkele ‘informatieruimte’ met dynamiek van onderling afhankelijke betekenissen van dien. (Natuurlijk was die ene informatieruimte er altijd al, maar het beperkte bereik van hulpmiddelen dwong als het ware tot aparte voorzieningen. Daardoor leek het alsof er géén betekenissenvariëteit was om rekening mee te houden. Maar nu moet de werkelijkheid van die variëteit door het wegvallen van de beperking van communicatiebereik dus praktisch worden aanvaard; anders blijft het prutsen.)

Met infrastructuur is het geen kwestie van “het eigenaarschap naar je toe [...] trekken.” Daarvoor heeft de overheid nu eenmaal de zorg; zie de Grondwet.

Over “grondrechten” gesproken, het informatieverkeer dat via de infrastructuur ervoor verloopt, is onlosmakelijk onderdeel van maatschappelijk verkeer. Daarvoor hoeven dus niet of nauwelijks aparte regels e.d. voor te komen, laat staan een “code.” Nogmaals, ook dát betreft gewoon maatschappelijk verkeer en daar hebben ‘we’ uiteraard (verkeers)regels voor.

Je kunt alles wel van een standaard willen voorzien, maar voor wat dienstverlening door de overheid heet – m.i. dus ten onrechte, moet zorgverlening zijn – gelden kwaliteitscriteria e.d. Het kan wel helpen om die criteria zo uniform mogelijk uit te drukken: standaardisatie van meeteenheden.

Als voorziening die tot de “basisinfrastructuur” gerekend staat, geldt “identiteit[stelling].” Voor de zoveelste keer merk ik op, dat het om overheidsgerichte voorziening gaat; daarvoor klopt de aanduiding als “basisinfrastructuur” dus; wie begrijpt wat infrastructuur wèl is, herkent “basisinfrastructuur” als een pleonasme, want basaler dan infrastructuur is er voor facilitering van maatschappelijk (informatie)verkeer niets. Daar hoort stelselmatige – facilitering van – autorisatie bij, maar een voorziening daarvoor staat echter niet vermeld. Daarmee staat of valt echter infrastructuur voor informatieverkeer.

Er kan slechts “strenger [...] gestuurd worden op standaardisatie” door erkenning als infrastructuur. Omgekeerd geldt immers dat infrastructuur standaard ... is.

Voor voorzieningen die weliswaar infrastructuur heten, maar dat door hun feitelijke overheidsgerichtheid nu eenmaal nooit zijn, ontstaat ook nooit het nodige draagvlak. Voor wie omvang beschouwt als maat lijkt het véél ingewikkelder om èchte infrastructuur ook voor digitaal informatieverkeer op te zetten, maar in werkelijkheid is dat juist véél eenvoudiger omdat er van infrastructuur, èchte dus, maar één is. Dat geeft pas duidelijkheid, de ruimte voor consequente uniformering – die echter beperkt moet blijven tot nodige en voldoende (im)materiële koppelvlakken – en zo dóór.

“Het interoperabiliteitsmodel [met zijn] vijf lagen,” zoals geschetst, dateert uit het tijdperk van apart opgezette zgn toepassingen, en wel om zo goed en zo kwaad als destijds mogelijk was eventueel informatie van het ene naar een ander toepassingsregister ‘over te schrijven.’ Op/voor de huidige stelselschaal is dat model niet meer ... toepasselijk. Het hele idee van zgn lagen is achterhaald. Er moet om te beginnen een stelselmatig betekenissenmodel worden opgesteld. Dat is één model, maar informatie wordt uiteraard niet in één register bijgehouden. O.a. volgens verdeling van beleids- en/of uitvoeringsverantwoordelijkheden wordt het informatiebeheer met een veelvoud van daadwerkelijke registers gevoerd. Op stelselschaal geldt iedereen als deelnemer aan informatieverkeer en daarom is het juist eenvoudiger om géén onderscheid naar soorten van registerhouders te maken. Een burger komt dus óók als registerhouder in aanmerking. Het is wat ànders om te bepalen wèlke registerhouder wèlke informatie moet bijhouden. Dat betreft secundaire keuzes tov het stelselkarakter van infrastructuur voor informatieverkeer. Wat voegt het toe om in/voor dat verband over lagen te spreken? Hoe dan ook, tevens verspreid zijn deelnemers aan informatieverkeer die daarvoor behoefte hebben aan – een selectie van – informatie uit één of meer van de daadwerkelijke registers. Daarvoor geldt een nadere hoedanigheid, want situationeel, voor de deelnemer in kwestie. Volgens zulke hoedanigheden kan autorisatie stelselmatig eenduidig geregeld zijn.

Ik vind het opmerkelijk om tot “de winst die de afgelopen jaren met standaardisatie geboekt is [...] een stelsel van basisregistraties” gerekend te zien. Zeg toch maar even àls standaard had FS daar juist grondige kritiek op, zie [Semantiek op](#)

[stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#) (Bureau Forum Standaardisatie, 19 juni 2009).

Inderdaad, “Standaardisatie begint met de vraag welk maatschappelijk vraagstuk centraal staat.” Overheidsgericht informatieverkeer is echter géén “maatschappelijk vraagstuk.” Sterker nog, die beperking ondermijnt wat naar haar maatschappelijke strekking pas infrastructuur is.

Er staat: “Definities van gegevens zijn afhankelijk van de context en het doel waarvoor ze gebruikt worden.” Het is me inmiddels wel duidelijk dat er géén informatiekundige – maar ja, die zijn er ook nauwelijks of niet – heeft (mee)geschreven. Klopt, wat telt als bedoeling van informatie? Als ik dat hier op z’n subjectief-situationeels noodzakelijkerwijs beknopt probeer te verklaren, vrees ik aan verwarring bij te dragen. Daarom stel ik, sterk vereenvoudig(en)d, dat informatie een beschrijving van objectgedrag biedt (en als object kan ook gelden wat met een andere bedoeling subject heet). Omdat objectgedrag verschilt van situatie tot situatie, en van een zgn subject is dat inzicht sociaal-psychologisch allang algemeen aanvaard, moet de beschrijving van de situatie in kwestie onderdeel zijn van informatie. Die situationele beschrijving is het contextaandeel in de informatie, dus samen met de objectbeschrijving (semiotisch: signatuur). Elke unieke combinatie (!) van een signatuur en een context verschaft aldus een definitie. Wat als uniek geldt, heet ook wel authentiek. Een definitie is dus niet zomaar “afhankelijk van de context,” maar omvat de desbetreffende context als onlosmakelijk onderdeel ervan. Ik besef dat – wederom :-) – dit als nodeloze scherpstijperij kan klinken. Maar om op thans reële stelselschaal met betekenissenvariëteit van dien de relevante verschillen van betekenissen zowel eenduidig van elkaar te onderscheiden als van samenhang te voorzien, is zulke stelselmatige explicitering van contexten onontbeerlijk. Wie het niet begrijpt, doet er goed er een vakvrouw of –man bij te halen.

Wie zich beperkt tot een enkel woord, ziet onvermijdelijk “vele definities ontstaan van [het]zelfde woord” en raakt daardoor terecht verward. De verzuchting dat “volledige semantische interoperabiliteit [...] een illusie [is],” is echter misplaatst. Een bekwame informatiekundig ontwerper helpt erin te voorzien dat voor elke betekenis – zoals het formalistisch heet – nodig en voldoende context opgenomen is in daarvoor bruikbare informatie. De “goede oplossingen” die gesuggereerd staan, zijn het echter niet omdat daarin zgn contextuele verbijzondering niet geldt als methodisch (modelleer)beginsel. Ik vrees dat de opsteller eigenlijk geen idee heeft.

“Adoptie [...] blijft achter of komt langzaam tot stand.” Tja ... Vergelijk het met regels voor fysiek verkeer. Dat zijn er zó weinig, en ook nog eens zó begrijpelijk, dat iedereen wéét waaraan z/hij zich tijdens verkeersdeelname heeft te houden. Maar over dergelijke regels voor informatieverkeer door willekeurige burgers gaat het met bedoelde standaardisatie nog niets eens. Dat zou wel moeten, en daarvoor moeten burger vooral opgevoed worden om tussen relevante hoedanigheden te onderscheiden waarin zij in relatie tot andere deelnemers in hun navenant nadere hoedanigheden in/voor concrete situaties aan informatieverkeer deelnemen. Dat is inderdaad alweer ingewikkelder dan fysiek verkeer dat een deelnemer eerder als één situatie meent te ervaren (hoewel dat evenmin zo is). Nou ja, adoptie raakt prompt manifest als een schijnprobleem, zodra het om infrastructuur gaat.

Infrastructuur is eveneens “netwerkeffect,” punt. Het idee met infrastructuur is o.a. dat er per organisatie, laat staan per individu, géén zgn business case is om zèlf zulke voorzieningen te treffen, nota bene omdàt er géén “duidelijke verdienmodellen” voor zijn. Daarom doen ‘we’ dat mede uit solidariteit ‘samen.’ Ofwel, daarvoor vormen ‘wij’ de “kritische massa,” klaar. Wat is er zo moeilijk aan om wat we sinds jaar en dag voor allerlei andere onderwerpen van zorg doen, nu óók voor digitaal informatieverkeer te verzorgen?

Alleen jammer dat medewerkers van “kennisinstituten” nog geen benul van stelselmatig productief modelleerbeginsel hebben.

Voor infrastructuur zijn sectoren irrelevant. Voor de zoveelste keer, voorzieningen die beperkt blijven tot de ‘overheidssector’ verdienen niet de aanduiding infrastructuur.

Het is nog traditioneel gedacht, dwz volgens aparte toepassingen, dat “het risico [bestaat] dat [...] de burger wordt opgescheept met vele ‘kluisjes’ voor zijn data.” Daarentegen is ook en vooral een burger een deelnemer aan informatieverkeer met autorisatie per voor haar/hem relevante hoedanigheid. O.a. overheidsinstellingen richten dan niet elk feitelijk hùn kluisjes in voor de voor hèn relevante burgers, maar stellen vanuit hun respectievelijke registers selectief informatie beschikbaar overeenkomstig c.q. nemen daarin informatie op afkomstig van geautoriseerde hoedanigheden. Nogmaals, dat vergt een stelselmatig dekkend model van betekenissen in al hun samenhangende, veranderlijke variëteit. Daarmee is wat nu nog interoperabiliteit heet, meteen fundamenteel geregeld.

Er is voor “semantische interoperabiliteit” overigens nog wel meer om op te letten dan om “wet- en regelgeving bij het ontstaan te harmoniseren op betekenissen.”

De belangrijkste innovatie vind ik het tot infrastructuur verklaren van – daarvoor nader te bepalen – voorzieningen voor maatschappelijk informatieverkeer. Voor agendering leent zich het idee van het zgn Ontmoetingsplein; zie o.a. [aantekening 69.49](#). Bevorder verder ontwerp, doe proeven, communiceer erover enzovoort, allemaal met allereerst als enige doel om infrastructurele status ervoor te verkrijgen.

Zoals gezegd, de status van infrastructuur dient in één moeite door voor het “beschermen van grondrechten en publieke waarden.” Omdat iets nog niet zo vertrouwd is, hoeft het nog niet principieel anders te zijn. Informatieverkeer is ‘ook maar’ maatschappelijk verkeer, en daarvoor is allang van alles en nog wat geregeld.

Wie “een gefragmenteerde en versnipperde aanpak” betreurt, moet voor een eenheidsdoel zorgen. Dat is infrastructuur, maar dan ècht, dus niet een apart overheidskwartier.

Ontmoetingsplein als verdichtend thema dient tevens prima om “de ethische discussie rond de digitale transformatie meer te structureren dan op dit moment het geval is.” En zo’n discussie is uiteraard slechts relevant voor zover het bereik maatschappelijk is (en internationaal georiënteerd).

De stelselmatige autorisatievoorziening als onlosmakelijk onderdeel van infrastructuur voor informatieverkeer is het vanzelfsprekende middel voor operationalisering van de AVG. Mede daarom is de autorisatievoorziening van kritiek belang.

Voor infrastructuur inclusief verkeersregels voor gebruik ervan is het niet zozeer een kwestie van “het creëren van vertrouwen rondom het afsprakenstelsel.” Het gaat met regels heel praktisch om onderlinge verwachtingen. Zolang tegenliggers allebei rechts houden, blijven zij van een ongeluk gevrijwaard. Daarom moeten er ook zo weinig mogelijk verkeersregels zijn. Het cognitief vermogen van de verkeersdeelnemers mag van moment tot moment niet overbelast raken voor keuzes. Zodoende is het ook redelijk dat ze niet vrijblijvend zijn, zeg maar overgelaten aan vertrouwen.

Tussendoor merk ik op, dat ik hier geen commentaar lever op elke tekstpassage die ik averechts acht. Zoveel tijd heb ik er niet voor over. De gehele tekst vind ik mank gaan aan valse veronderstellingen. Dàt oordeel heb ik volgens mij wel duidelijk gemaakt, en ik heb behalve zulke kritiek vooral opbouwend willen aangeven wat wèl een stelselmatig vruchtbare visie enzovoort is.

Het is onzin om te beweren dat voor de “standaardisatie van metadata [...] doel en oplossingsrichting [...] geen discussiepunt meer [zijn].” Ik vind het zelfs het voornaamste discussiepunt. Er is immers nog geen “oplossingsrichting” aanvaard die stelselmatig bemeten is. Op de – maatschappelijke – stelselschaal van informatieverkeer moet de ordening juist semantisch beginnen. Op z’n semiotisch luidt de passende aanduiding overigens pragmatisch, maar vooruit. Daaraan is techniek enzovoort ondergeschikt (en behoeft daardoor ook geen standaardisatie, mits zgn koppelvlakken semantisch ingericht zijn voor contextueel-verbijzonderde informatie).

Nee, “een ontologie maken is [niet] erg weerbarstig als je over sectorgrenzen heen moet gaan.” Toegevoegd in het citaat heb ik **niet** ter ontkenning van de oorspronkelijke bewering. Ervan afgezien dat met wat daar “ontologie” heet een uitgewerkt informatiemodel bedoeld is, zijn sectoren op stelselschaal irrelevant. Het idee dat sectoren elkaar niet doordringen is überhaupt verkeerd. Op het allerhoogste abstractieniveau voor overheidsbeleid lijkt dat misschien zo, maar operationeel is verwevenheid aan de orde en dat geldt zelfs versterkt voor – de noodzaak voor – informatieverkeer. Er is een daarvoor passende modelleermethode nodig, en die is er door informatie te beschouwen als telkens – ook recursief mogelijk voor onbeperkt modelbereik – unieke configuratie van signatuur en context: Metapatroon. Die methode heeft Forum Standaardisatie beproefd en laten evalueren, met een dringende aanbeveling als uitkomst; nogmaals, zie het rapport **Semantiek op stelselschaal** uit 2009.

Wat ontbreekt is een duiding waarom bepaalde gebeurtenissen als “levensgebeurtenissen” gelden. Die status behoort tot onze regeling van het maatschappelijk verkeer. Het voert te ver om dat hier toe te lichten; ik was toch al van plan om er een aparte :-) aantekening aan te wijden. Want nader begrip ervan helpt om te bepalen waarin infrastructuur voor informatieverkeer vooral mbt autorisatie moet voorzien. Zeg ook maar dat ik het onderwerp veel te belangrijk vind om hier op of zelfs onder te laten gaan in allerlei andere opmerkingen. Oh ja, toch alvast. Doordat de overheid feitelijk akte opstelt van zo’n gebeurtenis, is aan een cruciale voorwaarde voldaan voor onderlinge verwachtingen door deelnemers-in-hoedanigheden tijdens hun verdere verkeersontmoetingen. Voor digitaal informatieverkeer kan daaraan zelfs extra behoefte bestaan, omdat de deelnemers elkaar – vooralsnog? – maar beperkt waarnemen. Nee, om “dienstverlening” gaat

het ivm “levensgebeurtenissen” daarom niet primair; met zulke kortzichtigheid komen we er niet.

Als beginsel voor verdere verkeersverwachtingen blijkt ook dit bij nader inzien weer algemeen. Een koopbon, bijvoorbeeld, is feitelijk niets anders dan een akte.

Opnieuw is het zo dat het eenvoudiger is om daarin infrastructureel – en daarom volgens zo uniform mogelijke regels voor zo variabel mogelijk gebruik – te voorzien; dan werkt het meteen beter, :-) want flexibeler enz. ingericht, voor de “levensgebeurtenissen” die overheidsinstellingen in aanmerking willen laten komen dan wanneer zij daarvoor voor de zoveelste keer iets apart voor – proberen te – realiseren (en maakt het ook niet uit om welke gebeurtenissen het daarbij gaat).

Met “autorisatie” lijkt “machtiging” bedoeld in de zin van overdracht (lees ook: delegatie) van, tja, ik zou zeggen, bevoegdheden – dus wat ik autorisatie noem – aan een andere deelnemer, met hoedanigheid van dien, aan informatieverkeer.

Het houdt niet op: “Infrastructuur is meestal per definitie sector overstijgend, het is een basislaag die de technische lagen van standaarden betreft.” Waar moet ik beginnen? Het helpt om het woord “meestal” te schrappen. De consequenties zijn echter nergens getrokken uit het feit dat sectoren irrelevant voor infrastructuur zijn. En is infrastructuur louter technisch? En die eerdere, m.i. terechte aanwijzing van “identiteit[stelling]” dan? Het betreft materiële en immateriële voorzieningen, met zelfs voorrang voor de immateriële zoals ‘verkeersregels’ waaronder formele wet- en regelgeving. Afgezien van het achterhaalde laagbegrip getuigt het daarom van onbegrip van infrastructuur om “afspraken op de semantische laag” als er niet toe behorend te beschouwen. Steker nog, voor wie zonodig in termen van lagen wil spreken, stelselmatig vormt het conceptuele informatiemodel de bodemlaag. Van dat ontwerp wordt alles – daardoor – samenhangend afgeleid, inderdaad, “een belangrijke,” herstel, onmisbare “voorwaarde om tot goede [...] voorzieningen te komen in plaats van puntoplossingen.”

“Het geëigende instrument [voor] het opstellen van een ontologie” is filosofisch in elk geval onzin. Een ontologie betreft ‘slechts’ de minimale – verzameling – begrippen die verondersteld zijn voor verder begrip. Daarvoor bestaat geen instrument. Als veronderstelling, zeg ook maar axioma, paradigma e.d., bedenkt iemand ze. Daarop kan dan, vooruit, een instrument gebaseerd zijn. Wat mij betreft heet dat een methode, in dit geval een methode voor het opstellen van modellen. De term ontologie voor model is overbodig, zo niet misleidend.

De “vergelijk[ing met] bijvoorbeeld de wijze waarop in het ruimtelijk domein met financiering van infrastructuur wordt omgegaan” heeft blijkbaar niet tot doorbraak van het inzicht geleid dat het daar om echte infrastructuur gaat, dwz voor willekeurige deelnemers c.q. gebruikers. Ja, natuurlijk moet bekostiging van infrastructuur voor informatieverkeer vergelijkbaar gebeuren. Maar zolang burgers feitelijk gelden als onbezoldigde administratieve medewerkers van overheidsinstellingen, alle retoriek over dienstverlening ten spijt, nee, burgers zijn geen klanten, maar ... burgers, gaat de vergelijking uiteraard mank.

72.22

Terwijl jij filosofeerde, heb ik vanavond een poging gedaan voor alvast een beknopte reactie. Daar heb ik ook over nagedacht. :-)

Na lezing van zowel het rapport als de FS-concepttekst-voor-reactie-erop ben ik er

zo mogelijk nòg sterker van overtuigd dat slechts een, zeg maar, maatschappij-dekkende opzet kan slagen. Partiële voorzieningen zijn nooit consequent van opzet te krijgen, om van draagvlak enzovoort ervoor nog maar te zwijgen (en verdienen de aanduiding infrastructuur niet). De “belangrijke kansen” ad 1 en ad 3 kunnen pas in infrastructureel kader deugdelijk worden benut. Anders nooit, punt.

Ik herhaal dus nadrukkelijk de noodzaak van een beleidsomslag. Ook vind ik nog steeds dat (B)FS m.i. bij uitstek gepositioneerd is om daarvoor, hoera, zoals het nu in de concepttekst staat, “een aanjaagrol” te vervullen. De beschikbare schets van een Ontmoetingsplein kan uitstekend als aanzet dienen; onder die noemer, en ik citeer graag verder uit de concepttekst, “kan [FS] onderwerpen signaleren, agenderen en adresseren en daarbij het initiatief nemen om bovensectoraal partijen aan tafel te krijgen en overleg te faciliteren, verbindingen te leggen en aan te sturen op arrangementen en coalitievorming, onder meer door samenwerking met andere gremia.” Dat lukt uiteraard alleen maar met een aansprekend onderwerp. Juist door dat met Ontmoetingsplein op z’n ruimst maatschappelijk en aldus voor iedereen eenvoudig om te begrijpen te kiezen – maar bemiddeld door FS als een ‘orgaan’ waarvan hiërarchisch geen dreiging uitgaat – kàn ook iedereen zich prompt ongedwongen aangesproken voelen. Als er maar een opbouwend begin gemaakt kan worden ... Daar heb ik ook wel verdere veranderkundige ideeën voor.

Het probleem van ontbrekende “semantische interoperabiliteit,” vermeld ad 2 onder de drie “belangrijke kansen,” bestaat vanaf de allerkleinste (proces)keten, dus zelfs binnen één en dezelfde overheidsinstelling. (Dus) ook wat ad 1 gesteld is, blijft anders onmogelijk. Ofwel, dat moet hoe dan ook worden opgelost, maatschappelijke oriëntatie of – vooralsnog – niet.

Zo’n oplossing is omgekeerd overigens wèl een kritieke voorwaarde voor heuse infrastructuur voor digitaal informatieverkeer, dus structureel alweer voorbij zgn ketens van verkeersdeelnemers.

FS heeft ooit Metapatroon als oplossingsmethode mbt stelselmatige informatiemodellering beproefd inclusief geëvalueerd. Het was destijds blijkbaar te vroeg voor adoptie. Dankzij huidig probleembesef ook elders kan FS daarop thans voortborduren.

Aan beide activiteiten, dwz 1. beleidsomslag naar infrastructuur voor informatieverkeer, dus onder de noemer van Ontmoetingsplein principieel maatschappelijk georiënteerd en dienovereenkomstig dekkend, en 2. verspreiding van praktisch, deskundig gebruik van Metapatroon voor stelselmatige modelleeropgaven, lever ik graag ook en vooral via FS verdere bijdragen.

72.23

Voor fasegewijs boekhouden is het zoiets als een hèrproef, ditmaal met KnitbITs als platform. De versie die Ivar de Jong ooit als medewerker van Information Dynamics maakte – dat moet dus alweer ruim twintig jaar geleden zijn – kregen we helaas niet meer prompt aan de praat. Dan maar van de nood een deugd maken. Volgens nòg strakker ontwerp ontbreekt in de herproef slechts de mogelijkheid aan om aanvullende kenmerken (supplementen) in een boekingsregel op te nemen. Het programmeerwerk door Martijn Houtman ervoor raakt echter telkens uitgesteld door voorrang te geven – hem te laten werken – aan proeven waardoor m.i. grotere kans ontstaat voor betaalde opdracht. Zo heeft hij een informatieronde opgezet om informatie te verzamelen voor overzicht mbt schuldenproblematiek. In dit vroege stadium blijft dat beperkt tot rechtspraak. Zo ‘lopen’ er vaak verschillende ‘zaken’

tegelijk voor iemand die diep in de schulden geraakt is, aangespannen door verschillende schuldeisers. De rechter in één van zo'n zaken kan dankzij overzicht over alle relevante zaken, klopt, daarbij is de privacy van 'de betrokkene' in het geding waarover thans vanwege de AVG – overigens terecht – zoveel te doen is, eraan bijdragen dat de problemen voor de schuldenaar niet nòg groter worden door een vonnis. Meer ... kans op een structurele oplossing heeft dan schuldensanering, thans een verantwoordelijkheid van gemeentelijke overheid. De zgn multiproblematiek mbt schulden, maar doorgaans is er méér mis, want schulden ontstaan niet zomaar, staat hoog op de politieke agenda. Het is dus niet toevallig dat het onderwerp vanuit een andere invalshoek vermeld werd door de voorzitter FS in een gesprek dat ik onlangs met haar had; zij beseft dat zoiets als Metapatroon nodig is om allereerst maar eens de variëteit van betekenissen te ordenen (en, inderdaad, ik weet zo gauw geen andere modelleermethode die daarvoor geschikt is :-). En laat ik nu in nota bene opdracht van (B)FS voor een modelleercasus o.a. bijstand als nauw verwant 'verschijnsel' hebben onderzocht; zie het rapport [Stelselmatige semantiek door Suwinet](#) (2008), waaruit ik kort erna (deel)modellen opnam in [Oefenschema: basisregistraties enz.](#) (2008). Wie weet ... Zij heeft een vervolgspraak aangekondigd.

Hmm, aan wat [Notes 71](#) als afschrift toont vind ik vooral mijn inspanningen "intensief." Ja, het teken van belangstelling is hoopgevend. Maar tot dusver doe ik vrijwel alle moeite om ook verder te komen, ja, omdat het uiteraard niet anders kàn in het geval van een kennelijk afwijkend idee enzovoort; méér dan welwillende aandacht zit er immers nog niet in. Ik wacht op hervatting van de correspondentie. Als dat gebeurt, verwacht ik voorlopig dus véél (vrijwilligers)werk te – moeten – blijven verzetten.

Tja, het vergaat jou niet anders, over eenzijdige intensiteit gesproken, zoals opnieuw duidelijk blijkt uit "waarmee [jij] het vèrder druk heb[t, te weten met] mensen [proberen te] interesseren voor Subjectief Situationisme, voor Metapatroon enzovoort.."

Ach, hoe eenvoudig is het toch om trends te voorspellen! Zonder besef ervan een extreme veronderstelling te volgen reageert een mens op mislukking, herstel, pas op de zoveelste mislukking èn in het vooruitzicht van 'straf' door dàn klakkeloos de tegenovergestelde – maar dus wederom zònder besef ervan dat z/hij domweg naar de tegenstelling uitwijkt, klopt, een "vlucht" – veronderstelling maar te gaan volgen. Z/hij is verrast dat het op die manier ook mislukt. Vooruit, dan maar weer terug naar het eerdere uiterste, enzovoort. Daarom schreef ik een Adviseur IV strategie en beleid van de Rechtspraak(organisatie) onlangs o.a.: "Het helpt echter niet om dat radicaal òmgekeerd aan te gaan pakken, dat met gerichtheid bedoel ik." Overigens blijkt het doorgaans om valse retoriek te gaan. Wie beweert voortaan informatiegericht aan de slag te gaan, komt daadwèrkelijk niet los van haar/zijn procesgerichtheid.

72.24

Daags nadat wij elkaar spraken ontdekte ik tijdens een scharreltocht naar literatuur een exemplaar van **Een speurtocht naar het denken** (Van Gorcum, 1979). Daarin, zoals de ondertitel luidt, geeft A. de Ruijter "een inleiding tot het structuralisme van Claude Lévi-Strauss." Meteen de eerste zin van het **Voorwoord** vind ik treffend als kenschets van de opgave die ik zelfs graag zie in het – willen – begrijpen van wat jij verstaat onder [Virtual Society](#). Want nog voordat hij over structuralisme begint, stelt

De Ruijter (en ik heb in dit citaat zijn term antropoloog vanwege de m.i. algemene strekking vervangen door de term mens):

[Mensen] praten [...] langs elkaar heen, daar uitgangspunten, doelstellingen, benaderingswijzen, begrippen en onderzoekstechnieken dikwijls van [mens] tot [mens] verschillen.[p. 1]

Zo wakkert – de informatie op – de website waarnaar jij mij verwijst, mijn verwarring vooralsnog aan. Dat ligt stellig aan de bedoeling ermee; ik vermoed dat het vooral een reclame-uiting betreft. Dan herinner ik me de presentatie jij mij tijdens ons gesprek toonde en jouw nadere toelichtingen als informatiever voor, zeg maar, inhoudelijk begrip.

Met de aanduiding als reclame-uiting geef ik al blijk van mijn methode ter verduidelijking. Ik probeer betekenis te voorzien van een uitdrukking waarmee ik of bekend ben of bekend kan raken. Dan mag resp. moet jij maar zeggen, of ik aldus de volgens jou relevante betekenis tref, of helaas juist nog faliekanter mis.

Je kunt het ouderwets vinden, maar aan Nederlandstalige uitdrukkingen geef ik voor het opdoen van begrip de voorkeur. Met het Engels dreigt voor Nederlanders nog eens extra het gevaar van jargon; de nieuwe zakken voor oude wijn zijn niet aan te slepen. Klakkeloos ‘geloven’ we dan dat zo’n uitdrukking stellig iets zinvols betekent. Nee, zo lijkt menig een terug te deinzen, vraag mij ajb niet wát precies; maar wie zo’n uitdrukking gebruikt zal het toch wel weten? Hmm, over reclame-uitingen – en nog zachtjes – gesproken, en politiek – of is dat allang hetzelfde? – nog daargelaten, dat gaat weleens mis.

Klinkt (post)modern, virtual society, maar als het iets is, wat dan? Als ik toch even bij het Engels blijf, vind ik in het lemma **virtual** (in: **The Concise Oxford Dictionary of Current English**, 1998) als één van de gangbare betekenissen vermeld, met “computing” aangegeven als (vak)gebied:

not physically existing as such but made by software to appear to do so.

Iets verderop staat daar het lemma **virtual reality**:

an image or environment generated by computer software with which a user can interact realistically using a helmet with a screen inside, gloves fitted with sensors, etc.

Het is tijd voor **Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal** (2005). Daarin komt óók een lemma **virtual reality** voor. Daar ga ik met mijn Nederlandstalige insteek. :-) De Engelstalige uitdrukking geldt volgens **Van Dale** tevens als Nederlandstalige, en wel voor een

interactief computersysteem dat de werkelijkheid simuleert (d.m.v. bv. handschoenen, een helm of een vluchtsimulator)

In het lemma **virtueel** biedt **Van Dale** m.i. echter geen bijvoeglijk naamwoord dat ter verduidelijking kan dienen. Met samenleving als vertaling van society beschouw ik virtual society allereerst maar eens als virtuele samenleving (en dat is dan ‘iets’ in de categorie virtuele werkelijkheid).

Nee, ik maak er meteen gesimuleerde samenleving van. Dat helpt, omdat simulatie twee ‘dingen’ veronderstelt plus een verband ertussen. Het ene ‘ding’ geldt daarbij als ‘echt,’ ook wel beschouwd als ‘de’ werkelijkheid. Het andere ‘ding’ is wat doorgaans een model heet. Er geldt verband, omdat zo’n model van – veronderstelde – gelijkenis voorzien is met – een dito verondersteld gedeelte van –

de werkelijkheid. Wie extra interessant wil doen, heeft het over artificial intelligence. Ik heb dat ooit geleerd als operationele analyse, precies, modellen opstellen (in dat geval met/voor wiskundige technieken).

Neem een woning met centrale verwarming. In de woonkamer is een thermostaat aangebracht die 'regelt' of de verwarmingsketel al dan niet brandt. Als zodanig 'is' de thermostaat een model van de woning. Dat model is weliswaar zéér beperkt, toegegeven, want de gemeten temperatuur op dat ene punt in de woonkamer 'gaat door voor' de temperatuur in de gehele woning (en de bewoner kan het effect differentiëren door per radiator de kraan in te stellen). Hoe dan ook, met de woning als een, op z'n Engels, house, is de thermostaat een virtual house. Niemand die het zo noemt, maar qua simulatie klopt het wel. Inmiddels zijn, tja, uiteraard ook weer op z'n Engels, zgn smart meters gemeengoed. De sturingsmogelijkheden daarmee zijn alweer uitgebreider. Hoe dat lukt? Gewoon, met het regelapparaat als uitgebreider model van wat geldt als object van (be)sturing annex regeling.

Dat is dus allemaal niets nieuws. Zgn meet- en regeltechniek inclusief simulatie bestaat sinds mogelijkheden tot willekeurige opwekking van energie (en in toenemende mate uit beheerste opslag ervan na oorspronkelijke opwekking).

Nee, ik dwaal niet af, althans niet volgens wat ikzelf nog begrijpelijk acht. Ik meen dat wij het erover eens – kunnen – zijn dat een virtuele werkelijkheid zoiets 'is' als een gesimuleerde werkelijkheid. Daarom zoek ik meteen onder de noemer van model naar verduidelijking. Ofwel, hoe is de, zeg maar, èchte werkelijkheid opgevat en waarmee is het model ter veronderstelde gelijkenis uitgerust om redelijkerwijs van simulatie te kunnen spreken?

Wederzijds begrip hierover kan bemoeilijkt zijn door afwijkende deskundigheid, ervaring e.d. Daarvoor kom ik terug op de simpele verwarmingsthermostaat. De schakeling van de ketel kan cybernetisch puur op fysieke analogie berusten. De stand van een zgn bimetaal is afhankelijk van temperatuur. Ofwel, bij een bepaalde tempratuur staat daardoor de ketel in- of uitgeschakeld. Het bimetaal is 'op' een overgangswaarde ingesteld, maar die waarde wordt niet expliciet gemeten. Zodra dat wèl gebeurt, telkens weer, kan de èxpliciet gemeten waarde als invoer door een (computer)programma worden verwerkt. De uitvoer is de schakelkeuze en die moet vervolgens worden ... uitgevoerd.

Naarmate meer – relevante – informatie als invoer beschikbaar is, kan daarop afgestemde programmatuur zelfs sprongsgewijs véél meer keuzemogelijkheden dekken. Daarentegen blijft die verzameling vergelijkenderwijs zéér beperkt met een strikt mechanisme opzet, bijvoorbeeld mbv een bimetaal.

Wat ik hiermee probeer te benadrukken, is dat op z'n thermostaats het kritieke 'punt' de aansturing van de schakeling lijkt (en uiteraard deels ook is en blijft). En met inzet van digitale meet- en regeltechniek 'doet' de programmatuur dat. Gevraagd naar de gesimuleerde werkelijkheid als model van de echte werkelijkheid denkt iemand met die achtergrond daarom stellig aan de programmatuur. Ofwel, wie het model wil begrijpen kan volgens haar/hem bij de programmatuurcode terecht.

Nu is programmatuur op haar beurt ook weer ... echt. Als het ingewikkelde programmatuur betreft, loont het om er een expliciet ontwerp voor op te stellen. Dat is inderdaad eveneens een model. Het helpt om dat ontwerp een maakmodel te noemen, met in het geval van digitale meting & regeling als resultaat dus een simulatiemodel. Daarbij moeten we – blijven – letten op betrekkelijkheid van betekenissen. Zo'n simulatiemodel kan op zijn beurt bedoeld zijn als ontwerpmodel

voor de werkelijkheid die tov simulatie ermee als ècht geldt. En van wat ik kan opmaken als de bedoeling met Virtual Society heeft het daarvan e.e.a. weg. Zo ja, dan vraagt dat vergaand nadere overwegingen (en ik typeer de website als reclame-uiting o.a. omdat die problematisering daar min of meer uit de weg wordt gegaan). Ik ga door op de nadruk om programmering model te laten staan voor simulatie. Daaraan vind ik ook weer een beperking verbonden, zij het dus dat de mogelijkheden alweer vele malen ruimer zijn dan strikt mechanisch. Er is voor nòg weer ruimer – te – bemeten modellen een omslag nodig. Volgens het programmatuurparadigma is informatie voor telkens het ene (computer)programma relevant als in- resp. uitvoer. Dat kan volstaan resp. is wellicht zelfs optimaal voor sturing van een enkel apparaat (zolang het niet te ingewikkeld is). Maar voor duiding van gedragsvariëteit van een mens is het onzin. Voor stelselmatige(r) modellen moet de volgorde worden omgedraaid. Het lukt slechts voor informatie om de als-echt-geldende werkelijkheid in haar variëteit voor facilitering van sturing op die schaal zowel dekkend als nauwkeurig genoeg van een expliciet model te voorzien. Daardoor verdwijnt programmatuur uiteraard niet. Maar gelet op de gevarieerde sturingsbehoeften op die schaal gaat het daarbij om talloze (computer)programma's die elk 'slechts' een bijbehorend gedeelte uit de totale informatieverzameling als invoer 'nodig hebben' resp. als uitvoer toevoegen aan die verzameling. Mijn vermoeden dat – de opzet van – Virtual Society nog vooral stoelt op de sturingsaanpak die ooit voor machines is ontwikkeld, komt mede voort uit het nagenoeg ontbreken van enig informatiemodel. Ik meende tijdens ons gesprek ook te bespeuren dat jij geen idee had van het nota bene principiële belang dat ik eraan toeken (en op mijn beurt kon ik zo gauw geen verklaring bedenken waarom jij meteen op programmatuur uitkwam, waarbij jij volgens mij dus een cruciale 'stap' overslaat). Er is onder de noemer van ontologie wel iets over te vinden, maar dat betreft – dus naar mijn idee – de minimaalste fractie van samenlevingsstructuur. Het gaat er nu net, ik herhaal, zoals ik het zie, om ook op die schaal de reële variëteit van een model met zgn passende variëteit te voorzien. De basisbegrippen die aan het ene informatiemodelletje ten grondslag lijken te liggen, zijn voor zulke opschaling echter ongeschikt. Ik merk op dat verwarring voorts dreigt door zulke modellen als ontologieën te bestempelen. In lijn met filosofische begripsduiding is een ontologie beperkt tot basisbegrippen. Daarmee kunnen dan allerlei modellen opgesteld worden. Zo is atomisme een ontologie. Daarmee is de werkelijkheid gedacht te bestaan uit van elkaar onafhankelijke objecten (lees dus ook: atomen) met daartussen eventuele relaties die de objecten echter ongemoeid laten in hun nader veronderstelde zgn wezen. Atomisme volstaat prima zolang omstandigheden gedragsmatig irrelevant zijn. Op zgn stelselschaal wijzigen omstandigheden echter in wisselwerking met objecten, en al helemaal wanneer het met objecten gaat om ... subjecten. Voor het bereik dat Virtual Society op het oog heeft, pakt – het uitgaan van – atomisme daarom zelfs averechts uit. Mijn voorstel ter duiding van reële variëteit luidt subjectief situationisme, met [Metapatroon](#) als stelselmatige modelleermethode. Nota bene, uiteraard elke informatie die bijgehouden wordt, kan – tevens – voor simulaties gebruikt worden. Aldus geldt elk informatiemodel o.a. als – potentiële – gesimuleerde werkelijkheid; dat wordt ... werkelijkheid door er desbetreffende programmatuur 'op' te laten werken. Dankzij de opgevoerde nauwkeurigheid van de gelijkenis, nou ja, door een bekwame informatiekundig ontwerper, bevordert

Metapatroon de kwaliteit van eventuele simulaties sterk. De vraag of simulatie geoorloofd, wenselijk e.d. is moet echter steeds nadrukkelijk zowel gesteld als terdege beantwoord zijn.

Het klopt volgens mij dus niet dat Virtual Society reeds volgens het – met Metapatroon ook nog eens recursieve – beginsel van situationele verbijzondering van objectgedrag opgezet is. Ja, de basiseenheid ervan is drieledig, en wel volgens de indeling: onderwerp, gezegde en lijdend voorwerp. Maar welke basisbegrippen vertegenwoordigen ze? Hoewel dat voor Virtual Society niet expliciet aangegeven staat, herleid ik ze dus tot atomisme. Dat geldt nog alom impliciet, en daarom weet niemand raad met herhaalde mislukkingen.

Volgens Metapatroon is de basiseenheid eveneens drieledig, maar qua samenstellende basisbegrippen dus anders: object, gedrag, situatie.

Voor de ‘beleving’ ervan lijkt Virtual Society te passen in virtual reality als categorie. Daarbij gaat het echter om secundaire aspecten. Zonder stelselmatig relevante informatie helpen à la **Van Dale** “handschoenen, een helm of een vluchtsimulator” natuurlijk nog steeds niets (afgezien van amusementswaarde).

Het kan zijn dat ik mij sterk vergis. In elk geval is thans mijn indruk dat zoiets als een noodzakelijkerwijs informatiekundig fundament nog aan Virtual Society ontbreekt.

Dat vergt allereerst andere basisbegrippen. En daarmee een stelselmatig informatiemodel. Op stelselschaal werkt het nu eenmaal niet om er telkens een “levensgebeurtenis” bij te nemen. De nauwe verwevenheid van gebeurtenissen dwingt er dan toe, verergerd door de voorrang voor programmatuur, feitelijk telkens opnieuw te beginnen, en dan kennelijk nog steeds zonder idee hoe die verwevenheid (lees ook: gedragsmatige interdependentie) beheersbaar valt uit te drukken, modelleren dus. Natuurlijk is ook een stelselmatig informatiemodel aan verandering onderhevig, al is het maar omdat de echte werkelijkheid verandert (ook zonder simulatie :-). Dankzij het contextuele verbijzonderingsbeginsel blijven aanpassingen van programmatuur dienovereenkomstig beperkt.

Onvoldoende duidelijk lijkt met Virtual Society vooralsnog het besef dat meet- en regeltechniek voor aparte apparatuur niet schaalbaar is tot wat passend is voor intermenselijke verhoudingen. Er is niet voor niets verschil erkend tussen natuur- en sociale wetenschappen.

Tot zover mijn poging om ‘er’ iets van te begrijpen. Ik hoop dat je waardering ervoor kunt opbrengen dat iemand dan toch maar nogal wat moeite doet om alweer wat nader wijs uit Virtual Society te worden. Als ik vooral jouzèlf niet serieus zou nemen, had ik het er domweg maar bij laten zitten (met dom als terechte kwalificatie van mijzelf). Voor wat je in het bovenstaande herkent als onterechte kritiek, maak ik je hierbij op voorhand mijn oprechte verontschuldiging. Graag bestudeer ik jouw terechtwijzingen, indien jij je daarvoor op jouw beurt moeite voor wilt getroosten. En door mijn kritische opmerkingen heen lees je hopelijk dat ik vooral opbouwende suggesties probeer te doen. Ik licht ze uiteraard ook weer graag nader toe.

Aan dat boek(je) over Lévi-Strauss ben ik verder nog niet toegekomen; zoals je ziet, ben ik nogal druk met iets anders bezig geweest. :-)

72.25

Een contragram over de moeilijkheid van een paradigmawissel: De aansluiting van de uitsluiting is de uitsluiting van de aansluiting.

72.26

En de vindingrijkheid van de nieuwsgierigheid is de nieuwsgierigheid van de vindingrijkheid. Daarom blijven er desondanks andere paradigma's enzovoort bedacht worden.

72.27

Op mijn beurt zeer bedankt! Waarover wij het in elk geval meteen eens lijken te zijn, grondig zelfs, is zgn governance als storende factor. Ik meen voorts te herkennen waarom ik 1. nog steeds zo weinig begrijp van Virtual Society (VS) en 2. mij desondanks kritisch-opbouwende suggesties veroorloof. Meteen aan het begin van jouw alweer wat nadere toelichting stel jij dat VS "gaat beginnen [...] vanuit software engineering." Hoewel 1. ik niet zo veel weet van, zeg ook maar, programmatuurkunde, 2. ben ik allang ervan overtuigd dat die vakdiscipline géén bruikbare oriëntatie biedt voor – digitale voorzieningen voor – stelselmatig informatieverkeer. Ook – en vooral :-) – dat ik jouw "overwegend technisch[e]" uitleg niet of nauwelijks kan volgen, doet mij daaraan niet twijfelen. Zoals ik in mijn vorige emailbericht probeerde te verklaren, is het vooral de schaalverruiming die noodzaakt tot omslag (van met voorrang proces- naar informatiegericht). Indien méér van hetzelfde niet werkt, heet dat schaafeffect.

Zo trekt het gebruik van de meervoudsvorm van stelsel prompt mijn aandacht. Stelsels? Dat lijkt mij onzin. Want ik gebruik de term stelsel om aan te duiden dat daarbinnen alles met alles kan samenhangen. Ofwel, er bestaat géén mogelijkheid van strakke compartimentering. Die blijkt voor VS echter wel verondersteld, met de term stelsel voor zo'n onderdeel.

Zulke onderdelen gelden echter volgens een bepaald perspectief. Wellicht lag er ooit een inhoudelijke specialisatie aan te grondslag, maar tegenwoordig – haha, daar is het weer – lijken overwegingen mbt governance, herstel, governors ... overheersend (maar dat persoonlijk belang blijft doorgaans onvermeld). De vergissing die m.i., inderdaad, stelselmatig gemaakt wordt, is om zo'n indeling tevens voor informatie resp. betekenissen te laten opgaan; zie o.a. [Gids voor gids](#). Maar als informatie(uitwisseling) subjecten dient om hun gedragingen op elkaar af te stemmen, moet duidelijk zijn dat organisatie en informatie als zoiets als invalshoeken zowat haaks op elkaar staan. En ik zou niet weten hoe informatie valt te compartimenteren. Nogmaals, in elk geval onder de noemer van semantiek – moet semiotisch overigens pragmatiek heten, maar vooruit – houd ik het op stelsel in enkelvoud.

Maar dan is er een modelleermethode nodig voor ordening van betekenissen op die schaal. Daarvoor is Metapatroon geschikt. Het ene (!) stelselmatig informatiemodel is uiteraard praktisch ontworpen door vooral te bedenken welke gedragingen (lees ook: processen) relevant zijn, dwz mede gefaciliteerd moet kunnen worden door de te realiseren voorzieningen. Daarvoor moet de ontwerper tegenwoordig uiteraard óók weten wat er zoal (on)mogelijk is volgens zgn digitalisering. Maar gelet op de onvermijdelijke stelselschaal waarop digitale technologieën alweer sinds enkele decennia worden benut, vind ik dat programmatuurkunde pas in dat latere stadium als zodanig aan bod kan, en dan beslist ook moet, komen.

Mee eens, ijdele en daardoor gretige bestuurders zitten gauw "echte innovatie [...]" in de weg." Je kunt echter óók jezelf in de weg zitten door niet kritisch genoeg te onderzoeken wat je voor je uitgangsbegrippen houdt. Dat gebeurt mij voortdurend (en daardoor gebeurt er juist niets :-). Ik heb geleerd dat het allemaal om verschillen

draait; de – poging tot – (h)erkenning van reële verschillen helpt om nodeloze verschillen te elimineren. Ik weet zeker dat ik allerlei nodeloze verschillen met me mee sleep, nog steeds, maar het zijn – lijken? – er alweer wat minder geworden. Nou ja, volgens mijzelf. Informatiekundig stellig mijn belangrijkste inzicht is ooit geweest dat er voor eenduidige ordening van betekenissenvariëteit inclusief samenhang, wat volgens Forum Standaardisatie ook wel semantische interoperabiliteit heet, géén houdbare verschillen bestaan tussen domeinen, sectoren e.d. Sterker nog, en over innovatie gesproken, je kunt je door je voor een stelselmatig informatiemodel vooralsnog niets van zgn sectoren aan te trekken – Russell Ackoff spreekt voor het geval van loslaten van beperkingen, die immers weleens ... nodeloos kunnen zijn, van geïdealiseerd ontwerp – pas een organisatorisch doelmatiger ordening gedegen voorstellen.

Ik begrijp nog steeds niet wat de bedoeling met/van simulatie is. Wellicht zit jij er zèlf zó diep in, dat jij niet beseft hoe weinig iemand ànders weet van wat jij allemaal allang wèl weet. Ik speculeer daarom verder, en hoor later graag wat ik tot dusver allemaal helemaal verkeerd begrepen heb. Thans heb ik het idee dat Virtual Society helemaal géén, zeg maar even, digitale helften van tweelingen telt. Het is volgens mij dus niet zo, dat er in-het-echt een mens bestáát die met n uniek valt te identificeren, waarvan in VS n-in-het-digitaals bestaat. Daarentegen is VS nota bene oorspronkelijk gevuld met digitale iets-en. En als society is ‘ie virtual, omdat we ons maar moeten voorstellen dat in-het-echt hun wederhelften à la tweeling zouden kunnen bestaan. Ofwel, relatie tussen de tweelinghelften is niet verondersteld vanuit het èchte naar het virtuele, maar òmgekeerd. Wat ‘bestaat’ zijn de virtuele helften. Tussendoor merk ik op dat ik hoe dan ook de aanduiding twin (Nederlands: tweeling) misleidend acht. Neem een portret van mens n. Ik vind het flauwekul om dat portret de tweeling van n te noemen, laat staan n een tweeling van dat portret. Wat mij betreft is er van een tweeling sprake, indien het met de zgn helften gaat om exemplaren van dezelfde soort.

Ik speculeer verder. VS beschouw ik dan als ‘bevolkt’ met ietsen die mensen voorstellen. Dáármee begint het simuleren. Met zulke simulaties van mensen – en van instellingen enzovoort – kunnen processen worden gesimuleerd, met op hun beurt invloed op de simulaties van mensen, enzovoort. Voor hoe het één leidt tot het ànder dient blijkbaar het predicaat-element in het actieve triple als trigger, enzovoort. Werkt het inderdaad zo, of zit ik opnieuw mis? Enfin, dat blijft volgens deze speculatievariant nota bene bij simulatie. Daarvoor moeten de simulaties van mensen voorzien worden van simulaties van hun gedragingen. Die simulaties worden gevoed door veronderstellingen omtrent waarschijnlijkheid van gebeurtenissen. Dat ken ik ooit van een practicum, en het idee lijkt mij precies hetzelfde. Eén van de opgaven was om scenario’s te draaien voor het aantal kassa’s dat in een winkel nodig is om een waarschijnlijk opgesteld aantal klanten met hun waarschijnlijk opgestelde aankopenverzameling gemiddeld niet langer dan x tijd te laten wachten.

Mijn idee is dat de simulatie zeer grof is en blijft vergeleken met de werkelijkheid waarvan het een dynamisch model bedoeld te zijn. Wat valt ervan te leren? Ik kan mij voorstellen dat het enig nader inzicht kan helpen verschaffen in hoe de werkelijkheid ... werkt. Ook kan ik me voorstellen dat er beleidsvoorstellen aan ontleend kunnen worden. Daarvoor kan er aan die waarschijnlijkheden ‘gedraaid’ worden. Stel dat méér mensen véél ouder worden. Hoe pakt de vraag naar zorg-

voor-ouderen uit? Overdrachtelijke kassa's, zeg maar. Dergelijke simulatiemodellen en –technieken zijn er echter al. Waarin onderscheidt VS zich daarvan?

Zit ik soms mis met mijn veronderstelling dat VS géén registratie van echte mensen betreft? Zo ja, dan neem in elk geval ik geen genoegen met de aankondiging van privacy by design. Dat is weer zo'n slogan die mijn argwaan wekt. Zelfs met voorrang zou ik graag het zgn ontwerp dáárvor kunnen beoordelen. En omdat het stelselmatig informatiemodel door verwevenheid gekenmerkt is, moet zgn autorisatie ter operationalisering van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer mbt persoonsinformatie daarin integraal resp. integrerend opgenomen zijn. Dat is voor VS overbodig, zolang er geen echte mensen identificeerbaar geregistreerd staan. Maar wat betekent tweeling dan?

Een student kan niet alles tegelijk leren. Daarom is het begin van een curriculum onvermijdelijk gefragmenteerd. Een student moet dus genoeg gemotiveerd zijn om over "onderdelen" te leren, terwijl z/hij nog niet kàn weten waarvan het onderdelen zijn (en daarom heeft vooral het begin van opvoeding c.q. –leiding vaak zo'n dwangmatig karakter). Maar tegen het einde van de opleiding moet integratie nadruk krijgen. Indien je met VS op het onderdelenstadium mikt, moet je zèlf echter al duidelijk genoeg voor ogen hebben hoe zulke onderdelen passen. Anders leren studenten vervolgens géén noodzakelijke samenhang, omdat de onderdelen er niet a priori op afgestemd zijn. Mocht het opleidingsinstituut in kwestie zo'n integratiestadium niet kennen, dan kan je er met VS in helpen voorzien, mits ... Je mag niet verwachten dat studenten stukjes en beetjes voortbrengen die stelselmatig blijken te passen. Zoveel geluk heeft niemand.

Gelet op de praktijk van overheidsinformatievoorziening verdient een simulatie-instrument m.i. overigens geen voorrang. Het is prima dat iemand er 'alvast' aan werkt. Maar er zijn onverminderd ernstige problemen, omdat samenhang tussen registraties van echte mensen nog steeds onvoldoende verzekerd is. Dat kan niet gesimuleerd worden, maar moet eindelijk eens ècht geregeld zijn. En dàt vergt met voorrang een stelselmatig informatiemodel. Over "integratie [...] vanuit inzicht in zingeving" gesproken, dáárvor is dan weer nodig, dat 'we' begrijpen waaròm die registraties er überhaupt zijn. Dat heeft te maken met de oriëntatie(mogelijkheden) voor deelname aan maatschappelijk verkeer. Als deelnemer moet iemand haar/zijn gedrag mede kunnen baseren op verwachtingen omtrent overige betrokken deelnemers en hùn resp. gedragingen. In eerste aanleg is er daarom zgn wet- en regelgeving. Sancties na overtreding 'helpen' om zoveel mogelijk deelnemers die verwachtingen over en weer serieus te laten nemen. Wie ze kent, doet dat vergaand onbewust. Exemplarisch is verplaatsing over de openbare weg (en dat behoort tot maatschappelijk verkeer). Iedereen houdt rechts in de verwachting dat de overige weggebruikers zich óók aan die verkeersregel houden. Waarom kennen wij het rijexamen als gebeurtenis? Wie slaagt, beschikt over rijvaardigheid. Waarom maakt een overheidsinstelling daarvan akte? Enzovoort, het gaat telkens om facilitering van maatschappelijk verkeer(sverloop). Er valt dus een algemene(re) structuur te ontdekken, en die maakt een informatiemodel met stelselmatig bereik ook praktisch mogelijk (vanwege compactheid als gevolg van structurele veralgemenisering; verschillende waarden van dezelfde variabele kunnen met een combinatie van slechts weinig variabelen een grote verzameling gedragingenvariëteit faciliteren). Jouw meer technische toelichting, voor zover ik die kan volgen, bevestigt mijn idee dat de voornaamste ontwerpkeuzes vooraf – moeten – gaan aan technische

inrichting. Middel- komt ná doelbepaling. Ik kan het doel met VS maar niet vatten. Daarom kan het ook zijn dat ik met mijn middelsuggesties althans jouw plank volledig mis sla.

Ik benieuwd naar je reactie op mijn speculaties over de verhouding die voor VS verondersteld is. Nogmaals samengevat uitgedrukt, a. omvat VS – al dan niet via “abonnementen” – de feitelijke overheidsregistraties, of b. biedt VS naar zijn aard anonieme simulaties? Of ligt het nóg weer anders? Indien jouw antwoord neerkomt op b., dan is het ook logisch dat wij langs elkaar heen praten; :-) kennelijk hebben wij het over vergaand verschillende voorzieningen.

72.28

De titel, en o.a. daarvoor bedankt de auteur Rob Wijnberg nadrukkelijk, vind ik sterk gevonden: **Het best verkochte boek ooit*** (De Correspondent, 2018). Het sterretje dient als verwijzing. Er staat vlakbij in kleine letters: ***met deze titel**.

Op het eerste gezicht klopt uiteraard de titel niet, in elk geval voorlopig. Maar voorzien van de aanvullende opmerking stellig wèl, vrijwel zeker voor altijd. Sanne Blauw schrijft inderdaad verhelderend over, zoals de ondertitel luidt, “hoe cijfers ons leiden, verleiden en misleiden.” Overigens blijkt meteen uit de titel, dat ook woorden misleiding enzovoort kunnen dienen. Als samenvatting van semiotiek heb ik zelfs de radicale opvatting dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Tot die conclusie komt Blauw met zoveel woorden ook, want mbt tot wat ik algemeenst een teken noem oppert zij met haar laatste zin over wie ermee komt “misschien wel de belangrijkste vraag die je moet stellen[. ...:] Heeft diegene belang bij de uitkomst?” Zij beperkt zich niet tot cijfers, de statistieken die ermee opgesteld worden, maar behandelt terecht tevens verwante waanideeën onder noemers zoals kunstmatige intelligentie en zgn big data.

Aan het **Voorwoord** in **Het best verkochte boek ooit*** (***met deze titel**) heb ik mij nogal geërgerd. Blauw beschrijft als een levensveranderende ervaring, nota bene nadat zij academisch was gepromoveerd, hoe zij “de verhalen achter de cijfers interessanter dan de cijfers zelf” ging vinden. Als je dat pas zó laat ontdekt, dacht ik, wat kan je er op jouw beurt dan voor belangwekkends over hebben te vertellen? Wie ik het boek ga uitlenen c.q. aanbevelen, doe ik daarom de suggestie dat **Voorwoord** zeker in eerste aanleg over te slaan. Verder geeft Blauw een leesbare inleiding, vlot geschreven, aansprekende voorbeelden, voor iedereen redelijk te volgen. Knap werk, hoognodig ook.

72.29

Nee, van enig EZ-collega vernam ik niets. Heerst er volle tevredenheid over het stimuleringsbeleid voor kunstmatige intelligentie? Volgens mij ziet ‘men’ zelfs wereldwijd in de zakelijke jacht met kortzichtigheid van dien een noodzakelijk stelselmatiger geschikte grondslag over het hoofd. Behalve om te proberen een achterstand in te halen, lijkt het mij verstandig om op z’n minst óók te proberen een voorsprong te benutten. Nee, die grondslag is niet technisch, kost daarom ook niets, maar betreft een idee dat leidend kan zijn voor allerlei technische vindingen enzovoort.

[Zie ook [aantekeningen 68.68 en 68.77.](#)]

72.30

Beschouw het ajb als een compliment dat ik jou met Virtual Society (VS) serieuzer neem dan, naar nu blijkt, jij jezelf ermee neemt. :-) En een gesprek tussen ons is

altijd een goed idee.

Mede dankzij – tekstpassages uit, haha, àlles begrepen heb ik wederom niet – jouw laatste emailbericht meen ik echter toch alweer wat duidelijker te begrijpen wat jij onder VS verstaat c.q. waarop jij ermee mikt. Ik stel me zo voor, dat ik toevallig ooit iemand tref die vagelijk iets over VS gehoord heeft en mij vraagt of ik haar/hem misschien kan uitleggen wat het is en doet. Ik wil een antwoord kunnen geven dat ... verantwoord is. Daarvoor moet ik er dus allereerst zèlf genoeg van snappen. Ik ben je zeer erkentelijk voor je geduld enzovoort mij daarbij te helpen. Tja, je hebt de pech :-) dat ik vooral de grondslag wil kunnen duiden.

Je hebt inmiddels wel door, dat ik nogal let op terminologie. Volgens de huidige stand van mijn begrip zou ik, over simulatie gesproken, tegen mijn vooralsnog illusionaire gesprekspartner zeggen dat de aanduiding Virtual Society mij wat overtrokken lijkt. In het Engels uitgedrukt vind ik – de beperking tot – Public Administration toepasselijker dan Society. En Virtual? Als crux van het hulpmiddel dat je wilt opzetten en aanbieden meen ik simulatie te herkennen. Bijelkaar: Simulation of Public Administration (SPA).

Wat mij bleef en blijft verwarren, is jouw presentatie van een, zeg maar, cyclus van regelkringen. Althans, ik meen me te herinneren dat jij als het ware in òmgekeerde richting wees op – de mogelijkheid van – beïnvloeding van het daadwèrkelijke gedrag van een daadwèrkelijke burger. Ik heb intussen besloten om het daarover met mijn illusionaire gesprekspartner niet te hebben. Afgezien van de ethische vraagstukken die ermee verbonden zijn, kan ik inderdaad nergens ontdekken hoe VS zelfs strikt verwijzend daartoe in staat zou zijn; daarvoor moet VS immers registratie van de èchte burgers omvatten ipv een “synthetische populatie.”

In een poging om tot een Nederlandstalige aanduiding te komen lijkt ook openbaar bestuur mij nog te ruim. De beoogde simulaties blijven m.i. beperkt tot zgn uitvoering. Dat levert Uitvoeringssimulatie van Openbaar Bestuur op.

Je merkt terecht op dat zulke simulaties al sinds decennia worden gepraktiseerd. Dat roept uiteraard de vraag op, wat er dan nieuw is aan – zo’n hulpmiddel voor – Uitvoeringssimulatie van Openbaar Bestuur. Ik neem overigens aan dat jij het Virtual Society blijft noemen. :-)

Indien je bestuurders en ambtenaren als doelgroep beschouwt, is een hulpmiddel voor dergelijke simulaties voor de meeste ervan inderdaad nieuw. Dus op zichzelf is het niet zozeer nieuw, maar veeleer het gebruik ervan.

Verder begrijp ik dat je er met en door hogeschoolstudenten aan wilt (laten) werken. Dat houdt een didactische verantwoordelijkheid in (waarover ik in mijn vorige emailbericht enige opmerkingen maakte). Aan simulaties valt op allerlei manieren technisch interessant e.d. te ‘sleutelen,’ maar ik vind zo’n hulpmiddel bij uitstek geschikt om studenten de noodzaak van beroepsethiek te laten beseffen. Daarvoor moet juist het beoogde gebruik ervan worden, zoals het heet, geproblematiseerd. Dat vergt door-en-door maatschappelijke oriëntatie; je kunt niet zeggen, herstel, je kunt er niet over zwijgen en studenten aldus bijbrengen, dat techniek ethisch neutraal is.

Een verantwoorde ontwerper maakt ethische afwegingen als onlosmakelijk aspect van ... ontwerpen en zo door naar het maakmodel. Daar heeft z/hij geen “werkend” hulpmiddel voor nodig. Van wie overgaat tot het maakstadium, verwacht ik dat bedoelde afwegingen dus reeds zijn ... gemaakt. Dat is m.i. niet te veel gevraagd mbt ‘iets’ dat als Virtual Society wordt voorgesteld.

Het kàn zijn dat, zoals jij stelt, “we pas een goed informatiemodel [zouden] kunnen verzinnen door eerst de simulatie uit te voeren.” Nogmaals, dat kàn, maar voor het informatiemodel lijkt mij dat sterk, althans, indien een bekwame informatiekundige ingeschakeld is (wat voor een programmatuurkundige stellig moeilijk voorstelbaar is :-). Anders ligt dat met de bediening door gebruikers; daarvoor bepleit ik proefopstellingen.

Ook kàn het zijn dat, dat ‘we’ juist vooralsnog voor zulke ethisch georiënteerde afwegingen willen beschikken over een hulpmiddel voor simulaties, dwz om een uitweg uit een moreel dilemma te verkennen. Daar lijkt het met “een analogie [...] vanuit technologie [...] voor de industriële sector” helaas niet op, integendeel. (Ook en vooral) omdat ik me kan voorstellen dat je, zeg maar, ethische discussie zeker voorlopig niet wil aangaan, kom je volgens mij niet om vernauwing van focus heen (tot waar simulatietechniek evident instrumenteel is, dus géén privacy raakt enzovoort). Daarvoor dienen de methoden & technieken die jij zoal oppert prima (want daarvoor zijn ze op hun beurt ooit ook ... gemaakt).

Voor een “synthetische populatie” om nogal recht-toe-recht-aan simulaties op los te laten heb je Metapatroon m.i. niet nodig. Zo keer ik terug tot de opvatting dat jij en ik zowat tegenovergestelde perspectieven volgen. Zeker voor “in den beginne [...] een paar hele basale events” is geen stelselmatig informatiemodel nodig. Je kunt echter wel eens een blik op zo’n model werpen voor een indruk van wat er verder zoal bij overheidsregistraties kan komen kijken. Nee, probeer [Oefenschema: basisregistraties enz.](#) ajb niet in één oogopslag te begrijpen; er liggen allerlei afwegingen aan ten grondslag.

Ik herhaal dat jij zó diep in je – idee van – Virtual Society verweekeld bent, dat jij de veronderstelde “synthetische populatie” voor ècht lijkt te houden. (Want) alleen als ik me dàt bedenk, kan ik me nog enigszins een voorstelling maken van wat je bedoelt met “verkeer [d]at ontstaat de initiële natuurlijke migratie.” Maar omdàt de migratiegebeurtenis een synthetische of, wat mij betreft beter gezegd een gesimuleerde burger betreft, vind ik er niets natuurlijks aan. Ja, zo’n gesimuleerde gebeurtenis heb je gemodelleerd naar “een op realiteit gebaseerde uitvoering zoals die nu gebeurt in het verkeer binnen onze huidige systemen.” ‘Natuurlijk,’ want anders slaat de – verdere – simulatie ook nergens op. Ik merk op dat jij al “uitvoering” vermeld, dus vind ik typering als Uitvoeringssimulatie van Openbaar Bestuur inderdaad zo gek nog niet.

De mogelijkheden van projecties e.d. met wat ik als aanvullende technieken beschouw, geloof ik wel. Ik word er mbt inzicht in grondslagen niets wijzer van; ze leiden er zelfs van àf. Ja, ik vermoed dat jij een àndere mening hebt. :-) Een ‘iets’ valt inderdaad op allerlei manieren te bekijken enzovoort. Maar voor dat besef heb ik dergelijke visualiseringen niet nodig. Dat weet ik zo ook wel (en nota bene dat besef heeft ertoe geleid Metapatroon als ontwerpmethodode voor informatiemodellering te ... ontwerpen). De gedragingsvariëteit van een ob- en al helemaal van een subject kan zodanig zijn, dat een feitelijk kwantitatieve reductie voor weergave averechts uitpakt. Dan liever een lijstje.

Met wat jij bepleit als “metadenken” ben ik grondig eens. Nogmaals, voor praktisch bruikbare resultaten vergt dat een zgn grondslag (lees ook: paradigma, axioma’s) die berekend is op – facilitering van – reële variëteit. Voor het, zeg maar, bereik van “metadenken” geldt er daarom één stelsel, één ontologie e.d. (en “wisselwerking” komt erná). (Want) anders is er een ... grondslag nodig voor de samenhang tussen

stelsels, tussen ontologieën, enzovoort. Ter vermijding van zulke zgn oneindige regressie moeten we de logisch onontwarbare knoop ergens botweg doorhakken. Als we dat dan maar meteen doen, houden we de rest nog het minst ingewikkeld. Ik heb de indruk dat wat jij bestempelt als “metadenken” nog niet onvoldoende grondslagerig is. Zgn virtual reality, ja, leuk, maar ook dat is nog lang niet exemplarisch voor dekkend “metadenken,” laat staan dat het dat is (maar dat beweer jij ook helemaal niet).

Een zgn domeinspecifieke (programmeer)taal is naar zijn aard juist géén “metataal.” Volgens consequent “metadenken” kunnen er ‘binnen’ het bereik ervan nota bene géén delen volstrekt van elkaar gescheiden gelden, dus ook domeinen niet. En vooral voor modelleren is er ook weer één dekkende taal nodig. Daarom noem ik Metapatroon een stelseltaal.

Ik ben helemaal vóór kortcyclische aanpak. Maar slechts met een plan, vooruit, langcyclisch. Anders ga je tekeer als kip zonder kop. Heus, jij en ik zijn het over van alles en nog wat allang wèl grondig eens. :-) En dan is er van alles en nog wat waarover jij en ik het vooral niet eens hoeven te zijn, vaak zelfs beter van niet, zolang we maar herkennen wat er opbouwend complementair kan werken (zoals jij met “wisselwerking” aangeeft).

Indien je meent dat we voorlopig op elkaar uitgeschreven zijn, hervatten we spoedig ons gesprek.

72.31

Haha, bedankt, mooi gedaan met de inlogpagina van de autorisatieproef (van ook alweer jaren geleden ...).

[Idip is het acroniem voor: Information Dynamics Identity Provider. Om de opzet te testen, dus. Volgens [Samenhang tussen identificatie, autorisatie en authenticatie in theorie en praktijk](#) zijn er op stelselschaal diverse van zulke providers.]

72.32

Jij wees op “geduld [als] schone zaak.” Iemand, voornaam John, heeft onlangs dan toch maar mooi **Metapattern: context and time in information models** opgeslagen en naar aanleiding daarvan contact met mij opgenomen. Dat boek is najaar 2000 verschenen; stellig voor de schijn van nieuwigheid heeft uitgever Addison-Wesley 2001 opgegeven als verschijningsjaar.

Ja, de erop volgende correspondentie, zie [Notes 71](#) voor mijn (leeuwen)aandeel eraan, heeft tot dusver vooral mij nogal wat tijd en moeite gekost. Maar op mijn beurt probeer ik er natuurlijk óók van te leren.

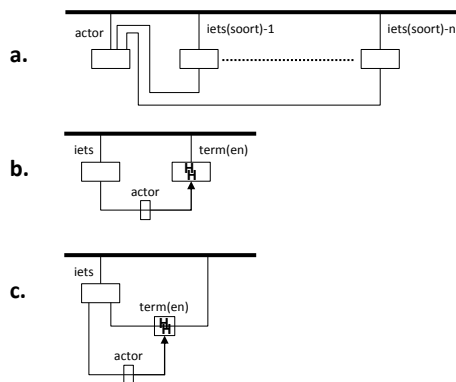
John zoekt naar een manier om de modelleeropgave waarvoor hij zich gesteld ziet alweer beter opgelost krijgen. En zoals ik die opgave begrijp, integratie bevorderen van informatievoorziening mbt ziektekostenverzekering, ervaar ik allereerst als bevestiging. Dat krijg je met vooringenomenheid. :-) Ter facilitering van zgn stelselmatig informatieverkeer moet met voorrang ordening zijn geregeld van de veranderlijke variëteit van hoedanigheden waarin ietsen verkeersdeelnemer – kunnen – zijn. Vooruit, contragram: de orde van de regel is de orde van de regel. Ietsen? Ik gebruik opzettelijk een algemeenste term.

Het vorige model dat ik van/voor bedoelde hoedanighedenvariëteit opstelde, zie [Informatieverkeer op stelselschaal](#), vind ik lijden aan vermenigvuldiging. Dat komt omdat ik daarin voor de toespitsing tot actor uitga (!) van een meervoud aan iets(soort)en. Merk ajb op dat ik dat zo kan noemen, omdat ik eerder nòg weer

algemener de veronderstelling van ietsen maakte. Die zichtbaar van elkaar onderscheiden iets(soort)en maken dat gedeelte van het model, te weten rechtsboven, inderdaad herkenbaarder. Onmiddellijk aan de (model)horizon hangen daar náást elkaar ▪ natuurlijk persoon, ▪ personenverband/gemeenschap, ▪ activiteit, ▪ organisatie, ▪ betrekking en ▪ object. Waarom juist die? Klopt, het kan ook anders, en wie weet met méér iets(soort)en. Hoe dan ook, vanwege hertypering werkt dat meervoud dóór; er geldt zo'n cyclus via teken immers voor elke veronderstelde iets(soort). In [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#) heb ik dat als toelichting op bedoeld model al wèl algemener geschetst; zie daar o.a. figuur 3.

De prijs van – de valse schijn van? – herkenbaarheid is echter nog hoger. Niet alleen raakt daardoor de rest van het model prompt juist onherkenbaarder. Het model is ook niet zgn toekomstvast. Want het moet om zodra er ... iets verandert aan de veronderstelde iets(soort)en. En dat werkt uiteraard dóór op programmering enzovoort.

De les voor mijzelf is dat ik terugkeer naar een algemeenst denkbaar uitgangspunt. Voor eenvoudiger herkenbaarheid :-) van het verschil toont figuur 1 de relevante uitsnede van het vorige (1.a) resp. – waarnaar ik zoek als – het huidige model (1.b)

figuur 1

Je ziet dat voor terminologie een zgn homogene hiërarchie is verondersteld (aangeduid met de nog weer compactere notatie ontleend aan die jij ervoor voorstelde; zie ook [Metapattern, overview of notation](#)).

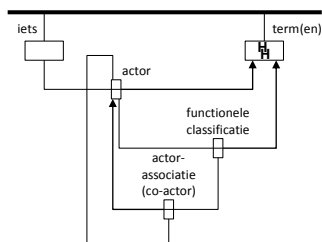
Variant 1.a veronderstelt een – exemplaar van een – actor als bestaand; dat blijkt uit de onmiddellijke ophanging aan de horizon. Vervolgens wordt een actor(exemplaar) geconstitueerd geacht door een iets(soort)(exemplaar).

Met variant 1.b geldt actor reeds als verbijzondering. Een actor betreft aldus gedrag in een situatie die met classificerende terminologie – dat lijkt me overigens een pleonasme, maar vooruit – aangeduid is. Op het eerste gezicht lijkt het voor hoedanigheden daarmee ook meteen klaar. Met zo'n terminologische homogene hiërarchie kan toch een praktisch oneindige verzameling hoedanigheden beschreven staan? Er ontbreekt echter de mogelijkheid van ordening van hoedanigheden volgens voorwaardelijkheid aan die nota bene kenmerkend is voor maatschappelijk verkeer is de ruimste zin. Want – wat vaak zelfs recursiviteit is van – voorwaarden betreffen doorgaans zowel zoiets als 1. functionele classificering als zoiets als 2. associatie met een – andere actor als – deelnemer aan maatschappelijk verkeer(ssituatie). Zo kan ik nog altijd zeggen dat ik informatiekundig ontwerper ben

van beroep (1), maar sinds ik geen werknemer meer ben van het ministerie van Buitenlandse Zaken (2) heb ik geen – geldig – toegangspasje meer, enzovoort. In het midden van – het schema van – het vorige model heb ik voor die functionele insteek de mogelijkheid geschetst van keuze tussen functie en rol. Ook meervoud, dus (zij het slechts tweeledig). Eerder hield ik het ook daarvoor op enkelvoud, en die opzet herstel ik voor het huidige model. Wat ik met onderscheid tussen functie en rol wilde aangeven, is dat het begin van de voorwaardelijkheidsduiding uitmaakt voor de verdere betekenissen. De enige stelselmatig houdbare oplossing bestaat er uit om volgens elk relevant begin nadere hoedanigheden te expliciteren. Dus was ik niet alleen werknemer van BZ met mijn bijbehorend gedrag (door mij), maar was BZ mijn werkgever met dááaraan verbonden gedrag (door BZ). Dankzij nodige en voldoende verbijzondering van elke relevante gedragshoedanigheid vervalt het belang – als dat er ooit al was – van de mogelijkheid van diverse functionele classificatiesoorten. Zucht, hoe ga ik dat John uitleggen, en ook nog eens in het Engels?

Oh ja, het model van figuur 1.b kan overigens nog algemener, zie daarvoor figuur 1.c, maar dat gaat mij – voorlopig? – dan weer te ver.

Aan het huidige model heb ik de beperking opgelegd, dat een hertyping van een actor – met als resultaat een alweer nader verbijzonderde actor – altijd gebeurt via 1. functionele kwalificatie en 2. actorassociatie (lees, uitgaande van een actor, ook zoiets als co-actor). De volgorde maakt dan, zeg maar, stelsellogisch m.i. niets uit. Wat telt, nogmaals, is het verbijzonderde actorexemplaar als resultaat. Ik heb een voorkeur voor de volgorde die figuur 2 toont.

figuur 2

In en voor maatschappelijk verkeer gebeurt hertyping-ter-voorwaardelijke-verbijzondering van actoren echter niet zo direct als voorgesteld met het model in figuur 2. Waarom het volledige(r) model dus nog anders luidt, verklaar ik in een volgend emailbericht. Kan je tot dusver volgen wat ik schets? Zo nee, kan je me ajb laten weten waarover je – meteen al? – struikelt?

72.33

Bedankt voor je prompte reactie die ik graag als aansporing opvat om dóór te schrijven. Wordt dus vervolgd.

72.34

Hierbij stuur ik je allereerst een ontvangstbevestiging. Ik heb je uitvoerige emailbericht één keer gelezen. Voor nader antwoord moet ik het uiteraard her- en herlezen. Op zo'n korte termijn zoals met mijn vorige reacties kom ik er echter niet aan toe. Nog ervan afgezien dat ik er mijn vrije tijd aan besteed, ik moet ook nog weleens iets anders doen. :-)

Na eerste lezing heb ik al wel duidelijk de indruk dat jij, zachtjes uitgedrukt, nogal wat kritiek hebt op gefragmenteerde aanpak van wat toch tot samenhangende

voorzieningen zou moeten leiden. Zulke kritiek deel ik.

Wat Virtual Society betreft dàcht ik er inmiddels tenminste iets van te begrijpen. Tja, nu vermoed ik jouw spoor daarentegen juist nòg minder te kunnen volgen. Volgens mij schets je vooral in je laatste emailbericht, zoals met de presentatie tijdens onze ontmoeting, zoiets als een vergezicht. Om te beginnen twijfel ik, of ik zelfs maar de kant op kijk die jij aanwijst. Dat ligt dus aan mij. En in de richting waarin ik kennelijk wèl kijk, herken ik maar niet hoe wij-van-de-echte-samenleving ermee geholpen kunnen zijn. Ik geef het echter nog niet op; je krijgt nader bericht.

Overigens, nu je alweer wat meer over Virtual Society schreef, zou je de tekst van je emailbericht al dat niet gedeeltelijk en/of bewerkt kunnen opnemen in de gepubliceerde documentatie op het Internet. Dan kunnen ook anderen reageren.

72.35

In je gedicht klink je als een existentialist. :-) Overigens heb ik, over (on)begrip gesproken, niet of nauwelijks een oor voor poëzie.

In jouw, zeg maar, nagekomen bericht vlak ervóór herken ik aanleiding voor toch meteen nog maar eens een vraag. (Want) ik verwacht van je antwoord erop een bruikbare leidraad te ontleen om jouw zowel mondeling als schriftelijk eraan voorafgaande uitleg beter resp. minder slecht te begrijpen.

Mijn vraag luidt: Is, zeker voorlopig, Virtual Society – de naam van – jouw vernieuwingsactie voor zoiets als integrale programmatuurontwikkeling, (dus) juist ongeacht gebruiksdoel(en)?

Ik kom nu op die vraag, omdat jij schrijft “primair naar voortbrengen van kwaliteitssoftware [te kijken].”

72.36

Ik had op mijn vraag een kort “ja” verwacht. Probeer je me nu uit te leggen dat Virtual Society, als onderdeel van een integrale opzet van programmatuurontwikkeling, ‘slechts’ een verzameling gepseudonimiseerde testgegevens beschikbaar kan stellen? Kan je het als antwoord op deze vraag ajb bij ja òf nee houden? Dan zien we later wel weer verder.

72.37

Ik probeer de moed niet te laten zakken; enigszins radeloos ben ik wel. Op déze vraag had ik weliswaar “nee” verwacht, :-) maar ik heb dus geen idee waaróm het ditmaal geen klinkklaar “ja” is. Ik ben alweer bijna twee weken nogal intensief bezig, en dus ook nù weer, om je uitleg-in-afleveringen te proberen te volgen, blijkbaar echter tevergeefs. Intussen blijf jij maar verduidelijking(en) proberen. Ergens klopt er m.i. iets niet. Wat kan dat, nota bene ondanks onze welwillende moeite over en weer, zijn? Als ik nu eens bescheiden veronderstel dat ik, voor gedegen begrip, van alles en nog wat moet weten dat ik ... domweg niet weet? Eerder schreef ik je zodanig begrip te willen bereiken, haha, dus zelfs overmoedig onbescheiden, dat ik met goed geweten iemand anders zou kunnen verklaren wat Virtual Society is. Ik blijf zulke hulp echter niet te kunnen geven, maar heb er zèlf kennelijk dringend behoefte aan. Ofwel, bestaat er volgens jou iemand anders die mij aan begrip kan helpen?

Het kan natuurlijk ook, dat voor mij begrip hoe dan ook onbereikbaar blijft. Dat lijkt mij het geval, zolang op z’n minst de nadruk voor Virtual Society feitelijk op programmatuurontwikkeling ligt. Want dat is helemaal mijn vakdiscipline niet. Ik weet er wel iets van af, en onze ideeën over optimale positionering ervan meen ik zelfs als

sterk van elkaar verschillend te herkennen, maar ik kan – en vanwege mijn andere idee over positionering: wil – bijbehorende kunde zeker niet als een wereldbeeld benutten; zie verderop een opmerking over àlles. Of, indien de nadruk met Virtual Society niet op programmatuurontwikkeling ligt, waarop ermee dan wèl?

Als ik vraag of VS soms dít is, lijkt je te suggereren dat het dàt is. Maar als ik bevestiging van dàt vraag, lijkt je te suggereren dat het óók dít is. Hoewel ik je stellig telkens verkeerd begrijp, raak ik daardoor slechts verder verward. Ik besef dat jijzelf ervan overtuigd bent met je uitleg volkomen consequent te zijn. Volgens wat op mij dus als tegenstellingen e.d. overkomt kan ik pas een nietszeggende conclusie trekken, indien je meent dat VS àlles is, nou ja, erop gaat uitkomen, tegenstellingen inbegrepen. Maar wanneer dàt :-) jouw opvatting is, raak ik – en volgens mij geldt dat voor verder iederéén – prompt in andere verwarring verstrikt. Ik mis nu eenmaal ònvermijdelijk nodige oriëntatie met selectiviteit van dien. Dat volgt uit wat ik subjectief situationisme noem, maar voor zover ik wèl begrijp is semiotiek dan weer niet een vakdiscipline die jij beheerst.

Enfin, ik herlees je emailberichten nog maar eens. Zoals gezegd kom ik er vanwege inmiddels àndere prioriteit echter niet meer meteen aan toe.

72.38

Voel je ajb niet beledigd, omdat ik je hier schrijf wat jij allang weet. Dat geldt m.i. helaas niet voor iedereen, en zoals je óók weet komt van dit emailbericht een aantekening, vandaar.

Over iedereen gesproken, elke burger behoort dè wet te kennen. Dat is uiteraard een onzinnige eis, althans zo algemeen opgevat als het er staat. Een individu, dwz een subject zoals gedacht in subjectief situationisme, wordt niet gedacht te verkeren in de – ik noem dat maar even – éénheidswerkelijkheid, maar in verloop van tijd in telkens een gedeelte ervan. Zo'n gedeelte is dan een situatie zoals gedacht in subjectief situationisme. Een situatie is voor een subject dus, wat uitgebreider uitgedrukt, een gedrags- of verkeerssituatie.

En dè wet? Zo beschouwd betreft zgn wet- en regelgeving een indeling volgens verkeerssituaties; voor elke situatie geldt een rollenverdeling; met situationele rollen op elkaar afgestemd, gelden voor elke rol ge- en verboden, maw regels voor situationele gedrags- annex verkeersverhoudingen. En wat moet een individu ervan, dè wet dus, weten? Kennis kan praktisch beperkt blijven tot de verkeerssituaties die voor haar/hem aan de orde – kunnen – zijn, en dan nog verder beperkt tot de rol(len) die z/hij daarin vervult.

Als een ander woord rol gebruik ik ook wel: hoedanigheid.

Je kunt sociologie opvatten als de vakdiscipline om interacties te duiden volgens situationele hoedanigheden. En je kunt evolutionaire psychologie opvatten als de vakdiscipline om subjectieve gedragingen te associëren met situationele variëteit, van het ervaren tot bewerkstellingen àls situaties.

Kenmerkend voor verkeer is dat een individu er niet alléén aan deelneemt. Een rol regelt daarom de verhouding tot andere deelnemers in hùn respectievelijke rollen. Dankzij kennis die deelnemers over en weer van hun rol(len) hebben, weten zij vooral wat zij gedragsmatig van elkaar kunnen resp. moeten verwachten. Het zijn hun verwachtingen (!) over èn weer die de stroomlijning van verkeer – sterk – bevorderen, met althans de bedoeling van per saldo voor elke deelnemer voordelig effect. Op de openbare weg als situatie weet elke deelnemer dat rechtshouden de regel is. En omdat iedereen-als-situationele-deelnemer màg verwachten dat

iedereen-als-situationele-deelnemer die verkeersregel kent en zich eraan houdt, verplaatsen we ons met een snelheid die anders onmogelijk is (of vrijwel onmiddellijk tot slachtoffers zou leiden). Tja, er is twijfel gewettigd of dat op nog weer langere termijn per saldo wel zo voordelig is ... Maar al dan niet zulke twijfel doet niets af aan het beginsel van verkeersregeling en het ermee, inderdaad, elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid, bevorderen c.q. opleggen van wederzijdse verwachtingen voor gedrags- annex verkeerssituaties.

Nogmaals, wet- en regelgeving betreft 'met voorrang' verkeersregels voor zgn maatschappelijk verkeer. En we moeten ze kennen, die regels, vanwege nut resp. noodzaak van gedragsverwachtingen voor situationele verhoudingen. De term verkeersregels is gebruikelijk voor, zeg maar, fysieke mobiliteit. Maatschappelijk verkeer omvat zulke mobiliteit, maar is dus veel en veel méér. En ik bedoel hier verkeersregels zo ruim mogelijk, zeg ook maar stelselmatig.

Ter vergroting van het vertrouwen in verwachtingen dienen, zeg maar, certificeringen. Een individu wordt getest voor een bepaalde rol in een bepaalde situatie. Van een geslaagde test wordt akte opgemaakt, ofwel een bewijs van geschiktheid. Weliswaar is het ene individu dan voor de test geslaagd, maar het bewijs ervan dient dus het verkeer. Want omdat er zo'n bewijs is, kan juist een ander sterk(er) vertrouwen op verwachtingen die stroken met haar/zijn rol in/voor de situatie in kwestie.

Het verkeersbelang van allerlei certificeringen verklaart waarom overheidsinstellingen dienen als registerhouders voor de desbetreffende akten; wat een individu verstrekt krijgt, is functioneel daarom principieel een afschrift (hoezeer het er ook als origineel document uitziet). De zgn echtheidskenmerken doen aan het afschriftkarakter niets af; ze helpen slechts ook weer de verwachting of het afschrift oorspronkelijk is als ... afschrift. Allerlei op het individu bemeten – voorstellen voor – registers zoals een digitale kluis gaan uit van de valse veronderstelling dat het enkele individu ook de maat voor het maatschappelijk verkeer is. Met zo'n kluis e.d. kan het hoogstens om afschriften gaan. Maar is aparte opslag van afschriften überhaupt nog wel nodig? Inmiddels bestaat voor een situationele wederdeelnemer, uiteraard mits daartoe geautoriseerd, 'digitaal' de mogelijkheid om netzo onmiddellijk de akte zelf te raadplegen c.q. een melding op basis ervan te verkrijgen.

Wet- en regelgeving regelt maatschappelijk verkeer voor de meeste situaties juist niet in detail. Altijd binnen het kader dat de wet stelt, kan situationele verbijzondering met bijbehorende rollen volgens, zeg maar, private regulering voortgezet zijn. Een individu krijgt in een organisatie een functie toegewezen; van collega's enzovoort wordt nadrukkelijk óók verwacht dat zij zich tegenover haar/hem tijdens hun werkzaamheden ernaar gedragen, vice versa.

Een ander woord voor deelnemer lijkt actor. Ik maak echter onderscheid in betekenis. Met actor bedoel ik mogelijke deelnemer. Wie het rijbewijs haalt, kan als autochauffeur aan het verkeer over de openbare weg deelnemen. In een feitelijke verkeerssituatie is z/hij pas netzo feitelijk ... deelnemer.

Een actor is altijd gekenmerkt door de rol in (een) bepaalde situatie(s), die z/hij als deelnemer dus daadwerkelijk geacht wordt te vervullen. Voorts kan voor een actor, ingewikkeld uitgedrukt, recursieve voorwaardelijkheid gelden. Omgekeerd uitgedrukt, het ene actorschap van een individu is dan een verbijzondering van een ander actorschap. Geval: een bestuurslid van een sportvereniging moet reeds gewoon lid ervan zijn.

Voor een stelselmatig dekkend model moeten certificering, akte e.d. ruim opgevat zijn. Zo vestigt geboorte een individu als actor waarop de kwalificatie natuurlijk persoon van toepassing is. Door aangifte, althans in Nederland, van de geboorte bij de gemeentelijke Burgerlijke Stand wordt z/hij voorzien van, vooruit, certificaten met bijbehorende akten zoals inwoner en staatsburger. Certificering als actor vind ik een gebeurtenis waarvan akte opgesteld is (en geregistreerd blijft). Ik ga hier niet nader in op de verdeling van het beheer van – wat ik hier bedoel met – akten. Zoals gezegd is in de private sector eveneens certificering aan de orde; voor bepaalde actorschappen zijn daarvoor aan private partijen registerplichten opgelegd(, opdat er o.a. voor uitvoering van overheidstaken desgewenst een beroep op kan worden gedaan).

Ik bied je mijn verontschuldiging aan voor wat ik hierboven zelf nogal hak-op-de-takkerig uiteengezet vind. Hopelijk heb ik duidelijk genoeg kunnen maken dat hertypering van actor niet zo direct gemodelleerd moet zijn als ik eerder deed voorkomen. Zoals ik nog weer eerder deed voorkomen, via teken zoals in [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#) toegelicht, vind ik evenmin passend. Er komt gebeurtenis in het model bij, maar toch alweer wat anders dan volgens de schets in [aantekening 70.50](#). Wordt vervolgd.

72.39

Ajb kort antwoorden. (Want) zodra je probeert Virtual Society op jouw manier nader te verklaren, bestaat zachtjes uitgedrukt immers het risico dat ik er nog weer minder van begrijp. Indien je mijn vraag irrelevant acht, en dat sluit ik allerm minst uit, :-)

verzoek ik je zowel een alternatieve ja/nee-vraag te formuleren als vervolgens ook zelf kortweg met ja of nee te beantwoorden.

Ik probeer een begin te vinden om opnieuw te ... beginnen, met beoogde voortgang in hele kleine stappen. Okee, jij hebt een voorstel voor, hmm, zeg maar voor, eh, ... iets. Jij hebt er een naam aan gegeven: Virtual Society. Dan neem ik dus maar aan dat die virtuele samenleving bevolkt is met virtuele burgers. Klopt mijn aanname? Ja of nee?

Vooruit, deze vraag stel ik je niet eens apart. Jouw antwoord erop moet wel “ja” luiden (maar onthoud me vooral je antwoord niet als het “nee” is).

In het geval van “ja” als antwoord op mijn openingsvraag, vind ik het verband relevant tussen enerzijds de werkelijke, anderzijds de virtuele bevolking. Op de website staat o.a. de bewering dat “[d]e Digital Twin [...] een digitale replica [is] van een levende of niet-levende fysieke entiteit.” Als ik even niet moeilijk doe over het veronderstelde tweelingbegrip, wat geldt als digitale tweelingheft? Ofwel, wat houdt de replica van de werkelijke tweelingheft in? Wanneer het over de Nederlandse samenleving met haar burgers gaat, heeft de overheid aan een individuele burger een burgerservicenummer (bsn) toegekend. Is er in VS dan een virtuele burger die netzo uniek identificeerbaar is – waarvoor uiteraard ook andere kenmerkbeschrijvingen in aanmerking komen – zodat er in VS feitelijk registratie van een werkelijke burger aan de orde is? Dat lijkt mij ook te stroken met de aanduidingen zoals tweeling en replica. Is het de bedoeling met VS dat, bijvoorbeeld, jijzelf er in geregistreerd staat. Ja of nee?

72.40

Dank je wel voor zo’n duidelijk antwoord! Daar kan ik wat mee. Nou ja, hoop doet leven ... :-)

[Na een eerste reactie die ik inderdaad niet begreep kreeg ik kort erop alsnog antwoord op mijn vraag: “Dus nee, jij en ik staan NIET geregistreerd in VS.”]

72.41

Het is tijd voor een volgend verkenningstapje. Dus voordat je het weet ... Ik heb het Wikipedia-lemma **digital twin** erop nagekeken (geraadpleegd op 27 oktober 2019). Daar staat opgemerkt, dat er weliswaar verschillende definities in omloop zijn, maar dat

each definition emphasizes the connection between the physical model and the corresponding virtual model or virtual counterpart.

Als jij blijft bij je antwoord op mijn vorige vraag, luidt hier mijn vraag of jij mijn opvatting deelt dat jij een andere betekenis veronderstelt van – ik handhaaf vooralsnog opzettelijk de Engelse aanduiding – digital twin? Ik stel je voor je antwoord opnieuw voor de keuze van ja of nee? :-)

Ter overweging herinner ik je eraan dat jij met zoveel woorden bevestigde dat Virtual Society géén registratie betreft van, zeg maar, echte burgers.

Ja, zou je er tegenin kunnen brengen, maar individuele burger is voor VS ook helemaal niet – bedoeld als – de zgn entiteit met enerzijds een echte, anderzijds een virtuele tweelinghelft. Er is met VS wèl sprake van, zo zou je voorts kunnen stellen, slechts één tweeling, dwz met de echte samenleving-als-geheel als de ene en de virtuele samenleving-als-geheel als de andere tweelinghelft. Mee eens, op die manier telt de virtuele bevolking van de virtuele samenleving niet (!)

noodzakelijkerwijs virtuele burgers als zgn digitale tweelinghelften volgens de gangbare betekenis van digital twin. Inderdaad, met de gehele samenleving als relevante entiteit voor zulk tweelingverband laat zich de virtuele helft ‘bevolken’ met veralgemeniseringen à la statistiek e.d. (met nota bene òntkoppeling van verband voor individuele burgers).

Ik vermoed dat jij antwoordt de gangbare betekenis van digital twin te benutten.

Indien jouw antwoord op “nee” uitkomt, heb ik meteen een volgende vraag: Ja of nee, gaat het met entiteit om een gehele samenleving (Engels: society) met als zgn tweelinghelften een echte en een virtuele?

Op ww webpagina **Virtual Society** staat een paragraaf met de titel **Digital twin**. Weliswaar staat daarin de term entiteit vermeld, maar wàt ervoor moet doorgaan staat er niet bij. De aanhef op die pagina bevat de oproep “stel de mens centraal” met nadruk voor “het uitgangspunt dat inwoners altijd regie over eigen gegevens hebben zodat zij veilig hun digitale identiteit op kunnen bouwen om zo gebruik te kunnen maken van toegankelijke diensten binnen de e-overheid.” Tja, dan neem je het mij hopelijk niet kwalijk, dat ik ga denken dat het onder de noemer van tweeling gaat over individuele mensen. Die entiteit(smaat) vind ik de illustratie van gestileerde menshoofden ook suggereren. En, zo herinner ik me, heb jij mondeling uitgesproken wat digitale tweeling betekent.

Als het zo is, dat VS géén veelvoud van tweelinghelften omvat in de zin van één-op-één corresponderend met echte tweeling(weder)helften, begrijp ik dat “uitgangspunt” echter niet. Wanneer individueel met een virtuele burger in de virtuele samenleving géén (!) tweeling(weder)helft met persoonsinformatie van dien aan de orde is, valt er immers niets te regisseren enzovoort. Als er iets zelfs opzettelijk aan Virtual Society ontbreekt, nou ja, voor zover ik thans begrijp wat jij eronder verstaat, is het een “digitale identiteit” van een echte persoon. Ofwel, voor VS is bescherming van

persoonsinformatie géén thema. Als ik het vriendelijk zeg, is op de ww webpagina de paragraaf **Digitale identiteit** daarom overbodig. Ik kan ook zeggen, grrr, dat ik me eraan erger op een dwaalspoor gestuurd te zijn. Ik citeer de tekst van genoemde paragraaf volledig:

Voor ons staat op de eerste plaats dat de inwoner over haar eigen gegevens beschik[t]. Dit noemen wij regie op eigen gegevens. Jouw digitale identiteit bestaat uit vele attributen die jouw profiel maken. Jij bepaalt als inwoner zelf met wie jij zaken doet binnen het betrouwbare digitale netwerk. Hierbij is de technologie zo veilig dat je niet geprofileerd kunt worden van buitenaf. Wij omhel[z]en dan ook het principe[:]
Privacy by Design.

Maar Virtual Society bevat van een “inwoner” toch juist géén “eigen gegevens” in de zin van persoonsgegevens annex –informatie? Ofwel, wat blijkbaar ter geruststelling over zgn digitale identiteit gesuggereerd staat, valt nota buiten Virtual Society. Voor het, zeg maar, bevolken van VS kan echter informatie over de èchte bevolking worden gebruikt (en heeft ivm werkelijkheidsgehalte stellig de voorkeur). Is met die paragraaf wellicht bedoeld, dat elke burger tevens expliciet haar/zijn goedkeuring zal moeten verlenen om – een bepaald gedeelte van – zijn/haar persoonsinformatie voor de – statistische e.d. verwerking tot de – VS-bevolking beschikbaar te stellen? De voorlichting werkt in elk geval op mij óók verwarrend, omdat het Engelse woord twin gebruikt is in de gangbare betekenis van het Nederlandse woord tweeling. Maar één tweeling telt twee tweelinghelften. Het Engels woord voor tweelinghèlft is twin. Onlangs stuurde een Amerikaanse kennis, haha, VS, mij een familiefoto. Over twee van zijn erop afgebeelde kinderen schreef hij ter toelichting dat zij “twins” zijn. Wat vind ik momenteel van Virtual Society? Ik begrijp er òf steeds minder van, òf ik heb eindelijk een bruikbaar spoor ontdekt om tot redelijk begrip ervan te komen door nogal wat van wat ik tot dusver over VS gehoord en gelezen heb, alle stellig goede bedoelingen ermee ten spijt, als misinformatie te beschouwen. En Metapatroon? Ach, je kunt een hulpmiddel voor alles en nog wat proberen te gebruiken. Waarvoor ik die modelleermethode bij uitstek geschikt acht, en waaròm ik haar ook bedacht heb, is echter voor ordening van èchte betekenisvariëteit-in-samenhang. Ik beperk mij daartoe graag, en bewust. Al helemaal op de relevante maatschappelijke schaal van – digitale facilitering van – informatieverkeer vind ik het idee, zoals getransponeerd vanuit industriële en/of materiële meet- en regelprocessen, van een zgn digitale tweelinghelft voor èlke individuele burger als èchte tweelinghelft gevaarlijk asociaal. Ik heb de indruk, vooral dankzij ons uitgebreide gesprek, dat jij en ik het dáárover alvast wèl eens zijn. Zo ja, erg duidelijk maak je dat m.i. – nog – niet met voorlichting over Virtual Society.

72.42

Wat jij “wetssituatie” noemt, vind ik inderdaad, zoals jij nader duidt, “een waaier aan soortgelijke situaties.” Nog ervan afgezien dat een zgn informatiemodel niet zozeer feitelijke informatie toont, maar – mogelijke – informatietypen, betreft wet- en regelgeving aldus categorisering (hoewel er wetten en dan vooral zgn beschikkingen bestaan voor een ènkel zgn geval annex gebeurtenis). Het gebruik van haar/zijn wetskennis door een deelnemer aan maatschappelijk verkeer houdt dus het telkens toékennen in van iets-waar-in-z/hij-zich-ervaart-te-zijn-of-bewegen aan zo’n categorie; z/hij bepaalt haar/zijn vèrdere momentele gedrag mede ernaar, nota bene eventueel door juist àf te wijken van het aldus gecodificeerde verwachtingenpatroon (want een subject ‘kent’ geen òngemotiveerd gedrag, en al dan niet bewustzijn ervan

is iets anders). Bijvoorbeeld een rechter stelt zich dan o.a. voor hoe zgn procespartijen dergelijke afwegingen ooit maakten voor wat bekend is door – vaak verschillende – gedragsbeschrijvingen; daarvan maakt die rechter dan weer een afweging en daarbij geldt zulke formele rechtsgang op haar beurt ook weer geldt als “wetssituatie” (en dat heet procesrecht, en daarin staat situationele betekenis van o.a. de term partij aangegeven).

Jouw opmerking nav verschil dat ik suggereer tussen actor en deelnemer kan ik niet volgen. Ik vermoed dat je eerder mijn opmerking ter verklaring van dat verschil onbegrijpelijk vond. :-) Ik doe een volgende poging ter verduidelijking. Iemand, zeg A, heeft toneelspeler als beroep. Weliswaar verbijzonderd, maar toch zo algemeen gesteld noem ik haar: actor. De concrete uitvoering van toneelstuk x – dwz op locatie a, tijdstip b, e.d. – vind ik een gebeurtenis c.q. geval. (Pas) als A in die gebeurtenis ‘op het toneel staat,’ beschouw ik haar als deelnemer, en wel in de hoedanigheid van toneelspeler. Klopt, zo zou je voor iedereen in het publiek toeschouwer oid als actor kunnen opgeven, waarna je voor een gebeurtenis kunnen aangeven wie er als zódanig aan ‘deelnam.’ Je kunt dergelijke termen ook omwisselen, maar wat m.i. telt is de reeks van verbijzonderingen, dus van 1. iets tot 2. iets-als-potentiële deelnemer (aka actor) tot 3. iets-als-potentiële-deelnemer-als-feitelijke-deelnemer. Het zou – eindelijk – duidelijker moet worden door uitbreiding van het model. Die volgt spoedig.

72.43

Toen ik een tekst wilde versturen, zag ik dat jij mij zojuist een emailbericht gestuurd had. Onderstaand heb ik die tekst ongewijzigd onder A. opgenomen. Mijn reactie op jouw nader bericht volgt erop onder B.

A. Hoewel je mij aanbeveelt “niet teveel naar de teksten [te] kijken van de website,” ga ik toch even door op de paragraaf **Digitale identiteit**. Dat doe ik hier mede dankzij een voor mij tòch wederom verrassende mededeling, ditmaal over wat jij als de zgn tweeling in kwestie beschouwt:

Een ontwikkelaar ervaart de synthetische digital twin uit virtual society, als het hulpmiddel/existentiële van hemzelf om een beter digitaal product te ontwikkelen.

Nee, die zag ik niet aankomen. Maar nu je het zo stelt, kan ik ermee rijmen waarvoor je met zoveel woorden m.i. eerder pleitte, ofwel jouw voorrang voor programmatuur(paradigma). Uit wie jij aanwijst als tweeling, volgt volgens mij dan weer dat Virtual Society slecht één virtuele burger telt, te weten de andere tweelinghelft van de “ontwikkelaar” als de ene tweelinghelft. Ik ga je niet meer vragen, of jij dat inderdaad zo bedoelt (maar volgens de gangbare betekenis van digital twin lijkt mij dat niet consequent vol te houden; zo acht ik synthetisch en digitaal strijdige begrippen).

Hoe dan ook zie ik bevestigd dat een willekeurig mens als burger, bijvoorbeeld jijzelf, in Virtual Society géén zgn virtuele tweelinghelft ‘heeft’ als, zeg maar, digitale identiteit. Ik breng onder je aandacht dat iemand vooral door genoemde paragraaf desondanks de indruk kan krijgen dat z/hij in Virtual Society geregistreerd staat. Oh, vind jij die indruk terecht? Nee, weliswaar vooralsnog niet, maar wellicht ooit wèl. Want jij licht toe, dat

[j]e [...] natuurlijk op een gegeven moment het synthetische wel [zou] kunnen vervangen door echte gegevens. Dat is echt Sci-Fi [en] betekent dat een kind bij geboorte volledig aan het systeem hangt.

Eh, op die website zou een paragraaf over ethiek niet misstaan. Indien jij “normaliter puur voor technische ontwerpen [schrijft],” schiet zo’n schrijfstijl voor een onderwerp als Virtual Society inderdaad nogal tekort. Overigens maak ik er al bezwaar tegen om iets als “puur technisch” te beschouwen. Er is dus méér aan de orde dan schrijfstijl. Zoals ik eerder principiëler opmerkte, middel mag niet met doel verward worden. Over wat jij aanduidt als “framing” gesproken, hoewel jij kennelijk beseft dat Virtual Society géén “puur technisch” onderwerp betreft, ontsnap je er m.i. niet aan de nadruk ervoor op ‘hoe’ te leggen. Doe je dat, omdat ‘wat’ volgens jou toch wel duidelijk is? Zo ja, dan vergis jij je. In elk geval mijn begripsvermogen is nu eenmaal beperkt. Om daarmee iets wat op mij als middel overkomt te begrijpen, wil ik allereerst graag weten wat het doel ermee is. Ik weet het, doel en middel zijn betrekkelijk. Daarom kan de vraag naar waaróm herhaald blijven. Voor praktische oriëntatie is één zo’n doelslag echter meestal genoeg. Maar, zo zou jij terecht kunnen zeggen, op de website staat toch zoiets als doel vermeld?! Dat is zo. Maar het verband van het middel ermee ontgaat mij. Je wil me toch niet vertellen dat jij je richt naar “een totalitair systeem”? Voor de filmfragmenten waarnaar jij mij daarvoor verwijst, heb ik zeker vooralsnog géén belangstelling. Netzomin interesseert mij wat jij mij schrijft, indien ik er slechts uitleg over middelen in vermoed (en, toegegeven, daarvan weet ik in zgn technisch detail weinig tot niets).

Je kunt techniek, en tegenwoordig dan digitale techniek, wel als metafoor benutten voor maatschappelijke ontwikkeling. Maar vroeg of laat moet je, zeg maar, òmschakelen. Dan moet het verhaal over maatschappelijke ontwikkeling zèlf gaan, prima, o.a. met verklaring hoe (!) zulke techniek daarvoor helpt resp. dat belemmert. Nota bene, er worden door overheidsinstellingen alom allang “echte gegevens” bijgehouden. Dat gebeurt met het oog op – bevordering van – ordelijk verloop van maatschappelijk verkeer. De ordening van zulke gegevens (lees ook: informatie) kàn en moet inmiddels stelselmatiger, praktisch haalbaar met inzet van digitale communicatievoorzieningen die onmiddellijke raadpleging van verspreid beheerde informatie faciliteren; vergeet dan vooral autorisatie niet!

Daar is helemaal niets virtueels aan. Waarop als zgn levensgebeurtenissen nadruk gelegd wordt, gelden als zodanig vooràl omdat er akte van opgemaakt moet zijn; mede daarop kunnen deelnemers aan maatschappelijk verkeer immers met gewettigd vertrouwen hun vèrdere (verkeers)gedragingen baseren. Let wel, verkeer is véél ruimer opgevat dan mobiliteit mbv voertuigen. In het lemma **verkeer** staan in **Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal** (uitgave 2005) algemener als nota bene eerste betekenissen vermeld “het verkeren, het gaan en komen[, ...] omgang.” Als wisselwerking geldt dat verbeterde huishouding van maatschappelijk-verkeersrelevante informatie het daadwerkelijke verkeer(sverloop) gunstig beïnvloedt. Nogmaals, het is daardoor duidelijker wat verkeersdeelnemers over en weer kunnen c.q. moeten verwachten (!) mbt tot hun gedragingen. Afgezaagd voorbeeld: omdat ik redelijkerwijs kàn verwachten dat mijn zgn tegenliggers op een provinciale weg allemáál rechts houden, terwijl zij dat omgekeerd ook allemaal van mij kunnen verwachten, rijden wij voor onze veiligheid allemaal daadwèrkelijk op de rechter weghelft met doorgaans de hoogst toegestane snelheid. Zulke verwachtingen zijn dan weer ontleend aan o.a. een toelatingsregime. Wie géén rijbewijs – gehaald – heeft, mag niet met een voertuig dat ermee gedekt is, de weg op (en dat vergt dan weer zgn toezicht en handhaving, enzovoort).

Dus, wie denkt dat de overheid aan dienstverlening doet, met burgers als klanten,

kan gauw aan de misvatting lijden dat het rijbewijs 'iets' is dat louter de burger in kwestie betreft. Een rijbewijs 'bewijst' daarentegen aan de overige weggebruikers dat óók de ene weggebruiker zal voldoen aan hun verwachtingen omtrent rijgedrag. En daarom is de zgn houder van het rijbewijs juist niet de houder van het rijbewijs-als-akte. Die akte moet immers juist voor overige verkeersdeelnemers beschikbaar – kunnen – zijn. Vergelijkbaar door-en-door maatschappelijk zit het met wat overheidsinstellingen als levensgebeurtenissen van burgers opvatten. Daaruit spreekt, helaas impliciet geraakt, het besef dat er akte van opgemaakt moet zijn. Een mens is natuurlijk niets anders dan stroom-van-levensgebeurtenissen. Moeten ze allemaal bij wijze van akte worden opgetekend? Onzin, als het al zou kunnen. Nogmaals, in de aanduiding door overheid als levensgebeurtenis ligt erkenning van het zgn algemeen belang besloten.

Van dergelijke af- en overwegingen herken ik nog niets in wat jij als Virtual Society voorstelt. Het idee van een simulatiemiddel is misschien zo gek nog niet. Maar probeer dan eerst eens te modelleren hoe het thans ècht zit.

Ik krijg de indruk dat jij op zichzelf een simulatiemiddel wil ontwikkelen; en wanneer 'men' het gebruikt, komt er volgens jou wel uit wat er ècht beter kan. Daar geloof ik niets van. Het kan zijn dat mijn indruk helemaal verkeerd is. Maar zo gek vind ik mijzelf dan weer niet.

B. Ik stel je moeite voor verduidelijking wederom zeer op prijs. Ik heb echter alsmaar sterker de indruk dat jij je vastbijt in wat jij als oplossingsrichting voorstelt. Op mij komt het daarom, je zult merken dat ik me wat botter uitdruk, nogal eigenwijs en hardnekkig over als: oplossing op zoek naar probleem.

Waar jij het probleem meent te zien, is er stellig ook daadwerkelijk een probleem. Maar welk probleem? Ik vind zoiets als digital twin de aandacht vooral àfleiden van de ene werkelijkheid. Ajb, vergeet ook virtueel, enzovoort. Geef mensen geen excuus om hun kop zelfs nog verder in het zand te steken; die koppen moeten er eindelijk uit! (En daarbij mogen we niet vergeten ook zelf een kop te hebben. Waar steekt die ook alweer?)

Als hoofdprobleem zie ik gebrekkig structureel begrip van maatschappelijk verkeer in de ruimste zin van die aanduiding. Als nota bene begripsmatig probleem vergt dat m.i. zeer grondig een begripsmatige oplossing. Dat is dus een kwestie van, tja, filosofie. Techniek? Dat komt dan wel, als er überhaupt – nog – een technische opgave overblijft. Ja, dat is nog eens wat anders dan uitgaan van techniek. Zoals jij heb ik dus ook een overtuiging, maar kennelijk een àndere. Mijn idee is dat, indien dat begripsmatige orderingsprobleem stelselmatig – alweer wat beter – valt op te lossen, zich pas ermee dus erná laat ontdekken wat er dienovereenkomstig aan o.a. technische problemen vraagt om oplossing. Jij doet m.i. daarentegen al meteen moeilijk over wat dankzij ruimer verband weleens eenvoudig zou kunnen zijn.

Voorts merk ik op dat ethiek geen aparte noemer mag zijn om achteraf een technische oplossing te beoordelen (en waaraan men, over excuus gesproken, als zgn voldongen feit niets meer zegt te kunnen veranderen). Ik duid begripsmatige ordening mede als filosofie, omdat ethische overwegingen naar hun aard juist principieel gemaakt moeten zijn en doorwerken.

In je voorafgaande emailbericht schreef je o.a. dat je "[v]erder [...]geen hulp [hebt]." Ik blijf jou dus evenmin te kunnen helpen. Dat begrijp ik dan weer wèl. :-) Want wat ik je met zoveel woorden aanbeveel, is om je aanzet onder de noemer Virtual

Society vooralsnog l0s te laten. Als je het allemaal z0lf wil blijven doen, moet je ook 0ndere vakdisciplines leren beheersen. Kortom, het is het 00n 0f het 0nder: op korte termijn – leren – samenwerken met inschikkelijkheid van dien 0f, zeg maar, niet-technische referentiekaders – leren – beheersen.

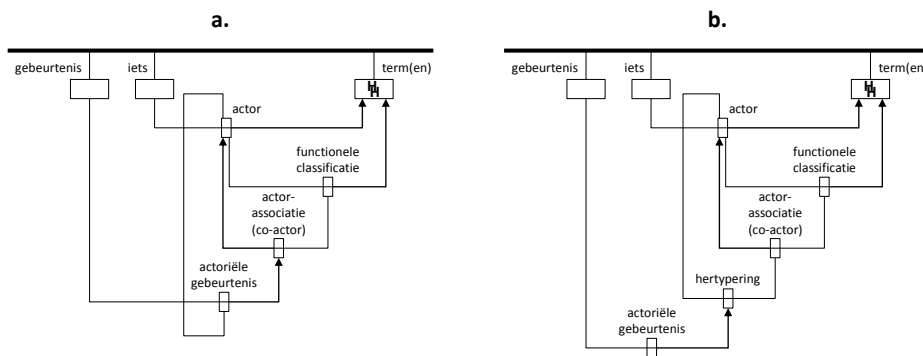
Je kunt ook zeggen, wie doet me wat? Ik heb een betaalde baan, kan heerlijk mijn eigen gang gaan. Wat kan mij het schelen? En helemaal als jij er in gel00ft, kan jij je gelukkig prijzen dat je met rust gelaten wordt en zodoende je werk eraan kunt voortzetten, al is het zonder hulp (afgezien van je salaris). Af en toe kom je iemand tegen zoals ik. Noem mij dan maar een cynicus, en ga verder.

En ik moet nu 0cht aan het werk ...

72.44

Met **aantekening 72.38** als een – zoiets als – verkeersstatelijk intermezzo is dit het vervolg op **aantekening 72.32**. Ik nummer de modelschetsen d00r. (Terwijl ik een knooppunt anders genoemd heb dan in figuur 2,) toont figuur 3 0ngewijzd 1. functionele classificatie en 2. actor-associatie als stapsgewijze vervulling van voorwaardelijke actorverbijzondering. Op het (knoop)punt van completering, dat betreft dus het (knoop)punt waarmee n0 stap 1 00k stap 2 is gezet, kan een gebeurtenis aangeduid worden als constituerend voor de verbijzondering 0ls actor. De hertyping verloopt dan via wat 0mgekeerd de verbijzondering is van die gebeurtenis (ander woord: geval) tot de – wat ik maar even noem – actori0le gebeurtenis in kwestie; zie figuur 3.a.

Bij nader inzien – en ook maar weer voorlopig? – geef ik omwille van structureel zo direct mogelijke hertyping echter t0ch de voorkeur aan de opzet volgens figuur 2; inclusief gebeurtenis levert dat het model in figuur 3.b op.

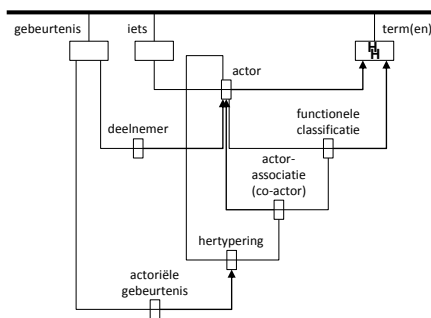

figuur 3

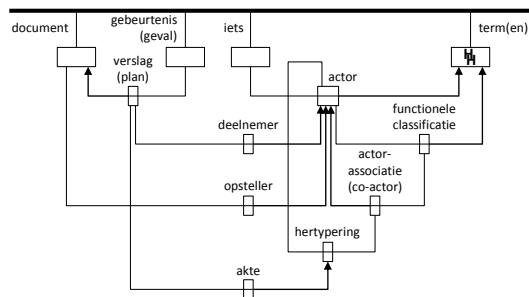
Ja, ook een gebeurtenis laat zich modelleren als een verbijzondering van iets volgens term(en). Daarvan heb ik – ook weer vooralsnog? – van af gezien.

Hoe dan ook telt een gebeurtenis deelnemers. Ofwel, actoren treden ook daadwerkelijk op. Zie figuur 4.

Toch!? Maar wat is werkelijk? Is het nu de gebeurtenis waarvan 0fgeleid een verslag wordt opgesteld? Of raakt door een zgn verslag bepaald wat geldt als gebeurtenis? Onder de noemer van een plan is het laatstgenoemde het ... geval; maar ook geschiedschrijving is altijd interpretatie. Voor de modeluitbreiding met figuur 5 behoud ik gebeurtenis/geval als uitgangspunt.

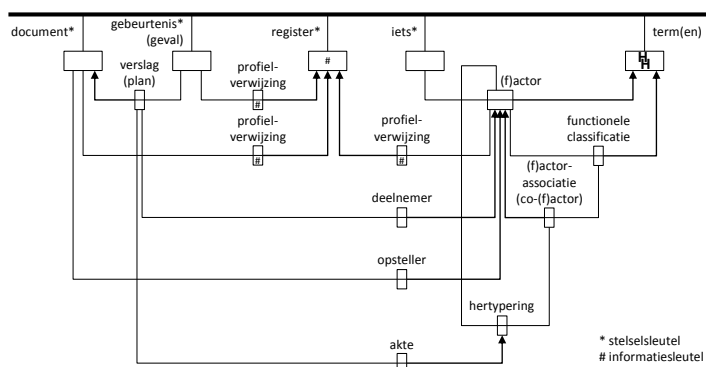

figuur 4

figuur 5

Ik laat toelichting op figuur 5 achterwege. Er moet e.e.a. te ontdekken blijven. Vooral voor mijzelf, bedoel ik. Waarom 'trek' ik een bepaalde verbijzondering zus ipv zo? Ja, het model moet reflexief interpreteerbaar en zo door tot praktisch bruikbaar zijn. Want het opstellen van een document is ook weer een gebeurtenis (met de opsteller als deelnemer); als document heeft het plan ervoor resp. verslag ervan op zijn beurt een opsteller, enzovoort.

figuur 6

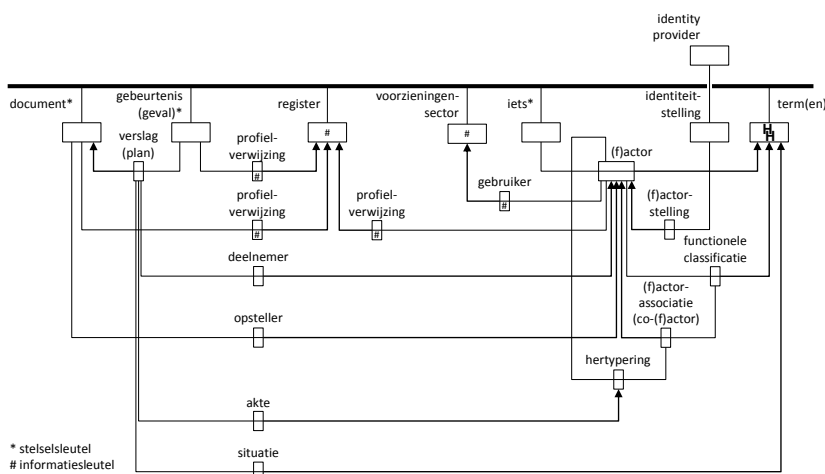
Het model volgens figuur 5 is alweer wat meer uitgewerkt dan wat [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#) nog vooral als aanwijzing biedt. Dit model laat zich voorts uitbreiden tot model van/voor informatieronde, en als zodanig kan het m.i. worden opgevat als variant van resp. vervolg op [Stelselmatig overzicht via informatiesleutels](#). Het idee is dat nadere informatie in verdere registers beschikbaar kan staan. Wat subjecten (lees hier ook: personen) betreft, is een bepaald register doorgaans toegespitst op een bepaalde hoedanigheid, zij het impliciet. Bijvoorbeeld, een register van personen als

medewerker van een organisatie of als leden van een vereniging of als klanten van een bedrijf of als ontvangers van een subsidie, enzovoort. Onder de noemer van actor zijn hoedanigheden volgens de hier getoonde modellenreeks stelselmatig expliciet uitgedrukt (inclusief voorwaardelijke samenhang). Wat voor een informatierotonde dan volstaat als aanwijzing van een – nader - actorprofiel, is per actorexemplaar een registerverwijzing voorzien van zgn informatiesleutel. Datzelfde idee is uiteraard toepasselijk voor andere knooppunten zoals het model in figuur ze telt. Ter veralgemenisering is daarom in figuur 6 het woord actor vervangen door de aanduiding (f)actor; de recursief voorwaardelijke structurering gaat immers tevens op voor wat bekend staat als objecten. Voorts is aannemelijk dat onder de noemer van gebeurtenis/geval resp. document eveneens elders – nadere – profielen (lees ook: inhoud) beschikbaar is. In figuur 6 zijn die informatierotondige mogelijkheden toegevoegd (en valt gelet op eerder begripsmatig onderscheid meervoud niet te vermijden). Ingewikkelder is het niet (althans, conceptueel). Stelselmatige autorisatievoorziening acht ik met de modellenreeks voorbereid. Autorisatie draait immers om actor, en controlespoor (Engels: audit trail) om deelnemer. Dat komt eraan. Nota bene, voor persoonsinformatie geldt met werking in de Europese Unie thans de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).

72.45

Ik heb de term voorzieningensector bedacht voor een afgebakende verzameling 'voorzieningen.' Zo kan je een woning opvatten als zo'n sector, indien toegang beperkt blijft tot wie beschikt over de woningsleutel.

Op basis van intranet heeft tegenwoordig een organisatie(onderdeel) voor zgn digitale voorzieningen dus een sector, dwz selectief toegankelijk enzovoort. (Maar ook een nog altijd apart opgestelde toepassing geldt dan als sector op zichzelf.) Tja, op hoofdlijn is het dan eenvoudig. In figuur 7 zie je direct onder de horizon het knooppunt voorzieningensector toegevoegd, en een actor(exemplaar) kan als gebruiker ervan gelden. Waartoe de actor in kwestie als gebruiker 'in' die voorzieningensector al dan niet bevoegd is, blijft aldaar bepaald. Inderdaad, opnieuw informatierotonde; voor een gebruiker is de informatiesleutel opgegeven om haar/zijn autorisatieprofiel te raadplegen (en eventueel te wijzigen, maar daarvoor is uiteraard méér nodig).

figuur 7

Oh ja, nogal schetsmatig staat in figuur 7 tevens aangegeven dat een identiteitstelling volgens een bepaalde zgn identity provider een meervoud van actoren kan 'omvatten,' en zo door naar eventueel meervoud gebruikers uitgaande van een enkele identiteitstelling. Voor zgn machtiging is structureel niets extra's nodig; als voorwaardelijkheid volstaan één of meer extra hertyperingen volgens de reeds geldige structuur.

Klopt, reflexiviteit, wat volgens dit model bijelkaar staat geregistreerd is eveneens een voorzieningensector.

Er moet nog stellig, zeg maar, diepte bijkomen voor zowel gebeurtenis/geval als document. Want de ene gebeurtenis kan tot een andere leiden, enzovoort. Ik zie daaruit echter structuurwijzigingen voortkomen voor actor als hoofdbegrip. Met deze richting voor het model ben ik tevreden. Is dat een droom waar jij me uit gaat helpen?

72.46

Ik heb het model uitgebreid tot informatierotonde voor autorisatieprofielen. Dus kinderlijk eenvoudig zelfs, althans, indien het beheer van actorexemplaren op orde is.

72.47

Tijdens ons laatste gesprek zei je o.a. op een, ik noem het hier maar, columnachtige manier aandacht gevestigd te willen krijgen op semantische interoperabiliteit. In verband daarmee, althans, zo vat ik je uitleg graag op, legde jij ook praktisch o.a. de nadruk op – insteek volgens – zgn levensgebeurtenissen. Onderstaand tref je over beide onderwerpen tekstjes aan waaraan je hopelijk op z'n minst enige publicitaire inspiratie ontleent. Ja, ik snap ook wel dat jij het zó niet wil en dus kan stellen (lees ook: niet kan en dus wil :-). Dus kijk ajb maar. Het heeft overigens even geduurd voordat ik tot schrijven kwam, omdat ik nogal opgehouden ben door mijn pogingen om [jouw medewerker] te begrijpen; hij en ik doen over en weer oprecht ons uiterste best, dus èrgens wordt ooit stellig iets duidelijker ...

Voor aller duidelijkheid

De titel telt geen spelfout. Aller, dus van iedereen. Dat ga ik uitleggen. Weliswaar zijn we ijverig met digitalisering aan de gang, vaak zelfs overijverig. Maar tot dusver razen we dóór, terwijl ons blikveld door zoiets als een dode hoek sterk beperkt is. Noem het ook maar een uitgestrekte blinde vlek.

Sta ik op aller tenen? Nee, niet alle projecten mislukken. Onloochenbare successen betreffen echter zonder uitzondering specifiek gehouden informatievoorziening. Het gaat telkens kostbaar mis, en het blijft alsmaar kostbaarder mis gaan, zodra oriëntatie alweer ruimer moet zijn, zeg ter facilitering van maatschappelijke ontwikkeling. Daarvoor ontkomen we niet aan variëteit, dwz dynamiek van verschillende betekenissen die tevens samenhangen. Zolang we eigenlijk geen idee hebben, sterker nog, zulk gemis nog niet eens beseffen, lijken mislukkingen ons te overkomen zodra we ons dááaraan wagen. Verklaringen komen nooit verder dan een mengsel van plichtmatig excuus en onbenullige goede wil. Tja, domweg nog maar eens proberen?

In dit korte bestek laat zich de oplossing uiteraard niet volledig schetsen. De richting ruwweg wel. Met digitale techniek beschikken we feitelijk over middelen voor aanvulling e.d. van onze infrastructuur, te weten voor informatieverkeer. Een groeiend aandeel van maatschappelijk verkeer 'doen' we langs digitale weg.

Iedereen, nou ja, vrijwel iedereen, is in allerlei nadere hoedanigheden deelnemer aan dergelijk informatieverkeer, en benut daarvoor die infrastructuur. Zelfs dezelfde persoon kan aan een enkel woord in verschillende situaties dienovereenkomstig verschillende betekenissen toekennen. In de hoedanigheid als timmerman bedoelt z/hij met blok een stuk hout; tijdens een volleybalwedstrijd is het een verdedigende actie, enzovoort. Zolang er tijdens een wedstrijd niet wordt getimmerd, 'maakt' de situatie duidelijk welke betekenis van toepassing is. Die levert dus impliciet de context. Maar die ene infrastructuur voor informatieverkeer gebruiken we wel degelijk door elkaar heen. Dan is meestal dat ene woord niet genoeg voor duidelijke betekenis. Pas wanneer iedereen context expliciet opneemt, is informatie voor iedereen duidelijk.

Precies, allerhoogste tijd om daarin zgn stelselmatig te voorzien. Onder de noemer van semantische interoperabiliteit heeft Forum Standaardisatie die noodzaak erkend. Maar dat is inmiddels meer dan tie jaar geleden. Met adoptie werd het helaas niets. Door opgeven verdwijnt de maatschappelijke echter niet, integendeel. En infrastructuur voor wat dan ook moet toch van de overheid komen, nietwaar? Kennelijk waren overheidsinstellingen destijds met digitalisering, burgergerichte retoriek ten spijt, vooral met eigen informatievoorziening bezig, maw elke instelling voor zichzelf. Dat werkt dus niet. Voor aller duidelijkheid agendeert Forum Standaardisatie semantische interoperabiliteit opnieuw inclusief aanbeveling voor stelselmatige oplossingsrichting.

Samenlevingsgebeurtenissen

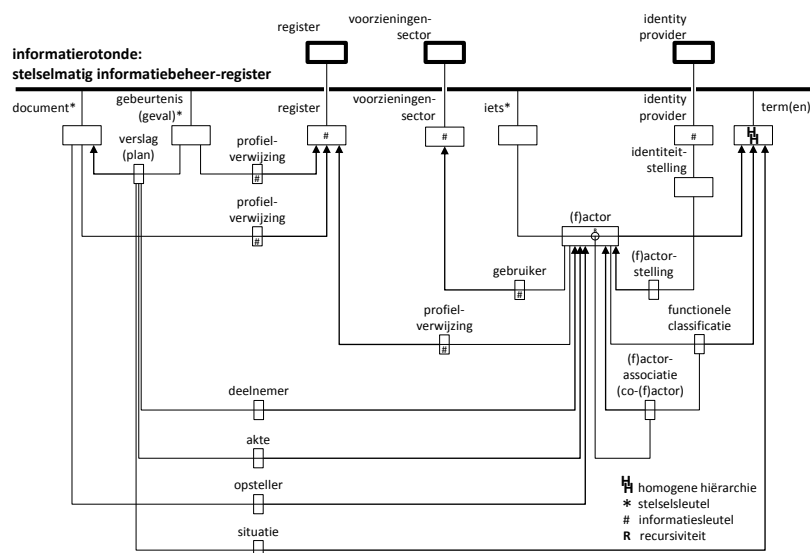
Het woord levensloop zegt het al. Een mensleven kan aldus worden opgevat als stroom van gebeurtenissen. Als overheidsinstellingen nu stellen dat zij hun betrekkingen met burgers inrichten volgens levensgebeurtenissen, is daarmee natuurlijk niet de volledige levensloop van telkens het individu in kwestie bedoeld. Getalsmatig is slechts een minimale selectie aan de orde. Sterker nog, die oriëntatie is niets nieuws. Over het criterium bestaat echter groeiende verwarring. Die werkt de overheid zelf in de hand door haar bemoeienis met burgers als dienstverlening te propageren. Er is overigens wel een verklaring voor. Zoals het woord verzorgingsstaat al zegt, geldt de overheid als ultieme zorgverlener. Inderdaad is daadwerkelijke zorg gericht op burgers als individuele zorgontvangers. Maar de reden waarom een individuele burger recht heeft op bepaalde zorg volgens ons solidariteitsbeginsel, is om haar of zijn levensloop als burger gunstig te beïnvloeden. En tijdens die levensloop ontmoet een burger ... andere burgers. Via hùn ontmoetingen komt de zorg voor de ene burger, zo moeten we dóórredeneren, tevens ten goede aan andere burgers. Dàt onderscheidt overheid van bedrijfsleven. Een bedrijf kan vergaand doen alsof slechts de klant telt; die betaalt immers. De zorginsteek verhuult nogal dat de overheid mikt op optimaal verloop van maatschappelijk verkeer. Daarvoor geldt zorg doorgaans voorwaardelijk. Zorg bevordert dat burgers in staat zijn volwaardig deelnemer te zijn aan maatschappelijk verkeer. Klopt, op haar beurt is zorg onderdeel van maatschappelijk verkeer. Maar ook zonder individueel gerichte zorg voor burgerlijk deelnemerschap valt er voor verkeersverloop van alles en nog wat te regelen. Wat de overheid daarvoor regelt, moet evenmin zó worden opgevat dat slechts de ene burger erdoor geraakt is. Als verkeersregeling in de ruimste betekenis van maatschappelijk verkeer gaat het onder overheidsnoemer principieel om verhoudingen tussen burgers. Ja, ú krijgt ergens een vergunning voor. Daar bemoeit de overheid zich mee, omdat daardoor

voor uw medeburgers eveneens een formeel verkeersvoorschrift geldt. Dat is de reden dat de overheid er register van bijhoudt. Zo'n vergunning betreft niet úw informatie, maar ònze.

Het staat hierboven wellicht wat ingewikkeld. Maar als het eenvoudig was, zou er ook geen misverstand enzovoort over bestaan. Het komt er hoe dan ook op neer, dat de overheid zich niet druk maakt over willekeurige levensgebeurtenissen. Zij mengt zich naar haar aard in, zeg maar, samenlevingsgebeurtenissen. De aanwijzing van gebeurtenissen als zodanig gebeurt met ons democratisch proces.

72.48

Aan het model is niets gewijzigd, zij het dat Martijn Houtman suggesties gedaan heeft om de notatie voor recursiviteit te wijzigen. (Nog) strikt begripsmatig maakt het niets uit, maar op zijn manier heeft het alweer wat meer weg van hoe Metapatroon middels KnitbITs feitelijk wèrkt. Hoe dan ook gaat het ook met recursiviteit om een hiërarchie, maar die is dus niet zo enkelvoudig getrapt zoals wat ik – daarom – een homogene hiërarchie noem.

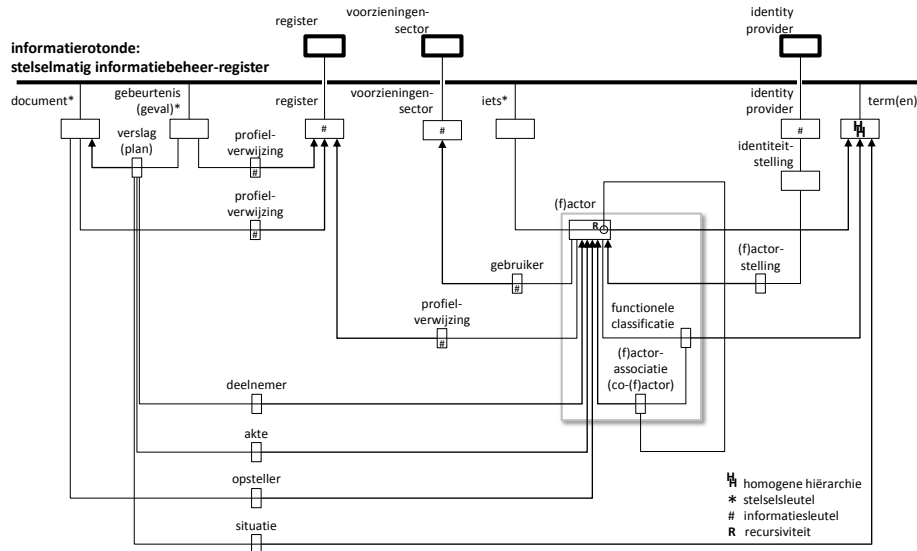
figuur 8

Zoals, zeg maar, èchte identity provider-voorzieningen niet binnen de horizon van het bedoelde register voor stelselmatig informatiebeheer gedacht zijn, geldt dat uiteraard óók voor èchte – andere – voorzieningensectoren en èchte registers. Het beheerregister bevat de resp. verwijzingen ernaar (opdat er met een informatieronde – de mogelijkheid van – aansluiting bestaat) en dat heb ik nu voor àlles erbuiten (op)getekend.

Ik heb in bijgaand model overigens nog niet uitgedrukt dat een bepaald register behoort tot een bepaalde voorzieningensector. Hoe eenvoudig kan het in het model als aanvulling zijn? Op vergelijkbare manier, dus met nog een aanvulling, laten zich – soorten – gebeurtenissen relateren met een exemplaar van voorzieningensector om aan te geven welke handelingsmogelijkheden zo'n sector biedt. Een gebruikerexemplaar kan dan worden verbijzonderd, nota bene tweemaal, volgens beide aanvullende knooppunten ter specificatie van annex filtering tot haar/zijn bevoegdheden mbt informatie resp. handelingen.

72.49

Ik heb nog wat met notatie gepuzzeld. Heb jij bezwaar tegen de opmaak zoals in bijgevoegde afbeelding? Zo laat zich begripsmatig m.i. alweer wat eenvoudiger aangeven wat als het ware gebundeld moet zijn voor een volgende herhaalslag volgens het, zeg maar, hoofdbegrip (in dit geval dus: actor).

72.50

Nee, wat een begripsmatige doorbraak heet, gebeurt nooit plotseling. Voordat schudden een ander mengsel oplevert, moeten de ingrediënten er zijn. Zo raakte ik ... pas gisteren tot een verklaring waarom samenwerking met Jaap van Rees geen vervolg kreeg, als er wèrkelijk ooit al sprake van was. Die lijkt mij zowel voor jou als voor mij te gelden, de verklaring dus, en daarom leg je haar hierbij graag ter toetsing voor.

In de **Introduction in Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001) staat meteen als eerste zin, dat

[c]onceptual information modeling [...] is now an important profession in its own right.[p. xix]

Wat verderop in de **Introduction** verschaf ik enige uitleg over de zgn paradigmawissel waarmee Metapatroon m.i. geassocieerd moet zijn. Als modelleermethode gaat het om een hulpmiddel

[for e]xplaining the world.[p. xxix]

Die nota bene principieel op te vatten, zeg maar, wèrkelijkheidsoriëntatie acht ik karakteristiek voor de àndere vakdiscipline die informatiekundig ontwerpen móét zijn. Die oriëntatie ontbreekt alom, zo voegde ik er als opmerking aan toe, omdat

ideas about software engineering have largely controlled the perception of conceptual information modeling.[p. xxxi]

Dat schreef ik ongeveer twintig jaar geleden. Helaas hebben programmeurs het via naïeve opdrachtgevers voor het zeggen gehouden en

force the issue in favor of tool-focused precision. This has led to conceptual schemas that hardly deserve the name. From a life point of view, concepts have been

technologically over- and underspecified, with the result of often missing the original point altogether.[p. xxxvi]

In [aantekeningen 70](#) heb je onder diverse nummers als mijn analyse van wat de Rechtspraakorganisatie thans presenteert als gewijzigde koers voor informatievoorziening kunnen lezen dat ik er juist òngewijzigd voorrang voor programmatuur- ipv werkelijkheidsoriëntatie in herken. En daarom kan het daar met digitale facilitering van informatieverkeer natuurlijk nog steeds niets worden, nietwaar? En nu ben ik elders alweer drie weken verwikkeld in uitvoerig gesprek en correspondentie – zoals je in een volgende aflevering van aantekeningen kunt lezen – met iemand die het mij (!) nòg moeilijker maakt om zijn voorstel te ontwarren c.q. duiden. Soms lijkt het weliswaar iets van – mijn idee van – werkelijkheidsoriëntatie weg te hebben (Engels: life), maar zodra ik inga op een bewering zijnerzijds die ik als zodanig meen te begrijpen, en inderdaad allereerst op die manier ook wil begrijpen, krijg ik prompt uitleg (?) volgens wat ik dan weer niet anders – niet :-) – kan begrijpen dan volgens programmatuuriëntatie (Engels: tool).

Ik wil maar zeggen dat de moeilijkheden om voorrang voor programmatuuriëntatie vervangen te krijgen door voorrang voor werkelijkheidsoriëntatie mij de afgelopen weken wederom zelfs èxtra bezighouden. Voor wat frisse lucht en beweging fiets ik regelmatig naar een kringloopwinkel. Wie weet stuit ik zo toevallig en, wat uiteraard de lol grotendeels uitmaakt, altijd ook nog eens ongelofelijk goedkoop op literatuur waar ik iets aan zou kunnen hebben. Eergisteren ontdekte ik zo het boek **Vensters** (1971). H. Janse schrijft over vensters in fysieke gebouwen, maar die titel, precies, deed mij onmiddellijk aan Van Rees' structuurvoorstel voor informatieruimte denken, dwz bevolkt met – ik noem ze hier – eenheden met hun resp. toon- en kijkvensters voor – ik noem dat hier – informatieverkeer. Dat moet dus zijn gaan meeschudden, want een dag later kwam twijfel in mij op. Nadrukkelijke vermelding van werkelijkheid en verwante terminologie ten spijt ligt volgens mij aan dat vensterverhaal géén werkelijkheidsoriëntatie ten grondslag. Althans, ik mis als uitgangspunt dat zo'n eenheid kijkt resp. toont volgens een werkelijkheidsoriëntatie en dat het die oriëntatie is waarmee 'zijn' informatiestructuur moet stroken. Wellicht heb ik destijds domweg niet goed opgelet – en helaas kan ik Van Rees' voorstel op het ww web niet vinden – maar ook Van Rees lijkt te veronderstellen dat het betekenisaspect van informatie voor zichzelf ... spreekt. Voor hem zit het probleem daarom slechts in het gericht kijken ernaar resp. tonen ervan. Sterker nog, slechts in het adequaat faciliteren ervan. Nergens problematiseert hij ordening van betekenissen, laat staan dat hij beseft dat inmiddels dringend een àndere, stelselmatige oplossingsrichting voor informatie- annex betekenissenmodellering geboden is. Vanwege zulk gebrek lijkt mij zijn voorstel een geval van voortzetting van de programmatuuriëntatie. Nogal verhuuld uitgedrukt, maar tòch. En dan betreft zijn architectuurpleidooi niet zozeer de wending naar werkelijkheidsoriëntatie, maar is bedoeld om ontwerp(en) van programmatuur als vakdiscipline te erkennen (ipv als beunhazen tekeer te blijven gaan). Tja, indien het passender is om Van Rees te beschouwen als iemand die zichzelf òndanks werkelijkheidsgetinte retoriek feitelijk beschouwde als programmatuurhervormer (ipv als informatiekundige ontwerppionier), heb ik hem destijds, eh, enigszins verkeerd begrepen. Waarom ik dit nu een redelijker idee vind, is dat ik daardoor vooral meen te begrijpen waarom hij mij maar niet leek te begrijpen. Ik heb uiteraard moeite gedaan om hem serieus naar Metapatroon e.d. te laten kijken. Over venster gesproken, volgens mij heeft hij er niet eens naar

gekeken. Indien mijn hypothese klopt dat Van Rees toch primair gereedschappig gericht was, kòn hij die programmatuuriëntatie inderdaad niet in mijn werkelijkheidsoriëntatie herkennen. Helaas deed hij volledig het zwijgen erover toe, zodat er nooit zelfs maar een kans was voor wederzijdse verduidelijking en om aldus alweer wat verder te komen. het verschil van samenwerking is de samenwerking van het verschil. Hadden we die al bedacht?

Heb jij hier als verklaring ook iets aan? Vanwege jouw werkelijkheidsoriëntatie – die ik ònmiskenbaar acht; laat me weten als ik me daarin vergis :-) – kon Van Rees met jou evenmin iets beginnen. Gelukkig kwam hij nog wel op het idee jou naar mij te verwijzen (en ik laat maar in het midden of hij daardoor van jou met je ‘irrelevante’ vragen àf wilde komen). Gelet op het bovenstaande ben ik hem dáárvoor zelfs extra erkentelijk.

En als deze verklaring beter past bij de ... werkelijkheid, kunnen we ophouden om van Van Rees iets ter bevordering van werkelijkheidsoriëntatie voor informatieverkeer te verwachten. Dat heeft er dan zelfs nooit ingezet, niet ... ècht.

72.51

Op dit emailbericht wil ik beslist géén antwoord! :-) Ik probeer je slechts suggesties te doen voor waar je het m.i. kunt resp. moet zoeken voor opbouwende oriëntatie. Desgevraagd bekende je tegenover mij een inmiddels bekeerde programmeur te zijn. Zeg maar dat je niet langer meteen denkt een opgave te begrijpen en er in volle overtuiging dan meteen ook maar programmatuur voor op los schrijft. Dat moet volgens jou ànders kunnen.

Mee eens. Maar volgens mij beschouw jij de opgave nog steeds àls programmeur en hoop jij het alternatief onverminderd ‘in’ de programmeeractiviteit te vinden. Ofwel, met zoiets als een andere methode dáárvoor moet het wèl lukken (voorzover thans überhaupt methodisch gewerkt wordt met programmering). Over bekering gesproken, jij bent m.i. nog niet van je oorspronkelijke geloof gevallen, maar probeert je belevenis enz. ervan te veranderen.

Ik besef dat jijzelf jouw alternatief zo niet zou kenschetsen, en ik geef toe dat ik er een karikatuur van maak. Desondanks stel ik voor deze overdrijving een vergelijking voor.

Er zijn stratenmakers. Zij bestraten volgens een bepaalde methode. Nou ja, elke stratenmaker volgt vooral een eigen methode (of wat z/hij de schijn ervan geeft). Methoden zijn er zo zelfs méér dan genoeg. Op die manier(en) kost het ze al heel veel moeite om een straat vol met straatstenen te leggen, zodat het resultaat er netjes uitziet. Vooruit, na verloop van tijd en met inzet van alsmaar méér stratenmakers lijkt die straat begaanbaar voor verkeer. Feestelijke opening, burgermeester knipt lint, maar telkens als er een auto passeert, vliegen straatstenen uit hun verband. Om ze enigszins passend terùg te leggen blijkt zelfs een nòg groter leger van stratenmakers nodig. Intussen verloopt het verkeer over die straat niet bepaald vlot, voetgangers raken door stenen geraakt en ernstig gewond, of erger. Dramatisch moet een verhaal zijn om enige indruk te maken. En een vergelijking gaat altijd maar gedeeltelijk op. Dat wijs ik verderop als manco van een metafoor aan.

Jij hebt gelijk dat de oplossing niet is om alsmaar méér stratenmakers aan het werk te zetten. Dat moeten er juist véél minder kunnen zijn. Ligt het dan niet voor de hand om hun methode en zodoende doelmatigheid te verbeteren? Dat moet dan een methode, nota bene één en dezelfde methode, zijn die àlle betrokken stratenmakers

wèl volgen (en dus niet naast zich neer kùnnen leggen om ook verder door elkaar heen te werken). Je zou zelfs kunnen gaan mikken op een methode die programmeurs overbodig maakt (waarin tot dusver overigens nog niemand geslaagd is, zgn programmeertaalgeneraties ten spijt). Daarmee is het probleem van de doeltreffendheid echter niet opgelost. Elke keer als een auto door de straat rijdt, vliegen nog steeds straatstenen in het rond en zijn er ambulances op rupsbanden nodig om de gewonden af te voeren.

De crux is natuurlijk, dat de bestrating kennelijk òngeschikt is voor het verkeer dat erdoor gefaciliteerd behoort te zijn. Dus, ga allereerst na om wèlk verkeer het wèrkelijk gaat. Bepaal (lees ook: ontwerp) daarvoor geschikte bestrating. Zet dàn pas bekwame (!) stratenmakers aan het werk, en bekwaam zijn zij pas indien zij tevens methoden volgen die helpen om geschikte bestrating te leggen. Nota bene, een methode is een middel, nooit doel op zichzelf.

Zodra je de aandacht in aanleg wisselt naar het daadwerkelijke verkeer, kan je er ook pas achter komen of het veronderstelde verkeer al dan niet gewenst, noodzakelijk e.d. is. Wie weet verdient het voorkeur om géén verkeer door die straat te leiden. Dan is die drukte over bestrating zelfs onzin. Als je het zó bekijkt, besef je wellicht dat het ook onzin is om òmgekeerd de belabberde bestratingskwaliteit als maat te nemen voor het verkeer dat toegestaan is. Je kunt nota bene òngeacht de kwaliteit ervan niet met programmatuur een 'eigen' werkelijkheid inrichten om daarmee 'de' werkelijkheid te koloniseren, verhuld door retoriek van dienstverlening. Programmatuur, of welk gereedschap dan ook, heeft géén kwaliteit (lees ook: doeltreffendheid) op zich. Waarvoor dient het?

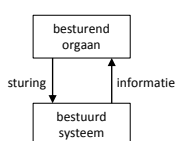
Ik herhaal te beseffen dat jij je hiermee stellig niet aangesproken voelt. Ik leg je toch graag e.e.a. ter overweging voor.

Tegen het einde van ons gesprek onlangs lichtte ik je toe dat voor een overzichtelijk informatiemodel de uitbreiding van het bereik als het ware gecompenseerd moet zijn door – verdere – begripsabstractie. Als wat ik daarvoor exemplarisch acht, noemde ik je het begrip: actor. Onder die ene noemer probeer ik de variëteit te beschouwen van wat sociologen e.d. allang aanduiden met termen zoals rol, status, hoedanigheid om de variëteit van gedragingen van leden van een samenleving begrijpelijk(er) te verklaren. Als reactie vertelde jij mij dat alweer enkele tientallen jaren geleden een vergelijkbare programmeeroriëntatie ontwikkeld is.

Met de vollediger naam actor programming model heb ik er nog wat nadere informatie over bekeken, geraadpleegd op het ww web. Dat heeft mij niet zozeer geholpen om jouw voorstel beter te begrijpen, maar naar ik meen wèl waarom wij elkaar maar niet begrijpen. Als ik daarmee goed zit, is het al heel wat.

Het actorbegrip volgens actor programming model lijkt volgens mij niet of nauwelijks op wat ik jou als maatschappelijk relevant begrip probeerde te schetsen. Ik wil meteen erkennen dat mijn uitleg nogal onduidelijk was. Maar kwam ik er eigenlijk wel aan toe? Graag neem ik aan dat jij mij behulpzaam wil zijn en daarom melding maakte van actor programming. Maar dat vind ik dus héél iets ànders.

Ik denk dat ik de reden voor dergelijk interpretatieverschil, en dus voor onze dienovereenkomstig verschillende gedragingen, wat nader op het spoor ben.

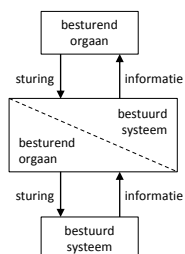

Daarvoor beroep ik me hier kortweg op het zgn besturingsparadigma. A.C.N. de Leeuw heeft, overigens ook alweer lang geleden, systeemleer ruwweg naar bedrijfskunde vertaald. Wat in Nederland als paradigma met zijn naam verbonden geraakt is, omvat op z'n eenvoudigst een onderscheid tussen een bestuurd systeem en een besturend orgaan; het besturend orgaan ontleent informatie aan het bestuurd systeem dat het bestuurt met stuurmaatregelen, zie ook bijgaande figuur.

Op zijn beurt kan het besturend orgaan gelden als bestuurd systeem, dus met dáárvoor weer een besturend orgaan. En uiteraard in òmgekeerde richting kan je het oorspronkelijk veronderstelde bestuurd systeem opvatten als besturend orgaan van een nòg weer omvattender bestuurd systeem. Zo laat zich m.i. het thema van – een verhaal/film als – The Matrix duiden. Mijn samenvatting: wij zijn onderhevig aan de misvatting in de èchte werkelijkheid te leven, maar er is dus een èchtere en wij 'bestaan' slechts in het besturend orgaan dáárvan. Tja, waar houdt het op? Uit de Indiase cultuur stamt de uitspraak, op z'n Engels, turtles all the way down. Niemand die het weet.

Waar het naar boven c.q. naar beneden eventueel eindigt, interesseert mij dus niet, allemaal speculatie. Maar neem heel praktisch een rookmelder. Voorzien van een geladen batterij zou je het als een besturend orgaan kunnen opvatten van een gebouwgedeelte als bestuurd systeem. Zodra de batterij leeg is, heb je er als rookmelder echter niets aan. Daarom is aan zo'n rookmelder-als-bestuurd-systeem op zijn beurt een besturend orgaan toegevoegd (in één en hetzelfde kastje). Dat, zeg maar, tweede-orde besturend orgaan meet of de batterij voldoende geladen is. Zo niet, dan wordt wat die batterij nog aan energie kan leveren gebruikt voor een signaal. Niet dat er rook is en daarom wellicht ook vuur, maar de batterij is aan vervanging toe.

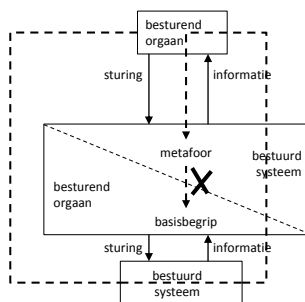
Waar het mij algemeen om gaat, is de betrekkelijkheid van het onderscheid à la besturingsparadigma. Ik heb dat in de volgende figuur proberen te schetsen.

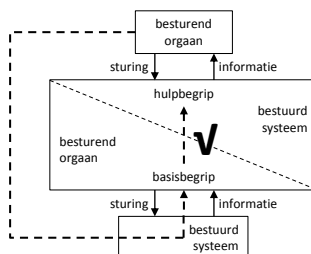
Onder invloed van – mogelijkheden met – digitalisering lijkt een besturend orgaan meer en meer een informatiesysteem. Maar dat vergt op zijn beurt dus ook weer een besturend orgaan. Je zou tijdens de ontwikkeling van het informatiesysteem de programmeur als besturend orgaan ervan kunnen beschouwen. Ja, het ontwerp c.q. de ontwerper sla ik vooralsnog over, want dat gebeurt in de praktijk helaas altijd. Zeg ook maar dat de programmeur het ontwerp er impliciet bij doet, waardoor het blijft bij een programmatuurontwerp.

Enfin, die programmeur probeert dat informatiesysteem qua programmatuur (!) wat begrijpelijker te krijgen. Zolang programmeren werk is waarmee mensen hun eigengereidheid kunnen botvieren, zoekt een thans typische programmeur vooràl – uitsluitend? – naar begrip voor zichzelf. Een probaat middel is een metafoor. Zo verzint de programmatuur waarop – de werking van – het informatiesysteem lijkt (zoals ik hierboven een programmeur vergelijk met een stratemaker die geen idee

Niet, dus. Waar het mis gaat, is de klakkeloze overdracht van betekenis in de verkeerde richting op basis van een metafoor (ipv degelijke ontologie op z'n filosofisch).

Het zgn actor programming model is een variant van het, zeg maar, object programming model. Evenals object dient ook actor in die context (!) als metafoorelement. Er is voor de programmeerbetekenis ervan wederom helemaal niet grondig overwogen of de werkelijkheid waarvoor digitale informatiesystemen dienen volgens zo'n begrip passend valt te ordenen. Dat is min of meer domweg verondersteld. Althans, ik tref nergens een begripsmatige verantwoording in werkelijkheidstermen aan.

De enige manier om tot passende informatiesystemen te komen is door basisbegrippen ervoor te ontleenen aan de werkelijkheid. In het verlengde daarvan valt programmering – pas – adequaat te besturen volgens begrippen die op hun

beurt aan de werkelijkheidsgerichte basisbegrippen ontleend moeten zijn; zie voor een ruwe schets van de m.i. vruchtbare volgorde de volgende figuur. Zó zit Metapatroon dus in elkaar, en KnitbITs moet informatieverkeer op die manier 'maar' faciliteren. Als dan niet lukt, is dat natuurlijk niet 'de fout' van de werkelijkheid, maar schieten die (hulp)middelen tekort. De verhouding is niet andersom.

Wat we sinds decennia ervaren, is dat programmeurs zich daartegen verzetten. Door het onbenut van opdrachtgevers leggen zij hùn programmatuurbegrip op ipv naar ontwerp volgens werkelijkheidsbegrippen te programmeren. Dat is – vrijwel – iedereen gewoon gaan vinden, mede uit angst voor dom versleten te raken met vragen naar wat programmeurs met hùn vaktermen feitelijk bedoelen.

Nogmaals, ik ben het met je eens dat er van alles en nog wat grondig mis is met de (over)heersende programmeerpraktijk. Naar mijn indruk blijf jij de oplossing echter volgens primaat van een programmatuurparadigma zoeken.

Wie weet vergis ik me over jouw insteek. Hoe dan ook luidt mijn stelling dat het primaat elders moet liggen, te weten bij begripsmatige ordening van de werkelijkheid. Daar zijn programmeurs inderdaad niet voor opgeleid, al helemaal niet voor de modellering van stelselmatige – dynamiek van – betekenissenvariëteit. Ik vrees dat daarvoor nog niemand deugdelijk opgeleid is. Door dàt aan te pakken vind ik een oplossing, nou ja, sterke verbeteringen wèl haalbaar. Dat kost weliswaar enige tijd, maar doorgaan met wat überhaupt geen zin heeft duurt zelfs eindeloos. Ik herinner me van jouw probleemanalyse dat pakweg de helft van de programmeurs e.d. – en waar jij werkt zijn dat er blijkbaar steeds ruim 150 – als het ware als uitzendkracht worden ingehuurd. Omdat zij geacht worden onmiddellijk productief te zijn, worden zij zelfs ontmoedigd om de huisregels enz. voor programmering te leren. Het zijn er blijkbaar ook veel, zulke regels. En die volgen zij dan ook niet. Daar komt nog eens het grote verloop van zulke externe medewerkers bij.

Tja, wat kan je eraan doen? Hoe dan ook moet het aantal programmeurs véél en véél kleiner. Programmatuur is typisch iets waaraan maar enkele mensen kunnen werken, anders bezorgen ze elkaar alsmaar méér werk van alsmaar afnemende kwaliteit. Ik geloof er echter niet in, dat programmeren zònder programmeurs kan. Maar wat m.i. ècht onmogelijk is zodra het met betekenissenvariëteit wat ingewikkelder wordt, en voor die opgave staan we allang door maatschappelijke dekking van digitale voorzieningen voor informatieverkeer, is adequate programmatuur ontwikkelen zònder ontwerp. En noem dat ajb géén architectuur, want ook die term is allang gekaapt door programmeurs voor handhaving van het primaat (lees ook: verdienmodel) met hùn paradigma. Verder acht ik het vrijwel zeker, dat met een informatiekùndig ontwerp met bestuurd-systeemoriëntatie ipv besturend-orgaanoriëntatie van dien de meeste van die huisregels voor programmering de prullenbak in kunnen (omdat ze met voorrang voor het verkeerde paradigma als zelfs overheersend opgesteld zijn).

Toegegeven, dat helpt uiteraard nog steeds niets, indien programmeurs de ruimte blijven krijgen om zich er niets van aan te trekken. Daarom moet ook en vooral de opdrachtgever ànders gaan ... opdrachtgeven.

Volgens mij is het niet zo'n gek idee om ervan uit te gaan dat informatievoorziening iets te maken heeft met informatie. En dan vooral met wat informatie voor mensen betekent in/voor de gevarieerde hoedanigheden waarin zij aan maatschappelijk verkeer deelnemen. Daarom moèt er in een zo vroeg mogelijk stadium een expliciet betekenissenmodel 'ontworpen' zijn. Dat heeft nog helemaal niets met één of ànder

programma voor opslag, transport en/of – overige – verwerking te maken. Draai het dus niet om! Ga niet van programmering uit. Denk vooral niet dat wat daarvoor iemand ooit als metafoor bedacht, serieus bruikbaar is als verzameling basisbegrippen voor modellering van het, vooruit, bestuurd systeem.

Zeg ook niet minachtend dat het achterhaald is om voor de overheid de nadruk op administratie(s) te leggen. Onafhankelijk van een individuele deelnemer aan maatschappelijk verkeer moet zgn akte opgemaakt en daarmee register bijgehouden zijn van wat geldt als samenlevingsrelevante gebeurtenissen waarbij z/hij in bijbehorende hoedanigheid betrokken – geweest – is. Die registers bieden aldus duidelijkheid voor verder verloop van maatschappelijk verkeer, enzovoort. En als onafhankelijke instelling geldt onveranderd – in een staat als de Nederlandse – de overheid. Omdat registers in een rechtsstaat onontbeerlijk zijn voor regeling van maatschappelijk verkeer, moet adequate facilitering van maatschappelijk informatieverkeer juist beginnen met, zeg maar, administratief (her)ontwerp. Wie dat stoffig vindt klinken, mag er een andere aanduiding voor bedenken. Maar de verhoudingen omdraaien slaat nergens op. Van wie geen stelematig bemeten betekenissenmodel kan tonen, weet ik daarom zeker dat z/hij bijdraagt aan chaos. Je zou kunnen zeggen dat het niet zo is dat ik jou niet begrijp, maar dat ik weiger dat te doen zolang je naar mijn idee het primaat verkeerd veronderstelt. (Want) ook weer het actorbegrip lijkt jij vlotweg te duiden volgens een programmatuurparadigma. Wie weet, dacht ik, en ben nagegaan of het ook zinvol genoeg iets met de werkelijkheid te maken heeft. Nee, dus.

Ik houd het op één werkelijkheid. Een model dáárvan moet altijd voorop staan. Op hun beurt vergen hulpmiddelen inderdaad ok weer modellen om ze te maken enzovoort, maar die modellen behoren als afgeleid opgevat te zijn. We raken en blijven m.i. hopeloos verward, indien we zulke afgeleide modellen voor de waarheid over de werkelijkheid houden en we gedragen ons zelfs psychotisch zodra we afgeleide modellen voor werkelijkheid zelf houden (en zo door naar dictatoriaal indien we de werkelijkheid op die manier willen beheersen).

Het is nuttig om instrumentarium te verbeteren. Maar zijn problemen eigenlijk wel veroorzaakt door gebrekkig instrumentarium? Of liggen ze ergens anders aan? Mijn idee is dat de voornaamste problemen die thans met programmatuur worden geassocieerd, andere oorzaken kennen. Zolang we de verkeerde diagnose stellen, blijven passende oplossingen onbereikbaar, gaan maatregelen mbt instrumentarium niets voordeligs uithalen. Waarschijnlijker is het dat ze problemen door onbegrepen gebruik verergeren. Pas wanneer adequate maatregelen en voorzieningen getroffen zijn als oplossing van de hoofdproblemen, kan ook duidelijk zijn wat er eventueel nog aan instrumentarium voor programmering verbeterd kan worden.

Kortom, maak maar duidelijk welke problemen jij met Virtual Society denkt op te lossen. Als je mij om een oordeel vraagt, zal ik willen herkennen dat jij daarvoor uitgaat van begrippen zoals ze de werkelijkheid helpen duiden. En ik wil een dienovereenkomstig uitgewerkt betekenissenmodel zien. Zolang dat allemaal nog ontbreekt, blijft een begrippenkader enz. voor programmering m.i. ongegrond. Vat het bovenstaande behalve als goedbedoeld ajb luchtig op. Anders heb je er wederom niets aan. :-)

72.52

Ik wens je politiek-bestuurlijk succes! :-) Zoals je weet, vind ik niet alle politiek-bestuurlijke voorstellen voor digitalisering even geslaagd. Haha, zo druk ik me niet

eens diplomatiek uit, maar ronduit hypocriet.

Graag bied ik je ook verder mijn vrijwillige hulp aan om, uiteraard met begrip voor politiek-bestuurlijke verhoudingen, tot eveneens informatiekundig opbouwende beoordeling te komen. Onder de noemer van digitalisering acht ik die insteek immers niet overbodig (en dàt vind ik dan weer wel diplomatiek geschreven). De vergissing die politici, bestuurders en hogere ambtenaren m.i. noodlottig blijven maken, is dat zij afgaan op – de kring van – computerprogrammeurs. Dat zijn echter géén zgn informatiekundigen (en dat programmeurs zich desondanks architect oid noemen is dus ronduit verwarrend, overigens niet in de laatste plaats voor henzelf); het is alsof een bouwaannemer vergaand impliciet het stedenbouwkundige ontwerp opstelt (dat vervolgens klakkeloos aangenomen wordt, helemaal géén stedenbouwkundig ontwerp/plan blijkt te zijn, want leidt een rommelige verzameling kostbare gebouwen die zowel niet afgestemd zijn op facilitering van maatschappelijk informatieverkeer als zo mogelijk nòg kostbaarder zijn in onderhoud).

Oeps, excuus, zo ben ik alweer een vòlgende columntekst aan het schrijven.

72.53

De informatierotonde moet ‘met beleid’ worden gebruikt voor stelselmatig informatiebeheer en zulk beleid moet duidelijk uitgedrukt zijn. Maar òmgekeerd helpt praktische oefening met de uitgebreide informatierotonde herkennen wat stelselmatig informatiebeheer zoal omvat. Dat is hier met – de noodzaak tot – wisselwerking bedoeld. Het is op voorhand in èlk geval zeker dat zulk beheer niet zozeer kwantitatief maar vooral kwalitatief ànders is dan informatiebeheer per afzonderlijke zgn toepassing.

Het voorstel luidt daarom om twee sporen te onderscheiden, het ene instrumenteel en het andere beleidsmatig van aard. Dat onderscheid helpt niet alleen om bewust van wisselwerking te zijn, maar die tijdens het onderzoek daadwerkelijk te bevorderen resulterend in verbeteringen over èn weer.

Aanwijzingen voor de richting waarin zo’n beleidskader voor informatiebeheer opbouwend valt te ontwerpen moeten o.a. ontleend worden aan het kwalitatieve verschil, zelfs een paradigmawissel, tussen beheer van enerzijds allemaal aparte toepassingen, anderzijds integrale voorzieningen voor digitaal gefaciliteerd informatieverkeer.

72.54

De zgn informatierotonde is een hulpmiddel om samenhang gevestigd te krijgen tussen – gegevens in – verschillende registers die ooit ònafhankelijk van elkaar gedacht en aldus ook opgezet zijn. Om gegevens desondanks op elkaar afgestemd te krijgen biedt de informatierotonde ruwweg twee opties.

De eenvoudigste manier faciliteert het zoeken in aangesloten bestanden/registers volgens één of meer (gegevens)waarden behorend tot rubrieken zoals ze her en der worden bijgehouden. Mits (gegevens)rubrieken met overeenkomstige betekenis beschikbaar zijn, kan met waarden ervoor verband worden verondersteld en aldus als overzicht getoond. Door verband via verschillende combinaties van rubrieken na te gaan, kunnen verschillend geregistreerde waarden worden opgespoord.

Vervolgens moet de vraag worden beantwoord of die verschillen relevant zijn, Zo nee, dan kan een blijkbaar foutieve registratie gericht worden verbeterd. Als hulpmiddel voor gericht zoeken in aangesloten registers heeft de informatierotonde zich inmiddels bewezen; de Rechtspraak(organisatie) heeft daarmee landelijk

debiteurenbeheer mbt griffierechten op orde gekregen en vervolgens ook ingezet om verwante administratieve procedures te stroomlijnen.

Een strakker middel voor gegevensbeheer vergt toevoeging van een register. Terwijl met de beperking tot de zoekfunctie steeds maar moet blijken 'wat er uitkomt,' kan het verband ook expliciet vastgelegd zijn. Dat komt erop neer om in een extra register voor, hier algemeen gesteld, onderwerpen waarover in allerlei 'oorspronkelijke' registers gegevens bijgehouden – kunnen – zijn, aparte zgn stelselsleutels, dwz met unieke waarden voor het gegevensstelsel in kwestie, vast te stellen. Voor elk register waarin gegevens over een bepaald onderwerp vermeld zijn, is in het extra beheerregister 'onder' de stelselsleutel als verwijzing ernaar in dat ene register de informatiesleutel opgenomen. Mits zulke verwijzingen 'kloppen,' bestaat vervolgens via zulke sleutels grotere zekerheid over samenhang van aldus expliciet gekoppelde gegevens die in verschillende registers bijgehouden blijven. Van de mogelijkheid van stelselmatig gegevensbeheer middels zo'n extra register maakt de Rechtspraak(organisatie) nog geen gebruik. Het is echter juist deze optie waarmee kwaliteit van kritieke gegevens pas adequaat valt te beheren. Dat geldt in het bijzonder voor gegevens benodigd voor autorisatie op stelselschaal. Daarvoor zijn expliciete, vooraf aangelegde verwijzingen enz. immers onontbeerlijk. Het voert in dit bestek te ver om daarop veel nader in te gaan. Als beheerthema is het belang tegenwoordig zo groot, omdat personen waarover registers gegevens bevatten tevens de gebruikers ervan kunnen zijn. Dat vergt een integrale opzet, terwijl vroeger autorisatie geheel los geregeld kon zijn van de inhoud van een register waarop de ingestelde (on)mogelijkheden van gebruik ervan betrekking hadden. Inmiddels geldt vrijwel iederéén als deelnemer aan digitaal gefaciliteerd informatieverkeer en moet dienovereenkomstig autorisatie voor iederéén ingesteld – kunnen – zijn. Zeg ook maar dat de object- en subjectpopulaties vergaand gelijk zijn. Op ook en vooral die beheeropgave moet het extra beheerregister dus berekend zijn.

Zie **aantekening 72.49** voor het conceptuele model opgenomen van wat Information Dynamics het stelselmatig informatiebeheer-register noemt, afgekort Siber. De stelselmatige dekking is bereikt door vergaande veralgemenisering van begrippen. Daaruit volgt dat de feitelijke werking ervan eveneens vergaand afhankelijk is van de gegevenswaarden die geregistreerd staan. Dat maakt het gebruik ingewikkelder (maar anders valt het stelselmatig bereik nu eenmaal onmogelijk integraal te faciliteren). Er moet de grootste zorg worden besteed aan de keuze van immers onderling afhankelijke gegevenswaarden. Aan proefondervindelijke optimalisering valt niet te ontkomen.

72.55

Er is voor informatiebeheer terecht een stelselmatige oriëntatie gekozen. Hieruit volgt dat voor het kwaliteitsprobleem met crediteuren- en debiteurengegevens, of met welke informatie dan ook, een aparte voorziening nadrukkelijk ongewenst is; de oplossing moet juist passen in c.q. bijdragen aan een stelselmatig dekkende voorziening voor gegevensbeheer.

72.56

De term informatie kan als synoniem van de term gegevens (en tevens van de term data) opgevat worden.

72.57

Dank je wel voor je bedachtzame, dus evenwichtige opmerkingen. Ik ben het met je eens, indien je dat tenminste bedoelt, dat het voor ons zònder nagelaten documentatie – en die was destijds al mager; dankzij jouw opstel [Mijn Informatieruimte](#) kon ik gelukkig nog iets nagaan – moeilijk valt te beoordelen waarom Van Rees methodisch aan werkelijkheidsoriëntatie niets, althans niets bruikbaar, heeft bijgedragen. Want daarover zij wij het kennelijk eens. Sprong hij, overdrachtelijk uitgedrukt, weliswaar naar de juiste bestemming, maar miste hij de sprongtechniek om zover te komen? Daarvoor valt inderdaad e.e.a. te zeggen, in elk geval afgaande op zijn terminologie. Of sprong hij weliswaar, maar feitelijk slechts op dezelfde plek een beetje op en neer, dwz zonder het primaat van de programmatuuriëntatie ‘werkelijk’ te – kunnen/willen – betwisten?

Lòs van waar Van Rees stond of naartoe probeerde te springen, met stellig nog eens verschil tussen wat hijzèlf ervan dacht en wat zich er door ons van laat denken, heb ik vooral de afgelopen periode zo mogelijk èxtra de indruk gekregen van hoe impliciet overheersend die programmatuuriëntatie nog steeds is. Of wellicht zelfs nòg overheersender geraakt is. Tja, dat is dus nogal moeilijk te veranderen. Over nut, herstel, noodzaak van documentatie gesproken, laten we er in elk geval aantekeningen aan blijven wijden. Wie weet leest ooit iemand anders ze.

72.58

Ach, Demo. Kijk, daarvoor is [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#) ook reuze handig. De rubriek **stelseltaal** telt een subrubriek [andere methoden/modelleertalen](#). Geef ‘demo’ als zoekterm op. Eén treffer, en meer ga ik er niet over schrijven, is van toepassing:

Demo [past] eigenlijk minder Habermas' model toe dan dat van Searle. Ik kan hoe dan ook niet herkennen hoe je van inventarisatie van aparte zinnen komt tot ontwerp van infrastructuur voor informatieverkeer. Daaraan gaat NIAM ook al mank. En inmiddels zgn role-based modeling.[[aantekening 22.62](#)]

72.59

Daar lijkt mijn aanklacht tegen programmeerschappij, ach, zo’n parodisme schud ik er zomaar uit, zowaar begrepen en ook goed ontvangen. En hij lijkt voorts mee te gaan met – mijn voorstel voor – recursiviteit van het actorbegrip. Zo ja, dan acht ik daarmee feitelijk het station gepasseerd om hem het nut van Metapatroon nog te moeten bewijzen. Nou ja, opnieuw dan maar, hoop doet leven. De toegezegde vertaling van het conceptuele model was in enkele minuten gebeurd, dus dat heb ik hem vrijwel meteen nagestuurd, zie [Informatierotonde: stelselmatig informatiebeheer-register](#) resp. [Information roundabout: conceptual model for integrated-order management of information resources](#).

72.60

Waarom vind ik een opstel dat oorspronkelijk in 1968 is verschenen, thans – tevens, nee, èxtra – relevant voor de opgave van inmiddels gedigitaliseerde infrastructuur voor informatieverkeer? In de bundel **Architektur als Ideologie** (Suhrkamp, herdruk 1975) is van de psychiater Alfred Lorenzer (1922-2002) het opstel **Städtebau: Funktionalismus und Sozialmontage? Zur sozialpsychologischen Funktion der Architektur** (pp. 51-104) opgenomen. Lorenzer wijst op de vergissing om voor intermenselijk annex maatschappelijk verkeer een stad op te zetten als een dorp. Zo is wat ik bedoel met informatieruimte met informatieverkeer van dien m.i. zelfs dorp

noch stad in de zin van traditionele gebouwde omgeving. Terwijl Lorenzer verklaart waarin een stad verschilt van een dorp, neem ik zijn overwegingen als aanleiding voor verdere informatieruimtelijke beschouwingen.

Lorenzer associeert met functionalisme

ein[en] Städtebau [...], der leidenschaftslos von einem Team technischer Spezialisten errechnet wird.[p. 51] Allerdings waren die bedeutenden architektonischen Revolutionäre größere Baumeister als Denker.[p. 54]

Zulke specialisten zijn echter slechts, zeg maar, opdrachtnemers. Er zijn blijkbaar al dan niet bewust zgn functionalistisch georiënteerde opdrachtnemers, en zo dient

[d]er Architekt als bloßer technischer Erfüllungshelfer der tonangebenden Instanzen[. p. 51]

Nee, Lorenzer is er niet over te spreken:

Das Individuum flüchtet sich, gerade weil die Welt unserer Städte auch in ihrer Baugestalt sich so sehr der Wirklichkeit einer Angestellten-Welt annähert, in eine von aller Rationalität und Vernunft abgelöste Sentimentalität innerhalb seiner vier Wände.[p. 52]

Dat klinkt mij waarschuwend in de oren als waartoe tegenwoordig zgn sociale media ‘verleiden.’ Die vlucht van het individu is, en ik hercontextualiseer met instemming hier ook verder wat Lorenzer schrijft,

[v]ergeblich allerdings, weil ihn dort dieselben Tendenzen einholen. Doch das hebt den Konflikt nicht auf, sondern verschärft ihn nur. [...] Auf der einen Seite geht es um ein Leben in einer strikt funktionsbestimmten, durchrationalisierten Welt, und auf der anderen Seite wuchert eine Phantasie, die den Kontakt zur Realität verloren hat und zur »irrealen Phantastik« verkümmert, während die vermittelnde psychische Instanz, das »Ich« nämlich, an dieser Stelle auf eine unreifere Stufe zurückgesunken ist.[p. 52]

Kom, kom, dat loopt zo’n vaart toch niet? Overdrijft Lorenzer niet schromelijk? En mijn vergelijking slaat al helemáál nergens op, nietwaar? Zeggen bedrijven die sociale media ‘aanbieden’ niet oprecht, luid en duidelijk telkens weer, dat zij daarmee de wereld verbeteren? Als die niet te vertrouwen zijn, wie dan wèl? Ik meen dus integendeel, dat Lorenzers kritiek op functionalistische stedenbouw actueel en nòg toepasselijker is door aan te nemen dat hij het – ook – over digitale inrichting van de informatieruimte heeft. Kortom, het lijkt mij verstandig volgens hercontextualisering nuchter te kijken wat Lorenzer daarover zoal heeft te zeggen:

[Mit der Bereinigung [...] inneren Widerspruchs [wird] die emotionale Bezogenheit von Mensch und Umwelt aufgelöst [und so hat d]er Funktionalismus [...] eine logisch unanfechtbare Form gefunden.[p. 56]

Bijgevolg hebben de “tonangebenden Instanzen” zelfs geen ènkel idee wat de critici van hun beleid bedoelen. Zijn herkennen slechts weer- en zo door naar opstand, en gaan daarom over tot het handhaven van de orde van de dag:

[Die] illegal gewordene Phantasie ist ganz aus dem Spiel gedrängt. Nur zweckdienlich isolierte Rationalität soll gelten.[p. 56] Mit dem Hinweis auf den psychologischen Irrtum dieser Ideologie [p. 58]

stelt Lorenzer kortzichtige politiek & bestuur aan de kaak met zijn opmerking, dat

[d]ie Pathologie [...] auf der anderen Seite [liegt]. Tatsächlich entfaltet sich natürlicherweise ein differenzierter zwischenmenschlicher Kontakt nicht, ohne die

Umweltszenerie einzubeziehen. [...] Der Mensch [ist] nur unter abnormen Bedingungen emotional von seiner Umwelt zu isolieren[. p. 57]

Wat Lorenzer emotioneel noemt, beschouw ik als motivationeel. En naar mijn idee kent elke gedraging van een individu (lees ook: subject) een motief (en wat bewustzijn al dan niet is, is in elk geval iets anders). Functionalisme in de betekenis die Lorenzer ervan veronderstelt, betreft onder het mom van bevrijding daadwerkelijk een vergaande motivationele beknotting van individuen. Wie in zulk bereik-der-beperkingen verzeild geraakt is, kan er moeilijk de vinger op leggen, laat staan eraan ontsnappen. Dat neemt niet weg, dat

eine nur zweckverhaftete Umweltgestalt notwendig als frustrierend, als Versagung des humanen Grundbedürfnisses nach emotionalen Resonanz, erlebt wird[. p. 57]

Op de schaal van een stad, en ruimer, voldoet als oplossing echter niet

die Nachbarschaftsidee [als] Sozialmontage[. p. 59]

zeg ook maar om een stad als verzameling dorpen te plannen enzovoort:

[Städtische U]npersönlichkeit [soll] durch die montierte Kommunikation behoben werden.[p. 60]

Voor wat dan telt als de stad-als-geheel komt daardoor de nadruk echter nog sterker te liggen op wat moet doorgaan voor rationele doelen:

Daß in diesem Vorgehen die Stadt solcher Zweckgerichtetheit immer unpersönlicher würde, wurde bei einer derartigen Kombination von technischem Funktionieren und sozialer Montage nun nicht mehr als notwendiges Übel angesehen, sondern wollte als sinnvoll arbeitsteiliges Vorgehen verstanden werden.[p. 60]

Ofwel, politici en bestuurders geven zichzelf gelijk:

Man konnte sich damit beruhigen, daß die jeweils ausgeklammerte Bedürfnisse im Rahmen der andersartigen Planung ihren Platz fänden.[p. 60]

Zo ontstaat in wat tot het infrastructurele bereik behoort een alsmaar gapender gat waarvan verantwoordelijke politici en bestuurders zich alsmaar minder bewust van zijn. Dat raakt gevuld door zakelijke partijen met hun eenzijdige belang ipv het zgn algemeen belang waarvoor (im)materiële infrastructuur dient:

Den so beruhigten Planungsbegeisterten hätte allerdings einiges von vornherein zu denken geben sollen.[p. 60]

Ik herhaal dat herstel, dwz achteraf passende maatregelen nemen, extra moeilijk valt. Voorspelbaar wordt de aanpak met schijnoplossingen voortgezet waardoor problemen verergeren door, althans wat volgens de propaganda ervoor zou moeten zijn,

solche eigenartige Liaison von Fortschritt und Regression[. p. 61]

Waarom past het dorpsidee niet voor een stadsdeel? Hoewel

[e]ines [...] dar]an [...] unstreitig richtig [ist, d.h. d]ie zwischenmenschlichen Interaktionen bedürfen eines Mindestmaßes von emotionaler Bindung face-to-face [p. 62, wird e]in künstliches, neu »geplantes« Beziehungsfeld [...] ja eben nicht auf einer solchen »gewachsenen« Grundlage entfaltet [...] in die die meisten im Verlauf ihrer Kindheitsentwicklung Schritt für Schritt hineingewachsen [sind. p. 63]

Lorenzen stelt dat,

um jenes emotionale Feld herzustellen, das stabile Beziehungen gewährleistet[, ... müßte [es sogar] in enger gezogener Grenzen konzipiert werden. [...] Für die Stadt ist so etwas nicht realisierbar. Der Plan widerspricht [...] von vornherein den städtischen Lebensbedingungen. Er negiert die entwickelten Bedürfnisse der Stadteinwohner.[p. 63]

Op de schaal van een stad resulteert een sterker onderscheid tussen private en publieke sfeer:

Die vielgeschmähte Distanziertheit des Großstädtlers erweist sich [...] als grundlegendes und notwendiges Merkmal urbaner Kommunikation. Struktur des Beziehungsfeldes und vorgezeichnete Möglichkeiten einer Besserung der zwischenmenschlichen Bindungen sind ganz anders einzuschätzen, als es in den Nachbarschaftskonzepten geschieht.[p. 64]

Dat verschil exploiteren sociale-media bedrijven voor hun eigen gewin. Onder de noemer van infrastructuur voor informatieverkeer moet wat 'we' er inderdaad van zgn algemeen belang aan duiden, worden teruggeplaatst in het publiek domein met andere opzet van dien:

Wenn wir die Öffentlichkeit als den Ort angeben, an dem [...] ein hochsublimiertes Kontaktvermögen [...] erworben und kultiviert wird, so müssen wir nun auch die Bedingungen angeben, unter denen diese Kultur gedeihen oder verkümmern wird.[p. 68]

Lorenzer

[dehnt] die Fragestellung auf den Bereich der Erlebnisverarbeitung aus [...] und b]ringt [...] die von der Psychoanalyse gewonnenen Einsichten [...] ein[. ... Die Gründung eines Vertrauens zur Umwelt ist wichtig für die Fähigkeit, in dieser Umwelt hier und jetzt ein Beziehungsfeld zu schaffen. Die Gewichtigkeit der Umwelterfahrung für den Aufbau der psychischen Strukturen wird noch dadurch vermehrt, daß es dabei um Eindrücke geht, denen sich niemand entziehen kann und die in einer ständigen Eindrucks-kette über die Sinnesorgane einwirken.[p. 70]

Intensiteit en duur van dergelijke indrukken zijn voor steeds meer mensen met zgn smartphones nog eens sterk toegenomen; zij zitten er tijdens een groeiend deel van hun wakkere tijd met hun neus enz. bovenop. Dat is natuurlijk grotendeels onvermijdelijk, zoals tegenwoordig de meeste mensen nu eenmaal in een stad wonen, werken, enzovoort:

[F]ür die emotionale Aufgeschlossenheit und Kontaktbereitschaft [der Menschen] im öffentlichen Raum [müsse] die Umwelt [...] in ihrer Gestalt **auch** abgestimmt sein auf die inneren Erwartungen, das Draußen müsse den emotionalen Strukturen drinnen in etwa entsprechen[. p. 71 Das] ist nicht nur eine psycho-hygienische Forderung, die wir um des psychischen Gleichgewichts des einzelnen willen stellen, sondern hier liegt einer der Entscheidungspunkte für Entfaltung oder Verödung der städtischen Kommunikation.[p. 72]

De waarschuwing is terecht scherp:

Eine absolut perfekt durchrationalisierte und in ihrer Gestalt ganz und gar nur rational-zweckbestimmte Umwelt weist den einzelnen zurück. [...] Verödung der emotionalen Zustimmung zur Umwelt führt zwangsläufig zur Verödung der Kommunikationsbereitschaft.[p. 72]

Zodra iedereen druk bezig is met het verzenden van boodschappen, heeft niemand tijd voor ontvangen:

[D]ie Entfaltung der zwischenmenschlichen Beziehungen [ist] angewiesen [...] auf ein genügend lebendiges Kommunikationsniveau in der Öffentlichkeit[. p. 72] Positiv

ausgedrückt heißt das: wenn die gebaute [...] Umwelt angemessen ist, [...] dann wird ein persönliches, affektiv lebendiges Engagement möglich – dann öffnen sich die Individuen ihrer Umwelt und auch ihrer Mitwelt gegenüber.[pp. 72-73]

Met de huidige sociale media in commerciële hand biedt de valse schijn van een publieke sfeer individuen de gelegenheid voor wat als gedrag in de private sfeer niet geduld zou worden. Dat ondermijnt de werkelijke publieke sfeer, terwijl politici en bestuurder er nauwelijks benul van hebben (en aldus machteloos de inderdaad vaak absurde persoonlijke aanvallen betreuren en afkeuren die in het zgn publiek aan hun adres gericht zijn).

Graag lees ik in Lorenzers opstel bevestiging van wat ik voor infrastructuur voor informatieverkeer als noodzaak zie, te weten erkenning van nadere, dwz situationele, hoedanigheden van verkeersdeelnemers:

[G]enaueres Hinsehen [wird] doch zeigen, daß der allgemeine Raum [...] aus sehr unterschiedlichen Anordnungen besteht, die ein sehr unterschiedliches Verhalten nahelegen.[pp. 73-74]

De ontwerpogave luidt daarom, dat

die »Anordnung« [...] zum Ver[halt]en einladen [muß].[p. 74]

Voor infrastructuur voor (informatie)verkeer, ofwel voor voorzieningen waardoor nota bene verscheidenheid van gedragingen gefaciliteerd moeten – kunnen – zijn, is dat dus een zgn stelselmatige opgave. Informatiekundig moet een vakdiscipline daarvoor m.i. dringend nog worden ... ontworpen, enzovoort. Van beklemmend functionalisme zoals Lorenzer afwijst, is geen sprake indien infrastructuur vergaand 'open' is mbt wat deelnemers door hun onderlinge verkeer ermee kunnen bereiken. Weliswaar is hun gebruik ervan juist aan regels gebonden, maar met evenwichtige infrastructuur dienen ze wat vooral telt als resultaten voor de verkeersdeelnemers. Wanneer iederéén rechts houdt op de openbare weg, helpt dat iederéén om haar/zijn bestemming vlotter, veiliger e.d. te bereiken.

Voor Lorenzer komt met een stad de schaal overeen waarop mensen groepen vormen volgens hun belangstelling(en). Met verschillende belangstellingen kan één en hetzelfde individu tot dienovereenkomstig verschillende groepen behoren. De leden van zulke groepen

haben zweifelsohne mehr emotionalen Zusammenhalt als die [Menschen] die seit [...] Jahren Tür an Tür wohnen. Das ist nicht zu beklagen, sondern als Tatbestand festzuhalten.[p. 77]

Onder de noemer van sociale media bieden bedrijven een platform voor zulke groepsvorming, maar

[d]ie geschickte Nötigung, sich da und dort aufzuhalten, weil irgendein Zweck [...] den Passanten anhalten und festhalten will, erbringt [...] keinen qualitativ zu verstehenden Umschlag im Verhalten[. pp. 74-75]

Dat lukt overheid met infrastructuur voor informatieverkeer stellig nòg minder, zolang ze daarmee uit ònbegrip van de maatschappelijke opgave sociale-media bedrijven proberen ná te doen. Tja, Lorenzer ontkomt er niet aan het functiebegrip wat soepeler te duiden:

[E]ine derartige interessenzenrierte Gruppierung [sei nicht] ortlos zu denken[. ...] Gerade da nämlich setzt eine Aufgabe der Stadtplanung ein. Sie hat einer »Sache« ihren Ort anzuweisen, schon damit »Zugänglichkeit für alle« gesichert wird. [...] Um diese Funktion erfüllen zu können, muß der Ort nun aber auch **auffindbar** sein, d.h.

die Sache muß an einem ganz bestimmten Ort erkennbar sein. [...] Neu sich bildende Kristallisationspunkte müssen in eine emotional erschlossene [...] Umgebung eingebettet werden, das heißt: in eine Umgebung, die aufgrund ihrer Gestalt emotionales Engagement nicht verhindert, sondern fördert.[p. 77]

Denk aan motief, en ga ervan uit dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is:

Es kommt bei allen Institutionen als Kern der Kommunikation auf eine emotionale Einstimmung an.[p. 78] Gegen das extrem funktionalistische Konzept purer Zweckmäßigkeit [kommt] die Auffassung der Architektur als Symbolbildung zur Geltung, und es deutet sich auch die Überwindung des Gegensatzes von zweckbestimmter und ästhetischer Absicht an. Für eine Architektur die als Symbolbildung verstanden wird, besteht dieser Gegensatz überhaupt nicht.[p. 93]

Omdat ik informatie zowat een synoniem van symbool vind, kàn er met zgn architectuur van/voor – voorzieningen voor – informatieverkeer zelfs geen sprake van zulke tegenstelling zijn. Overigens stelt Lorenzer zulke instemming over en weer m.i. wat te algemeen vrijblijvend voor. Hij vindt het

für unser Thema aufschlußreicher [...], wenn wir uns nach Gruppierungen umsehen, deren Werte unverbindlich sind. [...] Die Identifizierung mit den anderen Gruppenmitgliedern geschieht nur in loser Bindung.[p. 83] Gehen wir davon aus, daß der einzelne immer eine Anzahl von Identifizierungen im Ich-Ideal vornimmt.[p. 100]

Ik houd het op zoiets als een spectrum tussen dwang en vrijheid. Ik zie niet hoe een burger zich aan, bijvoorbeeld, het belastingregime kan onttrekken. Maar het is duidelijk, dat

[j]e müheloser und befriedigender (d.h. persönlichkeitsgerechter) [d]ie [...] Identifizierungen [...] für den einzelnen sind, desto stärker wird er in die Beziehungen zu andern sich einfügen.[p. 83]

Zie o.a. mijn opstel [Semiotics of identity management](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2006-02, Universiteit van Amsterdam, 2006) als toelichting op de bewering, dat

[n]atürlich [...] solche Identifizierungspunkte eine gleitende Skala von Verbindlichkeitsgraden [haben].[p. 83]

Volgens de aanname – het resultaat van – “Architektur sei Symbolbildung” vat Lorenzer samen wat hij van belang acht

für die Bildung einer urbanen Gemeinschaft [...]: eine lebendige emotional verankerte Kommunikation im öffentlichen Raum brauche zu ihrer Entfaltung

Kristallisationspunkte für Nahkontakte [...] durch einen Umschlag im Verhalten, d.h. dadurch, daß jeder einzelne aus der Zweckverhaftung, der er in einer zweckbestimmten Situation unterliegt, zu sich selbst kommt. [...] Der Raum muß [dazu] eine »Artikulation« erfahren. An dem Ort muß das Erscheinungsbild einer dem Selbst entsprechenden Welt gewonnen werden[. pp. 94-95] Einen zweiten Ansatzpunkt für Architektur in ihrer Funktion für kommunale Integration sahen wir in der Leistung, die Interessen, um die sich Gruppen bilden, kenntlich zu machen[. ...] Solches Kenntlichmachen ist die Voraussetzung der Zugänglichkeit der Sache, was deshalb wichtig ist, weil ja nicht erst die Gruppe da ist und dann die Sache hinzukommt, sondern umgekehrt die [...] Gruppierungen von der Sache ausgehen. Diese Reihenfolge erfordert aber, daß sich die **Interessen** sinnfällig darstellen können und an einem Ort das Gemeinsame **zur Darstellung kommt**.[p. 96] Als eine weitere integrative Funktion [p. 97] kommt [der Baukunst] die Aufgabe zu, **sinnfällige Umwelt zu strukturieren**. [...] Gerade in eine Zeit, die von der Fragmentation überkommener Gesellschaftsbilder und Ideologien gekennzeichnet ist, wird ein mögliches Gemeinsames, das für die einzelnen emotional verwurzelt und »ich-gerecht« ist, nur in Bereichen zu suchen sein, die sich dem Zugriff der begrifflichen

Erfassung und damit dem Zwang zur Einordnung in dieses oder jenes System entzieht.[p. 98]

Dit laatste is de reden waarom infrastructuur zo herkenbaar mogelijk 'voor iederéén' moet zijn. Het alternatief is de schijn van ongedwongenheid die uitgaat van 'gratis' gebruik van commerciële voorzieningen. Wat mij betreft kan slechts vanuit resp. naar het zgn algemeen belang

die **Darstellung des Gemeinsamen** [als] zu verwirklichende Grundaufgabe [durch] präsentative Symbolbildung [...] die Integrationsleistung [erfüllen].[p. 98]

Lorenzer stelt dat – pas – op die manier

ergäbe sich ein Engagement der einzelnen wie auch eine Differenzierung des ganzen[. pp. 98-99 W]eil urbane Integration sich nicht nach Art kleiner Gruppen auf direkten Interaktionen seiner Bewohner aufbauen läßt, sondern den Weg über die symbolvermittelte Identifikation im Ich-Ideal gehen muß, gibt es für einen [...] Eingriff nur den Weg über die Symbolbildung. Architektur [...] soll Ort, Menschen und Symbole verklammern. Diese Verklammerung ist der entschiedenste Beitrag zur Integration. [...] Für den einzelnen bedeutet die Herstellung einer Welt, die dem Selbst entspricht, jene Übereinstimmung, die wir eingangs von einer psychologischen Analyse der Bedürfnislage her gefordert haben: Verankerung des Ichs in der Umwelt, die als eine vertraute Umwelt erschlossen wird.[p. 99]

De vraag is, of dat nog avontuurlijk genoeg is. En komt een individu er niet pas in de buurt als, zeg maar, zelfontwerper waardoor wat z/hij voortbrengt zijn eigen functionalisme is? Maar hoe zit het dan met de spanning tussen allemaal van zulke zelfontwerpers op een kluitje? Voor evenwichtige c.q. minst onevenwichtige oriëntatie kom ik ... zelf telkens op nut & noodzaak van (im)materiële infrastructuur terug. Zie o.a. ook [Infrastructuurkunde](#) (2016).

72.61

Liesbeth Koenen heeft verslagen van "gesprekken [...] met binnen- en buitenlandse taalspecialisten [...] over taal en het menselijk brein" gebundeld tot **Het vermogen te verlangen [9 letters]** (Atlas, tweede editie, 1997, oorspronkelijk 1990). Ongelezen heeft een exemplaar onlangs een tijdje op een stapel gelegen die ik in mijn blikveld heb als ik 's ochtends mijn sokken aantrek. Door die ene titel kwam dan telkens het woord **cryptogram** op, en zo door naar associaties ermee. Nee, ik heb nooit serieus geprobeerd dat puzzelgenre te beheersen. Omdat mijn moeder er achteloos bekwaam in was? Op zaterdag gooide zij van de ene kant van de zitbank met een verveelde gelaatsuitdrukking het krantgedeelte met de ingevulde puzzel op de lege zitplaats aan de andere kant; het zou nog wel even duren voordat de telefoontjes van wanhopige vrienden en kennissen op gang kwamen. Nou ja, zo herinner mij haar oplossingsvernuft. Daaraan kon ik natuurlijk nooit tippen.

Terwijl ik mijn voeten met kledingstukken omhulde, probeerde ik toch zoiets als een theorie van het cryptogram te bedenken. Nu wil het dat ik een teken samengesteld opvat. Voor eenduidigheid zorgt de configuratie van de tekenelementen signatuur en context. Als geval van een signatuur veronderstel ik hier kortweg een enkel woord, bijvoorbeeld **blok**. Voor nodige en voldoende duidelijkheid voor betekenis moet er context bij. Is er een stuk hout mee bedoeld? Of een actie met volleybal? Of? Op die manier meende ik verwantschap van cryptogram met humor te herkennen. De opgave bevat de verleiding om de ene context voor betekenis te veronderstellen, terwijl juist een andere context de oplossing biedt. Het verschil met humor zag ik er in, dat de andere context de ene volledig vervangt. Voor een cryptogram leek de

oplossing mij eerder zoiets als gelijktijdige mogelijkheid te bieden van eerder onderling nooit vergeleken contexten. Zoiets als een contextcocktail, dus. Verder was ik niet gekomen, toen ik in een andere kringloopwinkel een exemplaar zag van een boekje waarvan ik eerder evenmin wist dat het bestond, te weten **Cryptogrammatica** (Kosmos, vijfde en bewerkte druk 1994, oorspronkelijk 1988) door H.J. Verschuyt. Uiteraard gekocht, en wèl meteen gelezen wat de auteur stelt over “het cryptogram als taalspel.” Ik meen er pakweg vier punten van geleerd te hebben, die ook samenhangen. Ik vind 1. de aanduiding **cryptogram** nogal, tja, cryptisch, 2. de inclusierelatie als verklaringseenheid te beperkt, 3. de uitleg verkeerd om en 4. veronachtzaamd dat zo’n puzzel een verband van oplossingstermen betreft. Dat is inderdaad nogal wat voor iemand die toegeeft er weinig van te weten.

Verschuyt, in de omslagtekst opgevoerd als hoogleraar taalkunde, kiest m.i. ten onrechte voor een lexicologische insteek. Want dat een enkel woord volstaat voor betekenis, vind ik juist om te beginnen een averechtse veronderstelling. Voor Verschuyt kan één woord een verzameling benoemen van meerdere, zeg maar even, echte dingen. Op hùn beurt bestaat voor aanduiding daarvan eveneens telkens een woord. Op die manier kan Verschuyt een beroep doen op simpele verzamelingenleer met bijbehorend simplificerend logisch formalisme:

De meest fundamentele regel die het lexicon beheerst, is die welke relaties tussen woorden vastlegt in termen van inclusie.[p. 31]

Dat is echter niet (!) een regel voor betekenis, laat staan de hoofdregel. Verschuyt kiest m.i. dus een dwaalspoor door de opzet van een zgn woordenboek daarvoor klakkeloos als model te laten gelden:

De basis van onze kennisorganisatie is deze relatie van inclusie.[p. 35]

Nee, allereerst luidt de vraag waartoe kennis dient. Mijn idee is dat een subject kennis ‘heeft’ ter gedragsbepaling. Dus nòg weer allereerst is het de vraag waarvoor zijn gedrag dient. Daarop heb ik zo gauw geen antwoord. Ik meen wel te weten dat gedrag zgn situationeel is. Ofwel, de samenloop van een subject en een situatie resulteren in bijbehorend verbijzonderd gedrag met bijgevolg veranderingen van subject en/of situatie, enzovoort. Nogal ruw verondersteld moet kennis stroken met de situationele structurering van subjectgedragingen. Zoals ik met de semiotische enneade als axiomatisch schema heb uitgedrukt, is kennis aldus gekenmerkt door motivationele begrippen annex betekenissen.

En dan komt nu, wat telt voor o.a. een rijkere theorie van het cryptogram. In navolging van Charles S. Peirce (1839-1914) veronderstel ik teken (Engels: sign) tussèn, zeg maar, gedrag en kennis. Maar Peirce onderscheidt in zijn basisschema van semiosis drie elementen, dwz zònder nadere structuur per element. Wel heeft hij mij daarvoor een cruciale aanwijzing gegeven door grond als verbijzonderingsfactor te vermelden; zo ben ik tevens op geleiding van teken gekomen (volgens o.a. signatuur èn context).

Verschuyt weet nog niet te ontsnappen aan de aantrekkingskracht van een hem vertrouwd gemaakt formalisme. Mij overtuigt verklaring ermee echter niet. Door contexten erbij te betrekken vind ik pas duidelijk(er) worden

[w]at [...] ook het aardige van een taalspel [is]: al spelend worden allerlei verbindingen geactiveerd[. p. 35]

Eigenlijk zegt Verschuyt het zelf al. Zoals hij “inclusie” duidt, betreft slechts een klein gedeelte, of is zelfs een karikatuur, van “allerlei verbindingen.” Een term dáárvóór is: associatie. En zo kom ik op kritiek op **cryptogram** als aanduiding. Het oud-Griekse bijvoeglijk naamwoord **κρυπτός** wordt in het nieuw-Nederlands vertaald als **verborgen** of **geheim**. Over associatie gesproken, gaat het met een cryptogrammaticale opgave wel om verborgen betekenis(sen)? En over betekenis gesproken, is cryptosemantiek dan geen passender aanduiding? Of, ivm gedragsoriëntatie nog weer beter, cryptopragmatiek? Ik geeft toe, dat de kwalificering met crypto op haar beurt ter verhulling bedoeld kan zijn. Dan geldt ook **cryptogram** als ... cryptogram, en ga ik hier vervolgens een ‘oplossing’ voorstellen. Of een opgave?

Ik beschouw associatie als een cognitieve activiteit. De opgave is bedoeld om associaties, nota bene meervoud, te bevorderen. En met de bedoeling van een spel moeten associaties de speler verrassen. Kortom, verrassociaties. Het verrassingseffect is en blijft optimaal juist zònder – strenge – regels waaraan associaties gebonden moeten zijn. Zeg ook maar dat willekeurige werveling, mengeling enzovoort juist voorkeur verdient: verrassociatiemix. Als oplossing van elke opgave telt een woord: verrassociatiemixwoord. Een puzzel telt echter meerdere opgaven: verrassociatiemixwoorden. Op hun beurt zijn die woorden van verband voorzien; doorgaans horizontaal versus verticaal gerangschikt, ‘delen’ woorden letters: verrassociatiemixwoordenmix.

Verschuyt gaat niet in op de puzzel als woordenmix. Hij beperkt zich tot de enkele opgave van een verrassociatiemix. Zijn keuze voor inclusie als verklarend beginsel komt erop neer dat hij begint met de opgave en daaruit de oplossing afleidt. Ergens merkt hij op, dat opstellers van zulke puzzels per opgave de omgekeerde richting volgen. Die richting biedt m.i. ook de begrijpelijkste verklaring van een verrassociatiemixwoord. Daar is niets ingewikkelds meer aan, zodra de geleiding erkend is van een teken in o.a. signatuur en context. De één (signatuur) of de ander (context) heeft op zichzelf genomen naar de aard van teken- & taalgebruik géén eenduidige betekenis. Daaruit volgt zelfs in beginsel dat alles dat als zgn signatuur kan worden voorgesteld, noodzakelijkerwijs leidt tot een associatiemix. Dat houdt immers pas op door toevoeging van nodige en voldoende context. Omdat de, zeg ook maar, associatieruimte oneindig is, moet de opsteller van een verrassociatiemixwoord-opgave beperkende aanwijzingen verschaffen. En vooral dááaraan laat zich de kwaliteit van een opgave afmeten. Het gaat om de verhouding tussen verrassing en oplosbaarheid. Zo is een grap ook slechts één keer ècht ... grappig.

De proef op de som laat zich eenvoudig nemen. Lees deze tekst opnieuw, en wijs woorden aan die tijdens zulke herlezing zelfs onmiddellijk kandidaat zijn als verrassociatiemixwoord. Over verrassingen gesproken ... En, nee, ik heb zulke woorden hier niet eens opzettelijk met dat doel opgenomen.

In haar bundel staat verslag van een vraaggesprek dat Liesbeth Koenen voerde met dr Verschuyt. Het desbetreffende hoofdstuk is eveneens getiteld **Cryptogrammatica** (in: **Het vermogen te verlangen [9 letters]**, pp. 275-282). Koenen deelt mee dat Verschuyt een pseudoniem is van, inderdaad hoogleraar taalkunde, Verkuyt. Ja, mooi gevonden, maar daarmee ondermijnt ... hij uiteraard inclusie als verklaringsbeginsel van cryptogrammatica. Tegenover Koenen stelt ditmaal Verkuyt echter onvervoren:

Ik kan me ook niet voorstellen dat ik echt fout zit met mijn cryptogrammatica. De [...] basistypes zijn zo elementair en zo eenvoudig.[p. 279]

Wat verderop verkondigt hij dat

het idee dat cryptogrammen oplossen een puur associatieve bezigheid is [...] onzin is.[p. 280]

Nee, “puur” is het qua associaties niet. Als spel moeten er regels zijn, klopt. Maar associatieregels zijn naar hun aard véél ruimer dan inclusieregels, en daarom kwalitatief ànders dan waarvan Verkuyl traditioneel-taalkundig uitgaat. Ik houd het erop dat de oplosser mag verwachten dat de opsteller van de opgave aan de puzzelaar nodige en voldoende aanwijzingen verschaft voor wat relevante associaties zijn. Ik ben het met hem eens dat ook beoogde oplosers daarvoor

in feite schema’s [hanteren] en [...] heel schematisch bezig [zijn].[p. 280]

Met de semiotische enneade is het door mij veronderstelde schema echter ànders, veel meeromvattend, dan waarvan Verkuyl uitgaat.

Vanaf de eerste editie (1990) draagt Koenens bundel dezelfde titel. Ik heb een exemplaar van de tweede editie (1997). Aan een toegevoegd **Vooraf** heeft Koenen een postscriptum toegevoegd waarin zij meedeelt

[d]e titel van dit boek [...] gestolen [te hebben], maar ik weet niet meer van wie.[p. 13]

In haar vraaggesprek met Verschuyt/Verkuyl legt zij hem, zo schrijft zij er althans over,

de opgave **Het vermogen te verlangen** voor[. p. 277]

Verkuyl komt er zo gauw niet uit en wat later tijdens hun gesprek helpt zij hem aan **taalkunde** als de oplossing. Daar is ook Verkuyl dan weer zonder bronvermelding mee vandoor gegaan, want als Verschuyt schrijft hij in de blijkbaar nòg latere editie – maar vóórdát Koenen met de tweede editie van haar boek c.q. schuldbekentenis kwam – van zijn boekje – waarvan ik dus kort geleden een exemplaar aanschafte – **Cryptogrammatica**:

Ook los van de opgave klinkt het vermogen tot verlangen overigens prachtig, als titel van een boek bijvoorbeeld.[p. 72]

Over en weer slordig? Kinderachtig? Afgunstig?

Wie die opgave wèl bedacht? Dat is ècht een geheim, indien de opsteller het in haar/zijn graf meenam. Maar ik denk dat ooit iemand de oorspronkelijke verrassociatiemixwoordenmix opduikt.

72.62

Als theorie vind ik [**aantekening 72.61**] zo gek nog niet. En was ik toch weer even bezig.

72.63

In het Nederlands zijn er de termen datum (meervoud: data), gegeven en informatie. Ik maak er geen verschil tussen, en mijn voorkeur gaat uit naar informatie. Voor onderscheid bestaat etymologisch ook geen reden.

Zo is datum een Latijns woord, met gegeven als Nederlandse vertaling. Blijkbaar geldt tegelijk ‘iets’ als niet-gegeven. Dat is betekenis. Terwijl een gegeven voor iedereen hetzelfde verondersteld is, en juist daarom gegeven heet, kunnen er verschillende betekenissen aan toegekend worden. Dus, gegeven een ... gegeven

of, met een ander woord, een ... datum horen er betekenissen bij.

De verhouding kan ook omgekeerd worden opgevat, dus uitgaande van een betekenis. Als zodanig heeft iemand een betekenis, zeg maar, in zijn hoofd. Met betekenis wordt inhoud geassocieerd. Om een betekenis uit te drukken moet er dus vorm aan 'gegeven' worden; in-form-atie is zulke vorm-van-inhoud.

Dus, of 'iets' data, gegeven(s) dan wel informatie genoemd wordt, daarbij gaat het principieel om een uitdrukking van betekenis.

Natuurlijk gebeurt het dat een term allerlei betekenissen kan verkrijgen. Telkens verduidelijkt dan de context welke betekenis aan de orde is. Zo is het de vraag of de respectievelijke termen data, gegeven(s) en informatie tegenwoordig met evenzovele verschillende contexten stroken. Terwijl data en gegeven(s) blijven gelden als elkaars synoniem, zou het op zoiets als basis van data/gegevens met informatie voor iemand qua kennis om iets nieuws en nuttigs moeten gaan. Die toespitsing vind ik verwarrend. Want hoe wéét iemand dat z/hij voordeel heeft? Dan zal z/hij toch eerst nodige en voldoende zgn data/gegevens moeten kennen om vervolgens pas te kunnen beoordelen wat daarvan bij die gelegenheid voor haar/hem informatie ... was.

Ik begrijp de bedoeling ermee wel. Door een categorie die pas achteraf zinvol kan worden gevuld als aparte uitgangscategorie te suggereren, wordt de valse schijn gewekt dat informatie anders is. Zo mystificeren zgn informatici (lees ook: automatiseerders, ict-ers, programmeurs e.d.) hun bijdragen en beseffen dat zelf niet eens. Hun managers c.a. opdrachtgevers verkeren nog eens extra in de waan dat data/gegevens dus niet 'zomaar' informatie zijn.

Intussen vergeet iedereen dat het om stelselmatig verbijzonderde betekenissen moet gaan. Aan de term betekenis wagen zij zich echter niet, omdat zij op daarmee bedoelde verschijnselen hun simplificaties inclusief verdienmodel niet kunnen botvieren.

72.64

Mijn opwelling was om nog wat kribbiger te reageren. Zo van, ik heb jou dat conceptuele model gestuurd, voorzien van een m.i. duidelijk verzoek om jouw reactie erop; laat mij ajb dus eerst eens weten wat jij dáárvan vindt, voordat je mij wederom iets anders laat onderzoeken en jij aldus ook jezelf feitelijk afleidt van wat ik je probeer bij te brengen.

Veel minder stekelig lijkt het niet wat ik vervolgens schreef en verstuurde. Ik vrees dat ook hij toch geen idee heeft van zgn conceptueel modelleren, laat staan hoe radicaal dat zeker in eerste aanleg nodig is. En hij laat evenmin merken dat ik hem gewezen heb op als prototype werkende programmatuur voor de informatieronde; hij verheugt zich erop zelf 'iets' te programmeren, zucht.

ps

Indien jij ook dat artikel wil inzien dat hij me voor commentaar stuurde, stuur ik het je uiteraard graag door.

72.65

Ik kom met nog alvast een opmerking, ditmaal over de noodzaak van differentiële autorisatie. Allereerst voor verzameling resp. beheer en vervolgens voor verstrekking resp. gebruik van informatie geldt zgn doelbinding als criterium. Voor nauwkeurige autorisatie moeten daarom nadere hoedanigheden van deelnemers aan informatieverkeer verbijzonderd zijn volgens kwalificeringen die stroken met

daadwerkelijke doelbinding(en). Daarop mikt de – mogelijkheid van – recursie van het actorbegrip in [Informatieronde: stelsmatig informatiebeheer-register](#).

72.66

Wanneer iemand met een verzoek niet de inschikkelijkheid bereikt die hij (lees overal ook: zij) ermee wil oproepen, en ervan afgezien dat ònschikkelijkheid vaak maar goed is ook, :-) moet de verzoeker allereerst nagaan of zulk onbedoeld vervolg aan hemzèlf ligt. Dat vergt zijn verantwoordelijkheid voor bijdragen aan evenwichtige verhoudingen. Heeft hij zijn verzoek duidelijk genoeg voor de beoogde uitvoerder uitgedrukt? Of is het verzoek weliswaar volkomen duidelijk voor de uitvoerder, en heeft die het op zijn beurt daadwerkelijk waargenomen en zo door tot en met begrepen, maar strookt wat de verzoeker van hèm wil niet met wat hijzèlf wil? Zolang de verzoeker niet weet wat de beoogde uitvoerder zèlf wil, ontbreekt vitaal inzicht voor een òngedwongen teken, maw verzoek tot inschikkelijkheid. Het probleem voor de verzoeker is doorgaans, dat de beoogde uitvoerder zich opzettelijk (lees ook: gemotiveerd, en dat blijft overigens meestal ònbewust) verwarrend uitdrukt over wat hijzèlf wil.

Waarop kan de verzoeker verantwoord mikken? Wanneer hij afgaat op wat de beoogde uitvoerder zègt dat hij wil, gaat die ànder niet met het verzoek mee omdat hijzèlf in wèrkelijkheid iets ànders wil. Naar wat dat àndere bij de ànder is, kan de verzoeker – dus – echter slechts raden. Na enkele mislukte verzoekpogingen heeft de verzoeker inmiddels wel een idee wat dat àndere motief enzovoort van de ànder is. Maar dat àndere wil de verzoeker juist vèranderen. Ofwel, een verzoek dat uitpakt als bestendinging van wat door de ànder ànders zou moeten, is precies verkeerd, ònverantwoord.

Nota bene, hulpmiddelen (lees ook: voorzieningen) voor informatie- annex tekenverkeer moeten berekend zijn op het principiële verzoekkarakter met samenhangende betekenissenvariëteit van dien.

Op die manier ondernemen jij en ik veranderpogingen (en wanneer ik jouw instelling verkeerd weergeef, reken ik graag op jouw verbetering). Onze vooringenomenheid met het belang van het betekenisaspect van informatie is natuurlijk van invloed op hoe wij tekens van anderen opvangen resp. -vatten (en dat zijn altijd ook verzoeken tot inschikkelijkheid). In hoopvolle verwachting menen wij er soms dezèlfde erkenning in te herkennen, te weten van de noodzaak van voorrang voor werkelijkheidsoriëntatie. En àls dat met òns gebeurt, dat gevoel van herkenning bedoel ik, wagen we tòch nog maar eens poging voor nader contact. Omdat jij enkele zgn sociale media gebruikt, heb jij zelfs talloze mensen aangeschreven toen ze blij bleken – ja, dat staat er zoals bedoeld – te geven voor betekenisvolle verandering open te staan. Telkens blijken ze helaas wat ànders te willen. (Want) in elk geval heeft tot dusver niemand (!) interesse getoond in de informatiekundige richting die jij aanwijst. Het biedt zeker vooralsnog geen troost, ik besef dat, maar ik vind het belangrijk dat ook jij je aansprekelijke teksten raadpleegbaar houdt als aantekeningen ([Emovere](#)).

De communicatiemuur waar jij en ik tot dusver op stuiten, is m.i. verschillend opgetrokken door opdrachtgevers c.q. opdrachtnemers. Als ik opdrachtnemers beschouw als uitvoerders, leidt hun geloof in gereedschap ertoe dat het onderscheid ze volkomen ontgaat dat wij maken tussen werkelijkheids- en gereedschapsoriëntatie. In onze termen, zij houden gereedschapsoriëntatie voor werkelijkheidsoriëntatie, punt. Dat komt voor ons dus neer op een ondoordringbare

muur. Overtuigd van hun geloof, reageren zij op elke voorstelling die wij principieel anders en dáárom noodzakelijk vinden domweg met zoiets als: dat doen we al. Om hun baan te behouden, promotie te maken, aan opdrachten te komen e.d. bedienen uitvoerders zich tegenover (!) managers, bestuurders, opdrachtgevers e.d. van. zeg maar, bestuurlijke termen. Dat wekt de valse schijn van werkelijkheidsoriëntatie. Daarom reageren opdrachtgevers, netzo ontoegankelijk voor argumenten voor iets anders, met de mededeling: zo laten we het al doen. Wat schieten we ermee op, dat we terdege lijken te kunnen verklaren waaróm onze verzoeken maar niet leiden tot inschikkelijkheid wat erkenning enzovoort van echte werkelijkheidsoriëntatie betreft? Slechts alsmaar harder roepen helpt zeker niet. Oh ja, de vernauwende aandacht voor 'eigen' gereedschap belemmert ook de waardering van vergelijkingen met andere vakdisciplines volgens ... werkelijkheidsoriëntatie. Desondanks blijf ik maar wijzen op m.i. verwante literatuur. Onze aantekeningen zijn er dan toch maar mooi, inclusief deze tekst.

72.67

Innoflatie.

72.68

De bundel **Architektur als Ideologie** (Suhrkamp, herdruk 1975, oorspronkelijk 1968) telt drie opstellen. Aan de eerste twee heb ik [aantekening 70.41](#) resp. aantekening 72.60 gewijd. Ook het derde opstel, dat is **Zweckrationalität in der modernen Architektur, Zur Ideologiekritik des Funktionalismus** (pp. 105-154) door Klaus Horn (1934-1985), acht ik tevens relevant voor de huidige opgave van infrastructuur voor informatieverkeer. Horn:

Die Geschichte der Zweckrationalität ist – im Sinne der Verbesserung und Systematisierung der Herrschaft über Natur – eng mit der politischen Emanzipation des Bürgertums verknüpft. [...] Die Begrenzung der gesellschaftlichen Zielsetzungen auf partikuläre Interessen prägt auch die Architektur, welche sich selbst naiv als neutral versteht, wenn es um Herrschaftsfragen geht.[p. 108]

Horn stelt, dat

[n]icht der pragmatische Zug des Funktionalismus [...] zur Debatte [steht. ...] Kritisiert wird, daß [...] der technische nicht mit einem humanitären Fortschritt vermittelt ist. Statt dessen müssen wir befürchten, daß das technokratische Interesse sich auch auf die sozialen Beziehungen ausdehnt[. p. 108]

Nogal herkenbaar, lijkt mij, tegenwoordig vooral onder de noemer van informatie- en communicatietechnologie:

Wirtschaft, Rationalisierung und Standardisierung waren die neuen Götter, non denen Inthronisation man sich eine bessere Welt versprach.[p. 110] Der funktionalistische Wunsch, die architektonische Verlogenheit abzuschaffen, zielt auch darauf, die Eigenstruktur der neuen Technik, der man formgebend Herr werden will, zur Geltung kommen zu lassen.[p. 114] Aber [das] stößt [...] auf neue Antagonismen, gegenüber denen zunächst Blindheit herrscht.[p. 110] Denn man vergaß, daß die uneingeschränkte Sachdienlichkeit noch gar nicht in erster Linie der Bedürfnisbefriedigung galt, sondern einem System, das selbst zur Sache geworden war, verdinglicht war; [ein System] das die Bedürfnisbefriedigung nur nebenbei erledigt; das nur spezifische sanktionierte Mittel-Zweck-Relationen im Auge hat, aber nicht auf den Sinn der Zwecke reflektiert; das zweckrational ist, aber nicht vernünftig.[p. 111] Statt daß [die Rationalität der Zwecke] eine Funktion menschlicher Bedürfnisse war, wurden die Menschen immer deutlicher zu Funktionen ihres

gesellschaftlichen Systems, das nach eben jener Zweckrationalität eingerichtet war.[p. 113]

Daarvoor wijst Horn op verband met sociologisch functionalisme. Daarvoor is

die existierende Gesellschaftsordnung das Absolutum, welches Rollen für die Subjekte bereitstellt, in die sie sich zu fügen haben.[p. 117] So funktionalisiert man die Menschen.[p. 137]

Met wat ik bedoel met nadere hoedanigheden van deelnemers aan maatschappelijk (informatie)verkeer, zeg inderdaad ook maar rollen, probeer ik juist dynamiek van variëteit te benadrukken. Ik verzet me met informatiekundig ontwerp ertegen

die Menschen auf geschlossenen Funktionsabläufe festzulegen und die Gesellschaftsform [...] als unabänderlich hinzustellen.[p. 117] Die aktive [...] Teilnahme der Bürger am Leben der Gemeinde [soll] auch von der Architektur gefördert werden[. p. 136] Das freie Subjekt, das sich strukturierten Spielraum verschafft, [soll] zum Ausdruck kommen, sich wiederfinden können.[p. 139]

Helaas is het alom nog steeds zo, inmiddels dus ook en vooral gedreven door kortzichtig begrip van ict, dat

[d]ie funktionale Architektur [...] das Moment der Verdinglichung, das mit der Vergesellschaftung der Rationalität, mit der Arbeitsteilung in die Bedürfnisbefriedigung eingeht, übersieht.[p. 117] Das bestechende dieser Architektur ist, daß sich hinter der Fassade strenger Sachdienlichkeit Herrschaft in Gestalt eingeplanter Bedürfnisse verbirgt[. p. 121] Die absolute Normierung der Beziehungen der Menschen untereinander nach dem Muster der naturbeherrschenden Technik, also die Behandlung der Menschen als Sachen, schlägt sich dann auch in Architektur nieder[. p. 135]

Het is maar wat je sociale media noemt ...

Die Repräsentation, Stilisierung des Verhaltens, in der sowohl Gesellschaftliches als auch Individuelles zum Ausdruck kam, wird tendenziell abgelöst vom Imponiergehabe[. p. 125] Das Subjekt [findet sich] entweder auf eine ganz abstrakte privatistische Identität verwiesen oder auf die [...] zur Verfügung gestellten Rollenschemata[. p. 134] Solche Verhältnisse produzieren infantile, stereotypisiert reagierende Menschen, die sich über die [...] angebotenen Rollen hinaus kaum selbständig orientieren können.[p. 138]

Horn weet het al:

[D]ie Ästhetisierung der Technik ist [...] der unmittelbare Ausdruck des Übergewichts der Zweckrationalität; es zeigt sich darin, daß die rein sachliche Darstellung der Technik schon als Architektur gilt.[p. 121]

Dat heeft met ict een nieuw dieptepunt bereikt. Zeg maar programmeurs noemen zich architect, en ze menen het ook nog serieus. Waaraan zgn gebruikers van 'hun' programmatuur behoefte hebben, bepalen zij zelf wel:

Das Zerlegen der Subjekte in Funktionen und die Konstruktion ihrer unmittelbaren Umwelt nach Kriterien möglichst reibungsloser Befriedigung nur ganz bestimmter soziofunktionaler Bedürfnisse gehört zum Instrumentarium naturwissenschaftlicher Herrschaftsformen, das auch Architektur mit einbezieht.[pp. 122-123] Das] wird durchs Hinzuziehen von Spezialisten zur Planung eher gefestigt als gefährdet, denn ihre Kenntnisse werden gewöhnlich bloß addiert, aber nicht integriert. Deshalb bleibt die bauliche Umwelt gegenüber den Bedürfnissen als konkret-sinnlicher Einheit abstrakt.[p. 123] Bleibt diese Frage aufs architektonische beschränkt, entlarvt sie das dahinterstehende Bewußtsein als naive Omnipotenzphantasie der Architekten und [...] Planer. Denn die Antwort hätte zunächst nicht nur auf die psychologische Struktur der Subjekte einzugehen, [...] sie hätte darüberhinaus den Strukturwandel

der Öffentlichkeit einzukalkulieren. [...] Architektonisch ist [d]ie [Frage] gar nicht zu beantworten.[p. 124 A]ngesichts des tendenziellen Verlustes spontaner Vielfalt und Differenzierung drohen auch innerhalb der Architektur restaurative Tendenzen, wenn sie versucht, dieses Problem mit rein architektonischen Mitteln zu lösen.[p. 127]

Hoe luidt de opgave, ditmaal ook voor informatiekundige ontwerpers?

Ein ausgefeiltes gesellschaftliches Problembewußtsein [...] muß also das Ziel sein[. p. 140] Es geht darum, das scheinbar Unmögliche zu versuchen: den transzendierenden Ausdruck des Subjekts im Funktionalen unterzubringen[. p. 141 Es geht also um die] immer neu zwischen Individuum und Gesellschaft vermittelnde Aufgabe, menschlichen Bedürfnisse Raum zu schaffen, der Ihnen erlaubt, sich zu entfalten, und sie nicht erstickt. Formen müssen reflektierter Bedürfnisse bleiben. Dieses Verhältnis darf sich nichts ins Gegenteil verkehren.[p. 142]

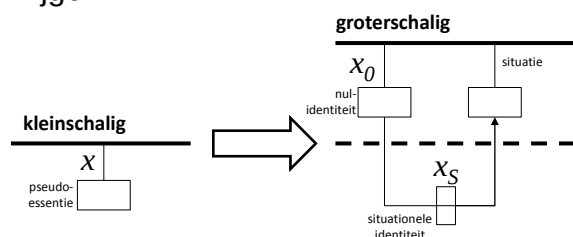
Een ontwerper moet een evenwichtskunstenaar willen zijn.

72.69

Tijdens onze laatste Informatiekundige Wandeling, nou ja, toen we ergens waren gaan zitten, schetste ik ruwe modelletjes op een kladpapiertje. Ik weet het, pen en papier, wie doet dat nog? Hoewel ik er in het vroege voorjaar niet bijgeschreven heb wat ik precies modelleerde, maak ik alweer in het najaar ervan dat wij juist in het algemeen spraken over stelselmatig informatieverkeer, informatierotonde e.d. In bijgevoegde figuur heb ik die kladmodelletjes overgenomen. Voor kleinschalig bereik van informatieverkeer heeft er de schijn van dat een object – of een subject – zoiets als een kern heeft, zeg ook maar vaste eigenschappen annex gedrag. De filosofische term ervoor is wezen (Latijn: essentia).

Het verkeersbereik hoeft slechts nauwelijks ruimer opgevat te worden om het idee van zo'n kern af te wijzen. Dat is, kortom, een pseudo-essentie. Op en volgens die valse schijn mikt 'men' echter alom helaas nog onverminderd, stelselmatig voorspelbaar mis dus, onder noemers als stamgegevens, basisregistraties, enzovoort.

Op willekeurige schaal komen we er weliswaar niet omheen zoiets als een kern aka essentie te veronderstellen, maar louter als zoiets als schakelpunt (lees ook: scharnier), dwz zonder zelfs maar enige eigenschappen annex gedrag: nul-identiteit. Ingewikkelder is het als formalisme niet, maar blijkt tot dusver niet aanvaard te krijgen.

72.70

De paradigmawissel van geo- naar heliocentrisch wereldbeeld was stellig zo moeilijk, omdat er ipv één, zeg maar, factor twee factoren relevant zijn. Het is dus niet recht-toe-recht-aan een kwestie van vervanging van middelpunt, dus de zon voor de aarde. Er hoort onlosmakelijk een factor bij, te weten dat de aarde ook zelf draait (en dat heet dan om z'n eigen as).

De vergelijking is inderdaad nogal gezocht, vooruit, maar informatiekundig is er niet alleen een praktische schaalverruiming aan de orde. Daar hoort eveneens

ònlosmakelijk bij dat voor voorzieningen voor informatieverkeer niet langer verondersteld kan zijn dat informatie om programmatuur draait; het is noodzakelijk om gelet op grenzeloze verkeersschaal van de veronderstelling uit te gaan, òmgekeerd dus, dat programmatuur om informatie draait.

72.71

Allereerst wens ik je sterkte met je gezondheid. Tja, nu jij schrijft “een complexe hartoperatie” ondergaan te hebben, vraag ik me bezorgd af of het voor jou – nog – wel zo verstandig is om je druk te maken “voor een IT-Deltaplan voor de overheid.” Overigens zijn daarvoor m.i. ook andere redenen. Op het gevaar af jou met kritiek niet bepaald op te vrolijken, meen ik ook weer na bestudering van jouw notitie

Aanzet tot een IT-Deltaplan voor de overheid (versie 0.3, 31 oktober 2019) dat je blijft missen wàt informatieverkeer in het publiek domein kenmerkt, waaròm daarvoor infrastructuur nodig is en hoé zulke infrastructuur bemeten moet zijn op stelselmatig reële dynamiek van samenhangende betekenissenvariëteit. Her en der in je notitie tref ik weliswaar een opmerking aan waarmee ik graag instem, maar een m.i. informatiekùndig passend referentiekader ontbreekt volledig. Sterker nog, ik kan daarin hoe dan ook vrijwel niets informatiekundigs ontdekken. Dat blijf ik maar, zachtjes uitgedrukt, merkwaardig vinden; opbouwend gaat het immers om ... informatie. Oh ja, pas volgens nodig en voldoende informatie(verkeers)kundig inzicht laten zich veranderkundige maatregelen evenwichtig voorstellen. De door jou voorgestelde acties e.d. zie ik niet tot verbeteringen leiden; zelfs integendeel wakkeren ze eerder heersende verwarring aan.

Ik ben je erkentelijk voor je verzoek om met een beschrijving van “een toekomstbeeld” een bijdrage te leveren onder de noemer van zo’n plan. Aanvullend op je verzoek vermeld je met “welgemeende excuses” dat je nog niet toekwam aan beantwoording van vorige emailberichten van mij. Blijkbaar verkoos je voorrang te geven aan je “aanzet.” Over welgemeend gesproken, vooral in mijn emailbericht dd. 14 april 2019[, zie [aantekening 68.64](#) voor afschrift,] staat echter in kort bestek verklaard wat er zoal principieel ànders moet, en waarom. Dat heb je voor je “aanzet” dus allemaal gemist, en met terugwerkende kracht krijg ik dat uiteraard nooit hersteld. Daarom geef ik geen gehoor aan je verzoek. Het moet ècht kwalitatief ànders (zoals ik ook in talloze andere geschriften beargumenteer).

Opbouwende veràndering moet altijd met àndere ideeën beginnen. Ik prijs jouw organisatievermogen, nou ja, in elk geval je publicitaire vasthoudendheid, maar je slaagt er volgens mij juist niet in om werkzame ideeën te herkennen en dáàrvoor veranderklimaat te bevorderen. Zo vind ik dat door mensen die zich mbt digitalisering architect zijn gaan noemen, vooral een spoor van informatiekundige vernietiging getrokken is. En dat gaat maar door. Kortom, daarmee weiger ik me te associëren. Dat zou ook niet – kunnen – helpen. Wat zèlf feitelijk stuurloos is, valt slechts van buitenàf van richting te veranderen (als het al lukt).

Ik heb dan weer die ideeën, maar mis dat vermogen om aandacht te trekken. Het verschil tussen ons lijkt mij o.a. dat ik terdege wéét wat ik mis. Daarin probeer ik door samenwerking te voorzien. Zo vind ik het helemaal prima, indien iemand aantoonbaar betere ideeën heeft, maar acht samenwerking zinloos met iemand die van allang achterhaalde ideeën, als ze ooit al hout sneden, zèlf denkt en volhoudt dat ze zowel nodig als nuttig zijn. En zo schiet het nog steeds niets op.

Die informatieverkeerskunde is dus een àndere vakdiscipline. Ik verwacht niet dat jij je die nog eigen kunt maken. Want dat vergt een zelfs tweeledige paradigkawissel.

Evenmin verwacht ik overigens daarmee zèlf nog serieus genomen te worden. Ik ben immers ook al ‘oud.’ Dus daarover maak ik mij, hmm, dat probeer ik althans, alsmàar minder druk. Ik doe er wèl moeite voor om wat ik allemaal voor zulke stelselmatige informatiekundige ontwerpleer voorbereid heb, als zodanig duidelijk herkenbaar beschikbaar te houden voor wie er ooit geïnteresseerd in raakt. Nogmaals, daarvoor vind ik jouw plan niet geschikt.

72.72

Die gele markering van het postscriptum is van hemzèlf. Een blijk van èxtra welgemeendheid? Welgemeend of niet, ik vermoed dat dat gedeelte het enige unieke aan zijn emailbericht is. Dat verzoek heeft hij stellig gestuurd aan iedereen die – nog – op zijn zgn architectenlijst staat. Sta jij er ook op?

72.73

Ik weet dan nooit of wat ik geraakt heb, een snaar is. Wanneer iemand bevestigt, nou ja, schrijft dat “the conceptual model you proposed should be able to handle the most complex healthcare-related interactions that we currently record in our databases” ga ik er voorlopig maar van uit. “What do you propose as the next step?” luidt de vraag. Is het soms te vroeg om te hopen dat hijzèlf daarvoor inmiddels ideeën opgedaan heeft? Nogmaals, is het wel een overdrachtelijke snaar? Helaas meestal niet. Ik geef deze poging echter nog niet op. Aangenaam verrast ben ik, dat hij niet doorgaat over modelleergereedschap. Uitstel?

72.74

Dank je wel voor je steunbetuiging! Je helpt me er zeer mee om vol te houden met verzoeken tot inschikkelijkheid. Zoals je ziet, heb ik hem ditmaal wederom zowat per omgaande zo’n (weder)verzoek gedaan.

Ik wil maar zeggen, aan mij ligt het dus niet ... Nee, voor jou en mij is het niets nieuws om o.a. gebeurtenis als begrip nader te structureren. Opzettelijk liet ik de informatieronde onvermeld. Je zou kunnen zeggen dat ik met voor wat vrijwel iedereen louter getheoretiseer is, de vraag zelfs uitlok naar wat ik pràktisch voorstel. Over inschikkelijkheid gesproken, daarvoor moet het rotondekonijn even terùg in de hoed. En over praktisch gesproken, binnenkort komt een proef volgens Informatierotonde: stelselmatig informatiebeheer-register beschikbaar. Met een engelstalige versie ervan, eventueel nog wat opgevoerd, op het ww web kan ik hem dan wèl zgn concreet voorstellen dat hij daar eens naar zou moeten kijken, enzovoort. Maar, zo luidt prompt herkenbaar mijn verzoek, laat hij allereerst onder een samengesteld gebeurtenisbegrip proberen te ordenen wat hij voor relevante casuïstiek houdt.

72.75

Feitelijk test ik slechts hoe dik het bord is, dat hij voor zijn kop heeft. Vooralsnog ben ik er met behoorlijk zwaar geschut niet in geslaagd hem zelfs maar de minste koppijn te bezorgen(, anders was ik stellig van zijn lijst geschrapt). Wellicht ontbreekt zo’n bord overigens, en is zijn kop in elk geval informatiekundig volkomen leeg; dan is er überhaupt niets dat ooit pijn kan doen.

72.76

Duidelijk geschreven, denk ik, prima. In de loop van lezing van het eerste hoofdstuk van **Een speurtocht naar het denken** (Van Gorcum, 1979) zoek ik daarom naar wat nadere informatie over de schrijver van “een inleiding tot het structuralisme van

Claude Lévi-Strauss.” Dat zou tegenwoordig ‘in’ het ww web toch eenvoudig moeten lukken, nietwaar?

Als ik A. de Ruijter opgeef als zoekwaarde lees ik louter berichtgeving door doorgaans betrouwbare nieuwsmedia over iemand die tot voor kort decaan van de faculteit geesteswetenschappen aan de Universiteit van Tilburg was, daar een zgn promotiefabriek opzette voor zgn buitenpromovendi en per zo’n buitenpromovendus een aanzienlijk gedeelte van het geldbedrag dat een universiteit voor een afgeleverde doctor ontvangt doorbetaalde aan bedrijven, waaronder naar verluidt een schoonheidssalon en bijelkaar meer dan een miljoen euro, van zijn gezinsleden ter zgn begeleiding van promovendi. Nee, uitleg van wat die “begeleiding” zoal betrof, kan ik dan weer nergens ontdekken, behalve dat de toenmalige decaan de kwaliteit ervan prijst.

Het is nog tot daar aan toe, dat het mij daardoor moeilijk valt om zijn boek van veertig jaar geleden serieus te nemen. Het is alom tragisch dat antropoloog Arie de Ruijter zichzelf blijkbaar niet meer serieus is gaan nemen. Wat nu?

In elk geval kan Lévi-Strauss (1908-2009) er m.i. niets aan doen. En laat ik hier maar aannemen dat De Ruijter destijds nog niet voor kleptocratische verleiding gevallen was. Ik heb zijn boek helemaal gelezen. Voor commentaar volgens mijn semiotisch referentiekader vind ik inderdaad vooral het eerste hoofdstuk relevant. Volgens De Ruijter gaat het Lévi-Strauss er om

aan te tonen dat ‘structuren’ het denken van de mens beheersen. [... Het betreft] een poging het toevallige, het arbitraire, te herleiden tot een orde, te laten zien dat achter een schijnbare vrijheid een noodzakelijke orde aanwezig is.[p. 7]

Als schema voor zo’n orde stel ik – mij – de semiotische enneade voor; voor een afbeelding, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Met de term interpretant ontleend aan hoe Charles S. Peirce (1839-1914) semiosis duidt, beschouw ik een interpretant als configuratie van motief en begrip door focus. Met focus bedoel ik o.a. dat slechts wat erdóór bekeken wordt ook zichtbaar is, terwijl de kijker juist als zodanig onzichtbaar blijft. Dat lijkt enigszins vergelijkbaar met

[h]et centrale uitgangspunt van Lévi-Strauss [...] dat in de menselijke natuur op onbewust niveau een zingevingsmechanisme werkzaam is.[p. 8]

Als “mechanisme” telt m.i. echter de gehele enneade:

Di[e] kent aan alle menselijke handelingen betekenis toe volgens bepaalde principes.[p. 9]

Ik heb zulke “principes” met de enneade proberen uit te drukken. Allereerst veronderstel ik een individu als subject. Een subject beschikt over cognitief vermogen. Nota bene, subjecten zijn dus niet slechts mensen; dit verklaart meteen waarom ik het òneens ben met Lévi-Strauss voor wie, aldus De Ruijter,

de relatie natuur-cultuur [...] vanaf het allereerste begin het centrale probleemveld geweest [is. p. 7]

Dat onderscheid leidt volgens mij op een dwaalspoor. Waarvoor zijn cognitief vermogen het subject dat erover beschikt hoe dan ook dient, is gedragsbepaling. Hij gedraagt zich selectief, dwz naar wat hij van de gehele werkelijkheid nader als een situatie ervaart: subjectief situationisme. Dat wijst op correspondentie tussen enerzijds situationeel subjectgedrag, anderzijds subjectief-motivationeel begrip (lees voor begrip hier ook: betekenis). Peirce heeft nog geen verbijzonderingsfactoren ...

verbijzonderd: hij laat het bij een algemene vermelding van grond. Over structuralisme gesproken, hij komt wèl op het idee om een onmiddellijk verband tussen – zoals hij ze noemt – interpretant en object uit te sluiten. Hij voegt teken als zgn bemiddelend element toe, ertussen dus. Ik vind dat hij daarmee de beslissende aanzet geeft voor begripsmatige synthese. Zoals beschreven in [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#) (2002) heb ik dankzij Peirce's idee zijn triade-plus-grond uitgebreid tot enneade; ook van een teken moet een corresponderende geleding verondersteld zijn: contextuele signatuur. Erkenning van context als onlosmakelijk onderdeel van een teken, van èlk teken, ondermijnt strikte indeling naar soorten talen. De vergissing is m.i. dat de verschijningsvorm van wat telkens slechts geldt als signatuur, voor het teken-als-geheel wordt genomen. Een teken wordt door een subject echter, vooruit, multi-zintuigelijk waargenomen. Wie een woord hoort, ziet wie het waar zegt, enzovoort. Dit is ook precies de reden, dat een medium met zintuigelijk beperktere mogelijkheden noodzaakt tot verdere contextuele explicitering volgens wèl 'aangesproken' zintuigen. Een andere reden is dat iedereen dezelfde voorzieningen (lees dan ook: infrastructuur) voor dat beperktere medium benut; wat de ene deelnemer aan zulk informatieverkeer in een nadere hoedanigheid gericht meedeelt aan een andere deelnemer in diens nadere hoedanigheid moet immers ook en vooral in betekenis duidelijk – kunnen – verschillen. Volgens deze korte inleiding tot enneadische semiotiek loop ik kortweg de nadere "vooronderstellingen" na zoals De Ruijter ze aangeeft voor Lévi-Strauss' structuralisme. De Ruijter begint met vermelding van de aanname dat

[c]ultuur [...] een systeem [is] van stelsels van symbolen waarin de mens boodschappen uitwisselt[, a]lle menselijke vormen van sociale activiteiten [inbegrepen]. Het zijn, evenals de taal, communicatiesystemen waarin de mens met de ander op verschillende niveaus communiceert en zodoende orde brengt in en zin geeft aan de hem omringende chaos.[p. 9]

Ik zie dus geen reden om mensen mbt structuur van semiosis apart te beschouwen. En "orde breng[en]" c.q. "zin ge[ven]" is ... natuurlijk geen doel op zichzelf. Daarmee probeert een subject erin te slagen zich situationeel aangepast te gedragen en/of een situatie aangepast aan zijn voorkeursgedrag te krijgen. Indien een subject 'in' een door hem ervaren situatie een ànder subject – of zichzelf als zodanig – wil beïnvloeden, kan hij daartoe tot hem een teken richten. Zo heb ik zelfs een radicale opvatting over taal(gebruik): èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. Ipv "verschillende niveaus" is communicatie ook weer principieel niets anders. Terwijl De Ruijter stelt dat

gelijkvormigheden [zijn te] verwachten tussen deze regelmatigheden [van sociale activiteiten] en de regels welke de taal beheersen[, p. 9]

wijst de enneade nota bene omgekeerd er op, dat zulke correspondenties verondersteld moeten zijn. Voor zover "sociale activiteiten" gericht zijn op wederzijdse beïnvloeding, en dat is uiteraard waarom ze sociaal zijn, zijn ze onlosmakelijk onderdeel van taal(gebruik). Daarvoor moet taal véél ruimer worden opgevat dat De Ruijter – in navolging van Lévi-Strauss – kennelijk doet. Als tweede veronderstelling van Lévi-Strauss stelt De Ruijter, dat

[d]e verschillende codes, waarvan taal als het ware het prototype vormt, [...] in elkaar vertaalbaar [zijn].[p. 9]

Als het met een verzoek op de ene manier niet lukt, helpt wellicht een poging op een andere manier. Ook een – poging tot – verklaring van taal(gebruik), zoals ik hier onderneem, is op haar beurt een verzoek tot inschikkelijkheid. Zo van, neemt u het aub van mij aan dat het zo zit. Wat “taal” omvat die als “prototype” zou gelden, maakt ook De Ruijter niet duidelijk. Dat is volgens mij ook onmogelijk, en daarom is het verstandiger om juist géén onderscheid te maken: synthese. Zodra enig onderscheid geldend gemaakt is, bestaat de noodzaak om redelijk verband aan te geven tussen de daarmee veronderstelde onderdelen. Met overhaast onderscheid leidt dat onvermijdelijk tot vèrdere onderscheidingen, enzovoort. Met zoveel woorden geeft De Ruijter – namens Lévi-Strauss? – het op, tja, voorspelbaar:

Voor een goed beeld [...] is het nodig de relaties tussen deze verschillende [code-]systemen in kaart te brengen[, ...] alhoewel dit vooralsnog niet realiseerbaar is.[pp. 9-10]

Dat was alweer de derde veronderstelling. De vierde luidt:

Het denken van de mens [volgens] een aangeboren mechanisme [voltrekt] zich vooral [...] via binaire opposities[. p. 10]

Dat vind ik ook weer te beperkt ... gedacht. Het structuurbeginsel laat zich ... natuurlijk niet in het denkproces ontdekken. Wat is het doel met een gedachte? Een subject is differentieel gemotiveerd voor gedrag. Dat vind ik het eenvoudigst voor te stellen met sprongen van focus naar focus. Aan een bepaalde focus hangen onlosmakelijk enerzijds een motief, anderzijds een begrip. Voilà, motivationeel begrip voor ... situationeel gedrag. Enzovoort. Voor een ruwe aanduiding van zulke dynamiek, zie de tweede figuur van [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). In dit verband vermeld ik tevens dat de gedragsvariëteit van ‘iets’ oneindig kan zijn; daarvan is tweeledig gedragsverschil een – eenvoudig - geval. Zonder onveranderlijk gedrag, blijft er desondanks onveranderlijk voor ‘iets’ slechts – de veronderstelling van – zijn zgn nul-identiteit over. Pas dankzij de aanname van nul-identiteit kan zowel formeel als consequent, vijfde uitgangspunt volgens Lévi-Strauss,

het denken gekarakteriseerd [worden] door een wisselwerking tussen verschillen[. p. 10]

Het is maar hoe ruim een situatie ervaren is. Daarmee stroken

beweg[ing]en [...] van het algemene naar het specifieke, van het abstracte naar het concrete en omgekeerd.[p. 10]

Ik merk op dat resulterend gedrag altijd feitelijk, zeg ook maar concreet, is. En cognitie is op zijn beurt natuurlijk eveneens gedrag. Een subject heeft daarom stellig zoiets als een basismotief. Noem het maar levenswil oid.

Het tekenbegrip dat context als samenstellend deel omvat helpt om te verklaren dat Lévi-Strauss structuur in verschillende betekenissen bezigt. Zodra een bepaalde vermelding van die term als signatuur geduid is, weet de lezer dat er een context bijhoort. Volgens de enneade zijn er langs de dimensies van respectievelijk gedrag, teken en interpretant corresponderende “structuren.” Volgens de zesde veronderstelling die De Ruijter aan Lévi-Strauss toeschrijft, gelden

denkprincipes [als] ordenende denkstructuren [die] patronen van mogelijke relaties tussen elementen of verschijnselen [bewerkstelligen, als zodanig] ook weer structuren[. D]eze structuren[, hoewel ze] aan de empirische realiteit ten grondslag liggen[, ...] zijn ook alleen afleidbaar uit de waarneembare werkelijkheid via modellen van die relatiepatronen.[p. 10]

Tot zover kan ik het volgen. Zo heb ik ooit een zgn modelleermethode annex –taal ontworpen passend voor de variëteit à la semiotische enneade, [Metapatroon](#) (Engels: Metapattern). Maar hoe valt de beperking van “afleidbaar” te verenigen met de bewering, dat

[d]eze structuren [...] geen hypothetische constructies [zijn] van de onderzoeker. Ze bestaan werkelijk, maar de onderzoeker moet ze wel opsporen en reconstrueren.[p. 10]

Volgens mij bestaat er principieel geen mogelijkheid om de enneadische dimensies/momenten in elkaar te laten opgaan. De onoverbrugbare kloof heeft Peirce nog eens benadrukt door tussenvoeging van teken. In het dagelijks leven met gedragingen van dien doet elk subject ... natuurlijk alsòf wat hij denkt dat bestaat volgens een structuur ook daadwerkelijk volgens die structuur bestaat. Nou ja, totdat hij met zijn daarop gebaseerde gedrag niet het beoogde resultaat bereikt. Hoe vaak komt dat in het dagelijks leven niet voor? Dat verdringt een subject kennelijk prompt. Want, en dat betreft de zevende en laatste veronderstelling die De Ruijter ontleent aan Lévi-Strauss:

De mens is zich niet bewust van de principes die ten grondslag liggen aan de regelmatigheden in de menselijke vormen van sociale activiteit[. ...] Gewoonlijk kent men deze wetten dan ook niet.[p. 10]

Naar motief als zodanig (!) blijft het noodlottig raden, om te beginnen dus of er zoiets bestaat. De enneadische aanname vind ik echter opbouwend. Naar mijn idee helpt die alweer verder dan het referentiekader van Lévi-Strauss zoals samengevat door De Ruijter. Over subjectief situationisme gesproken, heeft de – mede door hem geschapen? – gelegenheid hem later met overheids-geld, geld van ons allemaal dus, zo gul voor gezinsleden gemaakt? Daar zou een antropoloog eens naar kunnen kijken ...

72.77

Tot dusver ontving ik, waartoe ik je enkele weken geleden inderdaad zèlf aanspoorde, géén antwoord. Ik ben het echter niet gewend zó serieus genomen te worden. :-)

Natuurlijk ben ik zeer benieuwd naar je verdere voorbereidingen! Jij hebt een plan. Probeer dat duidelijk te schetsen. Maar wees je daarbij ajb ervan bewust, dat jij – volgens jouw aanduiding – autodidact bent. Daar hoort besef bij, dat jij met aldus in afzondering opgedane ideeën en terminologie ervoor weleens kunt afwijken van wat gebruikelijk is. Het punt is helaas, dat de meeste andere mensen klakkeloos hun referentiekader benutten. Zij wijzen prompt af, wat zij daarmee niet kunnen rijmen. En van wat zij zodoende afwijzen, hebben zij dus nog steeds geen idee. Inderdaad, kortzichtig, maar ik geloof niet dat je daaraan iets kunt veranderen. Allereerst voor jezelf moet je daarom zowel hun als jouw referentiekader (lees ook: paradigma, dwz basisbegrippen volgens -structuur) nogal grondig kennen. Vergelijk die paradigma's. Vind je ze inderdaad van elkaar verschillen, dan heb je zelfs een principieel communicatieprobleem. Zo niet, dan kan je blijkbaar jouw voorstel 'vertalen' naar wat die andere mensen – overigens vaak impliciet – als paradigma volgen. Maar daarvoor moet je je eigen voorstel al vergaand – voor jezelf – eenduidig kennen. Je kunt daarentegen weliswaar allang een sterk gevoel hebben 'dat het anders moet,' maar vooralsnog slechts een vage indruk van 'welke richting het dan wèl op moet.' Dat is voor iemand anders dan extra moeilijk om wèl grondig te begrijpen, laat

staan je daarin te kunnen volgen. Kwaliteit van ontwerp(en) is gebaat bij het laten uitwaaieren van aandacht. Wie weet wat je vangt? Zolang je terecht aan het uitwaaieren bent, moet je elke neiging tot toespitsing echter onderdrukken. Afgezien van verdere iteraties, 'voelt' een ontwerper wanneer het omslagpunt bereikt is. Het kan ook zijn, dat je mijn opmerkingen als onterechte ipv opbouwende kritiek opvat.

72.78

Indien het onmiskenbaar is dat informatie dient ter afstemming van gedrag, mag ik het toch wel extra opmerkelijk vinden dat juist mensen die zichzelf vakkundig achten mbt – hulpmiddelen voor – informatievoorziening, zich vaak niets aantrekken van wat elders allang bedacht enzovoort is. Overigens blijkt voor elk specialisme resp. beoefenaren ervan moeilijk te ontsnappen aan middeloriëntatie. Daarom houd ik vol om te pleiten voor voorrang voor doel- annex werkelijkheidsoriëntatie. En dat herken ik in de openingszinnen van Jon T. Lang in **Creating Architectural Theory, The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design** (Van Nostrand Reinhold, 1987). Lang stelt dat zijn

book is motivated by my concern about the quality of the built environment and the education of [...] designers [and] architects[. p. vii]

Naar mijn idee behoren zgn digitale voorzieningen eveneens tot gebouwde omgeving, punt. Volgens deze opvatting is Langs insteek ook daarvoor relevant, te weten

to raise the consciousness of designers to the new insights on the nature of the built environment and the design process that are being yielded by recent behavioral science research.[p. vii]

Het is dringend nodig

to enhance our ability to discuss clearly [...] the complex issues that we face – in particular, those involving the built environment and what it affords people in terms of activities and aesthetic experiences.[p. vii]

Lang maakt ontwerpers met zoveel woorden het verwijt dat zij door hun eigenwijze speculatie tot netzo eigenzinnige normatieve theorieën komen; het ontbreekt ze aan verklarend inzicht dankzij zgn positieve theorieën:

The result is that [...] designers often jump to erroneous conclusions about the impact of [thei]r work on people's lives.[p. vii]

Het helpt

[to] broaden [...] the definition of "function" to include all aspects of the built environment that serve human purposes rather than simply those involving efficiency in the carrying out of activities.[p. viii]

Erger nog, de beperking geldt zelfs met voorrang welke activiteiten in/met zo'n normatief opgezet bouwwerk mogelijk zijn. Opheffing vergt

an abandonment of absolutist positions [...] and the adoption of a relativist position. It this reflects a major value change. It also means that the design professions require a broader and more explicit understanding than they currently have of both the person-environment relationship and the processes of design.[p. viii]

Ik heb tot dusver slechts **Preface** in het boek van Lang gelezen. Dat klinkt alvast redelijk, nietwaar?

72.79

Dank je wel voor inzage in wat je inmiddels als “korte introductie” schreef. Jij stelt dat

Virtual Society [primair is] ontworpen voor ontwerpers die zich binnen de programmatuurkunde en de algoritmiek bewegen.

Ik behoor dus niet tot de doelgroep. Of toch wel? Ik zou het hoe dan ook graag willen begrijpen. Ook na herlezing van je tekst roept meteen je allereerste zin bij mij echter vragen op. Laat ik daarmee dus maar beginnen. Er staat:

Virtual Society is een hulpmiddel om software te testen vanuit natuurgetrouwe simulaties.

Ga je er soms van uit, dat er verschillende overheidsorganisaties zijn die allemaal ‘iets moeten’ naar aanleiding van een bepaalde soort burgergebeurtenis? Zo ja, veronderstel je dat zulke organisaties daarvoor “software” gebruiken? En beschouw je Virtual Society dan als een platform dat verzamelingen – weliswaar fictieve, maar representatieve – gebeurtenisberichten genereert waarmee die verschillende organisaties elk hun software kunnen testen?

Ik zal het wel weer mis hebben ...

72.80

Betreft een zgn abonnement ‘op’ Virtual Society van een (overheids)organisatie-met-software dan het beschikbaar gesteld krijgen van op – verwerking door – die software-in-testfase afgestemde verzamelingen (gebeurtenis)data?

72.81

Noem je wat Virtual Society ‘doet’ simulatie, omdat de data voor abonnees niet-herleidbaar tot bestaande personen zijn, maar als patroon wel realistisch (en daarom passend voor ze om hun software mee te testen)?

72.82

Ik moet toegeven, voor zijn eer heeft hij wel iets over. Maar hij kiest met zo’n webpagina van een of ander tijdschrift m.i. al het verkeerde lanceerplatform. Wat daarvandaan afgeschoten wordt, schieten politici, bestuurders & hogere ambtenaren niet eens af; zij schenken er domweg geen aandacht aan. Daaraan ga ik mijn kruit dus niet verschieten. Sterker nog, waar ik thans na jaren en jaren van vrijwilligerswerk enige kans heb op binnen-betrekkingen, ga ik de bal niet van buiten in mijn eigen doel schieten. Want dat schiet niet op, integendeel.

72.83

Dit is het vervolg van **aantekening 72.78**. Jon Lang mikt op

coherent environmental design theory[, i.e., covering what] the built environment [...] affords people [and] design praxis[. p. 1]

De behoefte eraan groeit, omdat

[w]e now have the technological ability (and often the technological itch) to construct [objects] in a wide variety of ways without fully understanding the ramifications of these designs for human behavior.[p. 1]

Het is echter de vraag of die behoefte daadwerkelijk wordt gevoeld, want

[i]t must be recognized that many designers, particularly architects, are happy with the way things are at present.[p. 2 They] seem [...] more interested in designing internally consistent models than in addressing the issue of external validity.[p. 42]

Daartegen brengt Lang terecht in, dat

The increased cost of building and the diversity of users of the professionally designed environment make design based on personal whimsy a foolhardy thing. The[re] is much knowledge in [other] disciplines [...] that can be brought to bear on architectural theory and hence on architectural practice.[p. 2]

Van kritiek belang is de relevante oriëntatie:

To understand the requirements of architectural theory, one must first understand the concerns of architecture.[p. 2]

En uiteraard zo door, zoals Lang eerder opmerkt, naar wat de feitelijke gebruikers van ... belang achten. Het betreft

a circular relationship. [...] Images of the concerns of the design fields shape the way a designer considers the nature of the environment and the nature of people. Images of the nature of the environment and of people shape one's view on the nature of design.[p. 2]

Lang vermijdt regressie, praktisch dus, met een

a priori model of the concerns of architecture[, p. 2] assum[ing] that the goal of design is to meet human needs.

Welke mensen? Met voorrang zgn gebruikers. Zie voor de dienende instelling van de ontwerper ook wat ik daarover o.a. in de hoofdstukken **Ethiek** en

Verantwoordelijkheid schreef in [Informatiekundige ontwerpleer, strategieën in objectgerichtheid](#) (Ten Hagen & Stam, 1999). Lang:

Many of what we [...] regard as design failures [...] occur [...] in situations where there [i]s both a social and administrative gap between the ultimate user and the designer. [...] An "administrative gap" exists when the architect deals only with the sponsor of the development and not with the ultimate user. A major social gap often exists between the sponsor and the user [...] as well.[p. 8]

Dat gaat dus mis, en is volkomen voorspelbaar. Met de valse schijn van

claiming to serve people, [the] primary concern more often focuse[s] on technical efficiency and the internal consistency of building components rather than on meeting a broad range of human needs.[p. 8]

Ik vrees dat ik niets van wat Lang beweert, hoeft te of zelfs måg wijzigen als kritiek op de onverminderd gangbare praktijk van zgn digitalisering;

[M]uch design ideology is based on a deficient concept of people and behavior[, p. 8]

als zgn automatiseerders zich er überhaupt al iets aan gelegen laten liggen; ideologisch mikken zij immers op vervànging van mensen met hun gedragingen. Nou dan!

Op de schaal van zgn informatieverkeer geldt beslist zoals Jon Lang de opgave aanduidt, te weten dat

identify[ing] exactly what the problem is and find or invent the best solution to it in a particular context [...] is compounded by the requirement that a variety of needs of a variety of users and interested parties be met simultaneously.[p. 23]

Op ruimere schaal vervalt de grens van een enkele context of, waaraan ik als term de voorkeur geef, situatie. Zodra informatie meervoudig situationeel bereik moet dekken, is expliciete zgn contextuele verbijzondering ervan geboden. Voor unieke betekenis bestaat een teken daarom herkenbaar uit de configuratie van een

signatuur en een context. Voor een, zeg maar, informatieverkeersstelsel biedt [Metapatroon](#) een modelleermethode/-taal voor eenduidige ordening van – dynamiek van – samenhangende betekenissenvariëteit.

Ook informatiebehoeften van allerlei deelnemers in nadere hoedanigheden in allerlei maatschappelijk-verkeerssituaties

are difficult to identify. Many [needs] are largely unconscious. [Users et cetera] are not able to articulate them very well, and few designers have been trained to be sensitive to them.[p. 23]

Daar komt bij

that the [...] removal of negative barriers to human development [is not] the only concern of the designer[.] The creation of environments that enhance human experience is also a major concern.[p. 23]

Ofwel,

[e]nvironmental problems are wicked because they are so ill-defined. The nature of the future we want is seldom clear. It is seldom clear exactly what the scope of the problem is, what components of it fall within the designer's control, which components are important for whom, or what the appropriate solutions are.[pp. 23-24]

Hier wijs ik er op, dat Lang schrijft over de, laat ik zeggen, materiële gebouwde omgeving. Ja, een teken is natuurlijk óók materieel. En omgekeerd beschouwd gaat het met esthetiek zelfs toegespitst om iets materieels als teken. Hoewel het dus onmogelijk is om houdbaar onderscheid te maken, staat voor Lang fysieke ruimtelijkheid voorop. Onder de noemer van informatie ligt, als het goed is, de nadruk op betekenis. De ruimtelijkheid van tekens geldt, althans volgens die primaire insteek, als verwaarloosbaar. Terwijl de ruimte die het ene – fysieke – gebouw inneemt niet tegelijkertijd door een ander gebouw bezet kan zijn, bestaat die beperking voor – opslag van de meeste – informatie praktisch niet.

Waarom probeer ik zo'n verschil aannemelijk te maken? Dat heeft met schaal te maken, of "scope" zoals Lang vermeldt. Voor materiële objecten is het ook weer praktisch onzin om schaal dan maar lòs te laten vanwege onduidelijkheid erover. Voor betekenissenordering zie ik daarin juist de oplossing. Zo is Metapatroon een methode voor modellering ongeacht schaal. Dat maakt voorzieningen vergaand aanpasbaar die volgens het ontwerpbeginsel ervan opgezet zijn (wat met zgn fysieke bouwwerken veel eerder problematisch is).

De dankzij Metapatroon feitelijk opengestelde informatieruimte is in die zin toekomstvast, dat de structuur van de ordening veranderbaar is. Er is qua orderingsbeginsel immers gerekend op alles, en dat werkt bevrijdend. Lang heeft gelijk dat

all environmental design problems are unique and [that] there is no specific formula for dealing with them.[p. 24] Environmental designers have always made decisions with uncertainty and must always do so. [They] are dealing with the future.[p. 31]

Het blijkt echter mogelijk om unieke betekenisopgaven allemaal in één en dezelfde ordening met hun samenhang van dien te modelleren. Er is, kortom, wèl zoiets als een formule van die zgn overkoepelende orde, zeg ook maar een metaformule: contextuele verbijzondering (corresponderend met enerzijds situationele gedragsverbijzondering, anderzijds motivationele betekenisverbijzondering). Die grenzeloze flexibiliteit is onhaalbaar voor – voornamelijk – ruimtelijke voortbrengsels. Voor verantwoord gebruik van Metapatroon, dwz voor eenduidig

betekenissenontwerp van voorzieningen ter facilitering van daadwèrkelijk informatieverkeer, is en blijft de aansporing door Lang uiteraard van belang:

The behavioral sciences offer much in this regard[, i.e., to] a designer [...] striv[ing] to “optimize” his or her own work.[p. 24 A]spects of [...] design [...] concerned with describing and explaining phenomena and processes will benefit[. p. 29 A] more complex picture of the nature of environmental design [...] should help environmental designers deal with this higher level of complexity.[p. 31]

72.84

Ik vraag gewoon maar dóór. Ik kan er overigens geen dagtaak van – blijven – maken. :-)

Tot dusver gangbaar is, dat een aparte overheidsinstelling o.a. aparte software gebruikt. Is zulke aparte software wat jij bedoeld met een “technische koker”?

72.85

Ik heb die tekst nooit uit m’n hoofd geleerd. Is het zo dat jij op mijn vraag of jij met “technische koker” vooralsnog aparte software per overheidsorganisatie bedoelt, kortweg met “ja” antwoordde? En nuanceer je dat met die toevoeging niet, maar verwijst je naar toelichtende tekst? Zo ja, welke tekst(en) mbt zulke software precies? Daarvan staat mij uit dat opstel niets van bij.

72.86

De overheid telt allerlei organisaties, met daarvan onderdelen, enzovoort. Voor zover ze zouden moeten samenwerken, maar dat om welke redenen dan ook niet – meer – doen, is daarop kritiek onder de noemer van “verkokering” van toepassing. Die verkokering zet zich dan helaas dóór naar hulpmiddelen waaronder software. Ofwel, niet in het “verlengde” van een opsteltekst, maar van organisatorische verkokering heerst verkokering van o.a. programmatuur. Met Virtual Society wil je direct zulke programmatuurverkokering helpen bestrijden om indirect een bijdrage te leveren aan opheffing van organisatorische verkokering en zodoende dóór tot “een kwalitatieve 360 graden overheidsdienstverlening aan de burger.”

Heb ik hiermee de samenhang op hoofdlijn wat jou betreft voldoende passend uitgedrukt?

72.87

Wij zijn het eens. Ik dacht ook aan die [voornaam]. Om mij met hem op één lijn geplaatst te lezen, vat ik niet bepaald als compliment op. Al helemaal kan ik daarin geen grondige kennis, of zelfs maar enige kennis, van mijn informatiekundige werk herkennen. Nou ja, zolang hij jou en mij maar niet publiekelijk met o.a. [voornaam] en zichzelf associeert, ondervinden wij en, uiteraard belangrijker, de kànns op stelselmatig evenwichtige o.a. digitale facilitering van informatieverkeer er geen “schade” van.

Eénoog die koning wil zijn, kan slechts op Blinden rekenen als onderdanen. Met één zo’n Blinde, niet eens Eénoog dus, die van zichzelf meent zelfs Allesziend te zijn, blijven àlle Blinden ... blind. Je zou zeggen, wie de schoen past, trekke hem aan. Maar dat is onmogelijk voor wie die schoen niet eens kan zien.

72.88

Maar hoe wèrkt Virtual Society ter bestrijding van verkokering? Ik heb er wederom de schets van “Interacties tussen Virtual Society en Stelsels” bijgehaald die jij me eerder stuurde. Vind jij die schets nog geldig?

72.89

Zoiets als een Raamwerk voor stelselmatig informatiebeheer is vanwege de stelselschaal weliswaar iets nieuws, maar moet toch zo herkenbaar mogelijk zijn. Zie ook verderop opmerkingen over “aansluiten.” :-)

In het rapport **Naar een rechtspraak-visie op data** (versie: mei 2019) staat onder de noemer van “visie” o.a. samengevat dat

[d]ata [...] informatie-eenheden [zijn] en daarmee **grondstof** voor informatie.[p. 5]

Dat verklaart over data noch informatie iets. Ik verwijs daarom naar een eerdere aantekening voor mijn uitleg dat de termen datum (meervoud: data), gegeven en informatie beter als synoniemen opgevat kunnen worden. Uit zulke, vooruit, “grondstof”

put [de Rechtspraak] om de kwaliteit en efficiëntie van de r/Rechtspraak te verhogen.[p. 5]

Terecht volgt de toevoeging dat

data ook een **product** van de [r/]Rechtspraak [zijn].[p. 5]

Een voorwaarde voor kwaliteit van rechtspraak is informatiekwaliteit, en daarom een kritiek aspect van informatiebeheer (en synoniemen van informatiebeheer zijn m.i. dus databeheer en gegevensbeheer). Uiteraard moeten alle aldaar vervolgens opgesomde “speerpunten,” dwz afgeleid van de “visie,” doorgaan voor relevante aspecten van informatiebeheer.

Als eerste punt voor een “strategisch handelingskader” staat inderdaad, algemeen gesteld,

het verbeteren van het data-management.[p. 5]

Ook “data-management” is uiteraard een synoniem van informatiebeheer. Klopt, met voorrang moet de “basis op orde.” De gehele – samenvatting van het – “strategisch handelingskader” mbt “data” luidt:

1. Basis op orde: het verbeteren van het data-management.
2. Toepassen: bij de implementatie van de digitalisering van de rechtspraak de vereisten voor data-innovatie expliciet betrekken.
3. Experimenteren: kleinschalig ervaring opdoen met data-toepassingen en hulpmiddelen voor gebruik daarvan.
4. Kennis ontwikkelen: medewerkers van de Rechtspraak bewust maken van de meerwaarde van data en benutten van data.
5. Spelregels bepalen: ontwikkelen van bewustwording, maken van juridische en ethische afwegingen.[p. 5]

De punten 2 tot en met 5 vergen dus óók aandacht c.q. zelfs initiatief volgens informatiebeheer. Overigens zijn er nog méér van zulke c.q. andere punten relevant voor informatiebeheer. Aanleiding daarvoor is vooral de – ondersteuning van de – noodzakelijke overgang naar stelselmatig bereik van digitaal gefaciliteerd informatieverkeer.

Wat het derde punt van het “strategisch handelingskader” betreft, in de later toegevoegde “oplegger” helemaal voorin het rapport wordt met de paragraaf **Vervolg** benadrukt dat

de voorkeur uit[gaat] naar [...] kleinschalige initiatieven, die aansluiten bij al lopende projecten en werkzaamheden.[p. 2]

De zgn informatierotonde is zelfs exemplarisch voor zo'n aanpak. Over "aansluiten" gesproken, bestaande databases/registers worden er vooralsnog nota bene òngewijzigd op aangesloten om daaruit selectief overzichten samen te stellen. Op die manier valt de uitvoering van allerlei "projecten en werkzaamheden" zowel op korte termijn als tegen lage maak- en beheerkosten sterk te verbeteren (of überhaupt te faciliteren).

Als reden voor die "voorkeur" geldt o.a.

de beperkte financiële ruimte[. p. 2]

Nogmaals, inzet van de informatierotonde kost in verhouding zeer weinig. Daar staan, en vanaf korte termijn haalbaar, zelfs grotere financiële besparingen tegenover. Dankzij gericht op te vragen overzichten kan de informatiekwaliteit op adequaat peil gebracht èn gehouden worden. Dat scheelt véél feitelijk nodeloos – en vaak hopeloos – puzzelwerk en vergt dus minder medewerkers (en wat aan werk 'overblijft,' is voor hen daardoor uiteraard bevredigender). Nog belangrijker, de tevredenheid met informatievoorziening door de Rechtspraak aan betrokkenen en belanghebbenden bij rechtspraak groeit dankzij verbeterde kwaliteit; en dàt werkt wederom gunstig uit voor de kwaliteit van informatie die zij op hun beurt aan rechtspraak bijdragen, enzovoort.

72.90

Wellicht begrijp ik je vraag verkeerd ... Ik doe een poging tot antwoord. In wat jij "het linker modelletje" noemt, [zie **aantekening 72.69**,] heb ik óók een horizon opgenomen. In formele zin is de modelhorizon een zgn grenswaarde. (Want) op een of andere manier moet de samenlooprecursie, zeg maar, op gang kunnen komen. Dat lukt door voor de horizon te veronderstellen dat daarvoor object en situatie hetzelfde zijn. Zie voor formele axiomatisering deel I in **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001).

Volgens "het linker modelletje" is de toepassing in kwestie als horizon aangenomen als dè situatie.

Door nu voor elke aparte zgn toepassing expliciet zowel een horizon te veronderstellen als de primair veronderstelde objecten eraan te 'hangen,' laten zich kleinschalig aparte toepassingshorizonten voor grootschaliger bereik, zie dus het rechter modelletje, ònder een dienovereenkomstig 'bredere' horizon uitdrukken als aparte exemplaren/gevallen van situatie. Feitelijk is dat – het begin van – een informatierotonde.

Is dit relevant voor je vraag?

72.91

Voordat ik gericht(er) op je laatste antwoord resp. uitleg probeer in te gaan, heb ik enkele voorbereidende vragen.

Zoals ik die schets inmiddels begrijp, telt Virtual Society een "gegenereerde synthetische populatie," waarvan de individuele – virtuele – bevolkingsleden niet (!) identificeerbaar zijn met, zeg maar, echte burgers. Daarvoor is het begrip tweeling dus niet (!) aan de orde, dwz in de zin dat voor elke echte individuele burger een dienovereenkomstig individu in Virtual Society bestaat. Hoewel jij dit m.i. eerder al bevestigde, herhaal ik mijn vraag voor alle zekerheid. 1. Begrijp ik dit goed?

De – virtuele – burgers van Virtual Society leiden – virtuele – levens. Zo'n – virtueel – burgerleven is verondersteld te verlopen volgens levensgebeurtenissen. Voor de leden van de "gegenereerde synthetische populatie" genereert Virtual

Een virtueel individu als ‘burger’ van Virtual Society kan allerlei soorten levensgebeurtenissen doormaken. In redekundig opzicht telt het individu als onderwerp van de zin die de gebeurtenis beschrijft. Met het gezegde (lees ook: predicaat) is dan de soort van gebeurtenis aangegeven. Dat zgn predicaat geldt volgens Virtual Society daarom als herkenningsteken voor overheidsbemoeienis met het individu in kwestie volgens het gebeurtenisgeval in kwestie. De overheidsorganisatie die – mede – als taak zulke bemoeienis heeft, kan door Virtual Society een uittreksel van een simulatie(gang) beschikbaar gesteld krijgen, te weten de deelverzameling die háár taken betreffen mbt levensgebeurtenissen. Daarvoor neemt zo’n organisatie een abonnement ‘op’ Virtual society. Hoewel het daarbij gaat om levensgebeurtenissen van virtuele individuen, is de simulatie met Virtual Society zodanig ingericht dat de (deel)verzameling ervan representatief is. Daarmee kan die organisatie nagaan, of haar hulpmiddelen voldoen voor de haar opgedragen bemoeienis. 3. Begrijp ik dit goed?

Zie jij het qua tweeling dan zó, in elk geval vooralsnog, dat er een overheidsorganisatie is met een digitaal informatiesysteem in testfase waarvoor die organisatie voor het testen ervan niet-tot-èchte-individuele-herleidbare informatie wil – moet? – benutten? En zijn de virtuele individuen ‘in’ Virtual Society dáárvan dan de respectievelijke àndere tweelinghelften?

Wat mij betreft is het maar goed, dat wij er opnieuw tòch enige “discussie” aan wijden. :-) Want eerder deelde je mij desgevraagd mee dat Virtual Society géén digitale tweeling telt van jouzèlf, of van welke èchte persoon dan ook. Nu stel jij als “variant” op langere termijn voor Virtual Society zùlk zgn tweelingschap wèl voor. En pas nu is mij duidelijk dat jij er overeenkomstig “varianten” zelfs verschillende bedoelingen mee hebt. Daar heb ik enkele weken over gedaan.

schetsen. De knooppunten die ik kenmerkend acht voor de respectievelijke “varianten” die jij voorstelt, heb ik tevens voorzien van jouw nummering. Kennelijk zijn voor jou, uitgaande van Virtual Society, dergelijke verschillende opvattingen over (digitale) tweeling(helpt) duidelijk. Neem ajb van mij aan, dat je voor iemand anders dezelfde term telkens moet laten vergezellen van nodige en voldoende context voor passende betekenis (en dat kan per wederpartij en in de loop der tijd verschillen).

Die eis van expliciete contextualisering geldt zelfs radicaal voor relevante verwerking door digitale hulpmiddelen; die beschikken, zeg maar, uit zichzelf immers niet over flexibel interpretatievermogen. Mijn indruk is dat je met het plan voor Virtual Society sterk overschat wat mogelijk c.q. wenselijk is met digitale technologieën. Ik kan me echter vergissen. Ik heb dus nog enige vragen. Hopelijk wil je ze blijven beantwoorden.

Wordt vervolgd.

72.94

Dat overkomt ‘ons’ met allerlei zgn technologieën, te weten onderschatting van gevolgen. Dat neemt niet weg dat een realistische(r) opvatting vereist is om tot evenwichtiger verhoudingen ermee te kunnen komen. Ik ben nog steeds op zoek naar die opvatting ‘achter’ Virtual Society. Ik kan ook botweg zeggen dat ik allemaal maar onbegrijpelijke onzin vind, maar wellicht doe ik jou dan ernstig tekort. :-)

Ik ben natuurlijk wel benieuwd ernaar, of jij vindt dat mijn vragen jou helpen om allereerst voor jouzelf duidelijker te krijgen wat jij ermee wil bereiken. Ik besteed er inderdaad nogal wat tijd aan.

72.95

Door met vragen, zoals aangekondigd. Zolang verschillende overheidsorganisaties elk een abonnement ‘op’ Virtual Society hebben voor de soort(en) gebeurtenissen mbt individuele levenslopen die relevant zijn voor hun respectievelijke taken en daarmee hun nog steeds aparte informatiesystemen testen, bestaan daartussen – nog – géén “dwarsverbindingen,” laat staan “efficiëntere.” Dat blijven dan toch zgn kokers? Of?

72.96

Laat ajb zitten. Zoals jij je gezondheid schetst, moet jij je m.i. over iets anders vooral niet meer druk maken. Overigens moet je uiteraard helemaal zelf weten waarvoor jij je al dan niet inspant. Dat doe ik dus ook. Ik laat het zitten. Ik wens je spoedig herstel.

72.97

Wat hij een “etaleringsmogelijkheid” noemt, beschouw ik als een moeras. Als je ergens “onder de aandacht komen van de juiste mensen” kan vergeten, is het dáár (terwijl hij veilig op vaste grond blijft staan). Wie zich ‘in’ een moeras druk maakt, zakt er juist zelf alsmaar verder in weg. Daarmee is uiteraard niemand geholpen.

72.98

Ja, ik schreef “veilig.” Moet inderdaad “exclusief zichzelf etalerend” zijn.

72.99

Verontschuldig je ajb niet! Weliswaar heb ik [in **aantekening 72.69**] die stippellijn in de rechter figuur inderdaad zo bedoeld, maar de toelichting ontbrak die jij nu zelf

verwoordt. Met dank ervoor, “de stippellijn (rechts) [...] correspondeert met de horizon(-niveau) links.”

72.100

Zolang Virtual Society slechts informatie aan abonnees levert, blijft voor datzelfde Virtual Society onbekend wat de informatiesystemen van die overheidsorganisaties, de verscheidene kokers, dus, ermee doen. Ze leveren immers niets terùg. Hoe ontdek c.q. ontwerp je dan “herhalende patronen uit die kokers [waaraan] dezelfde programmatuur/algoritmen aan ten grondslag kàn[/kúnnen] liggen”? 1. Mik je daarop voor een latere versie van Virtual Society? Zo ja, hoe stel jij je dat voor?

Het is niets nieuws dat vooral abstractie leidt tot generieke(re) hulpmiddelen. Door bijvoorbeeld te abstraheren van de ‘ietsen’ waarvàn aantallen opgeteld moeten worden, appels, peren, dat maakt even niets uit, volstaat een algemeen geldige optelfunctie, en zo door naar programmatuur ervoor. Mee eens, het is onder die voorwaarde (!) optimaal om dezelfde optelfunctie alom te gebruiken. Waarom dat vaak helaas juist niet gebeurt, heeft m.i. vooral te maken met de noodlottige combinatie van onbenullige opdrachtgevers en het verdienmodel gebaseerd op uren van opdrachtnemers. Als het aan iets ànders zou liggen, was het allang ‘opgelost.’ Dit neemt uiteraard niet weg, dat het nuttig is om “herhalende patronen” te herkennen. Bijgevolg standaardisatie van programmatuur helpt m.i. echter niets tegen verkokering. Voor “dwarsverbindingen” zijn zulke “herhalende patronen [in] die kokers” immers zelfs irrelevant. Met nog steeds verspreid exemplaren van dezelfde programmatuur voor wat kàn gelden als hetzelfde patroon c.q. functie wordt doelmatigheid inderdaad een beetje bevorderd. Voor samenhang, zeg ook maar òntkokering, is daarmee echter nog steeds niets gewonnen. 2. Mik je daarop voor een nòg weer latere versie van Virtual Society? Zo ja, hoe stel jij je concreet voor om “efficiënter dwarsverbindingen [te] leggen tussen systemen door binnen dezelfde simulatie te testen vanuit de kokers”?

Of vraag ik naar waarvan jijzelf nog géén nader idee hebt? :-)

72.101

Als een voorstel voor een hoorder/lezer te moeilijk blijkt en alsmaar blijft om te begrijpen, kan het eraan liggen dat z/hij domweg te weinig weet. Het kan – tegelijk – ook zijn dat de spreker/schrijver moeilijk begrijpelijk spreekt/schrijft. En/of het voorstel kan warrige onzin zijn.

Ik kom er maar niet achter wat daarvan de reden(en) voor mijn aanhoudend ònbegrip van Virtual Society is (zijn). Terwijl jij overtuigd lijkt van – maar welk? – gelijk, ben ik wellicht nòg dommer dan ik al dacht. Als dat laatste het geval is, lukt het mij niet meer om het te veranderen.

Ik geef het op en heb aan jou geen vragen over Virtual Society meer.

72.102

Al op zeer jonge leeftijd heb ik veel geleerd van wat Jan Dulieu (pseudoniem van Jan van Oort) ooit heeft getekend als een uitvinding van Paulus de Boskabouter. Paulus zit naast een ingewikkeld bouwsel. In een trechter bovenaan heeft hij een zakje doperwten leeggeschud. Via een vernuftige constructie van buisjes, trapjes, richels e.d. vallen de erwten onderaan één voor één in een pannetje. Voor elke erwt die hij daarin terecht ziet komen, zet Paulus met potlood een streepje op een stuk papier. Dus om te weten hoeveel erwten er zijn, hoeft hij alleen nog maar die streepjes te tellen ...

Kortom, de vroege les die ik eraan ontleend meen te hebben, is dat het wèl zin moet hebben om allerlei moeite te doen.

72.103

Telefonisch kreeg ik prompt de mededeling dat er geen tijd is om Virtual Society volledig genoeg te beschrijven. Tja, dat maakt begrip extra moeilijk (en zinloos om er moeite voor te doen; ik ben blij dat ik het weet).

Overigens had ik nog enkele opmerkingen en vragen over Virtual Society voorbereid. Wat hier als aantekening volgt heb ik niet meer verstuurd.

Het blijft me ontgaan wat Virtual Society, zoals jij aangeeft wat het zou moeten worden, aan samenhang (lees ook: stelselmatigheid) toevoegt. Inmiddels meen ik ook enigszins te kunnen duiden waaruit het dwaalspoor zoal bestaat.

Begrijp ik goed dat Virtual Society een gebeurtenissenverzameling samenhangend presenteert zoals relevant geacht voor de levensloop van een individu? Mag ik wat jij met “dwarsverbindingen” bedoelt, opvatten als bepalend voor zulke samenhang?

Zo ja, biedt “een user story” dan zo’n presentatiestructuur?

Een hulpmiddel om uit diverse bestaande databases (lees ook: registers) informatie te putten voor overzicht(en) heb ik pakweg tien jaar geleden informatieronde genoemd. Dat werkt allang prima, althans bij een organisatie(onderdeel) waar iemand met gezond verstand werkt. Dankzij zulke overzichten gaan ook alle betrokken organisatieonderdelen prompt, zo leert de ervaring, de informatie in hun respectievelijke registers op elkaar afstemmen. Dat vergt uiteraard enige coördinatie onder de noemer van informatiebeheer. Op die manier zijn op zeer korte termijn reeds zeer belangrijke verbeteringen haalbaar zonder structureel ook maar iets aan de bestaande informatiesystemen her en der te wijzigen. Dat stelt medewerkers alom gerust, en zo raken zij geïnteresseerd in nauwere samenwerking inclusief daarvoor benodigde stelselmatige ipv aparte oriëntatie met informatiesystemen. Stelselmatig zijn de “dwarsverbindingen” maatgevend voor de opzet, zeg ook maar het verkeerskarakter met informatie; niet langer geldt de organisatiegrens als grens van informatievoorziening. Maar wat als “dwarsverbindingen” telt, komt niet uit de lucht vallen. En vergeet ajb wisselwerking niet. Zo ben ik met Metapatroon al jaren bezig om daarvoor alsmaar ‘strakkere’ modellen te bedenken en documenteren. Jij stelt dat “verbanden [...] ontstaan volgens een user story.” Volgens mij zijn zgn user stories hoogstens een middel om te inventariseren welke informatie zoal relevant is. Nee, van mij hoeft het niet. Ik ken ze als use cases (UML), en vind ze eerder verwarrend. Nogmaals, het “verband” moet – veel – ruimer bemeten zijn en volgt daar hoe dan ook niet als vanzelf uit. Het vergt ontwerp. Inderdaad, van een bekwame informatiekundig ontwerper. Hoe ruimer het stelsel voor informatieverkeer wordt opgevat, des te, vooruit, uniek menselijker moet de stelselmatige ontwerpbijdrage zijn.

Wat de aanduiding stelsel betreft volg jij blijkbaar nog het sectoraal beperkte woordgebruik. Zo van, elke sector telt een stelsel. Ook dat is verwarrend. Want de opgave is juist om o.a. sectorale grenzen die organisatorisch gelden niet (!) te laten opgaan voor informatieverkeer. Sterker nog, dankzij informatieverkeer over organisatorische grenzen heen kunnen verschillende organisaties c.q. organisatieonderdelen hun bemoeienissen – pas – op elkaar afstemmen. Dat was altijd al zo, maar moet inderdaad – veel – beter. Er is daarom een term nodig voor die overkoepelende schaal, en wat mij betreft luidt die: stelsel. Ik zou geen ander

passend Nederlands woord weten (en in het Engels ontbreekt tot dusver zelfs een woord ervoor). Nogmaals, met de aanduiding stelsel komt het reële bereik van informatieverkeer overeen. Dat was ooit een aparte zgn toepassing, en is thans ... feitelijk de gehele wereld.

Ik herhaal dat “een user story” slechts inventarisatie helpt, maar beslist géén structuur bepaalt. Aan welke, zeg maar, onderliggende verzameling(en) informatie met structuur van dien wordt één of andere selectief-samenhangende presentatie dan ontleend? Zo’n stelselmatige structuur moet, het woord stelsel zegt het al, voor het relevante stelselbereik met informatieverkeer expliciet ontworpen (lees ook: gemodelleerd) zijn. Zonder zo’n stelselmatig informatiemodel weet je m.i. niet wat je doet. Waar is het voor Virtual Society?

Ik kan me voorstellen dat jij nog niet beseft dat je het stelselmatige informatiemodel mist. Ik heb althans de indruk dat jij je hoop richt op zoiets als zelflerende simulatie waaruit dan een structuur van “dwarsverbindingen” groeit. Reken jij daar inderdaad op?

Schrijf jij herkenningsvermogen toe aan zoiets als kunstmatige intelligentie waarmee Virtual society uitgerust is? Volgens mij is het onmogelijk om dat te ...

programmeren, vooral omdat betekenisvariëteit doorslaggevend is voor wat al dan niet als “herhalende patronen” kan gelden (om over abstractie nog maar te zwijgen); zie ook een opmerking verderop.

Indien samenhang de opgave is, moet de ontwerper zgn kokers vooral niet zien als het probleem dat opgelost moet worden. Daarentegen moet de ontwerper de schaal zodanig verruimen, dat er überhaupt géén sprake meer is van zulke compartimentering. In een stelselmatig bemeten model moeten alle relevante betekenissen eenduidig geordend opgenomen – kunnen – zijn. Ik heb je nog niets over Virtual Society horen en zien uitleggen dat die variëteit van pragmatiek betreft. Zo’n betekenissenmodel is onmisbaar om te beoordelen of in hoeverre verwerking valt te abstraheren van betekenis in kwestie. Neem maar weer getallen als voorbeeld. Het maakt nogal wat uit of het de bedoeling is ze op te tellen of te vermenigvuldigen.

Over herbruikbare programmatuur gesproken, ook de “casuïstiek Groningen” zoals beschreven in het rapport **Gezinnen met Geringe Sociale Redzaamheid**

(samenwerkend Toezicht Jeugd, 2015) is m.i. reeds op kortst mogelijke termijn geholpen met inzet van een – wat ik noem – informatieronde. Waarom gebeurt dat dan niet? Daarop geeft Virtual Society volgens mij geen antwoord.

Al met al heb ik de indruk dat Virtual Society op zijn beurt verkokering betreft, in dit geval van de insteek volgens programmatuur. Tja, als ik overdrachtelijk niet op je tenen ga staan, neem je mijn opmerkingen wellicht niet serieus. :-) Hoe luidt het operationaliseerbare voorstel om de dynamiek van reële betekenisvariëteit te faciliteren op de schaal van maatschappelijk informatieverkeer? Volgens de beperkte/beperkende aanzet voor Virtual Society kan je daarop m.i. nooit uitkomen. Nogmaals, zgn hergebruik van programmatuur of van welk gereedschap dan ook, dwz met alom gelijke exemplaren, heft de verkokering van (informatie)gebruik ermee niet op.

72.104

Tijdens het schrijven merk ik wel wat er anders enzovoort moet. Anders wijzen jullie mij er hopelijk zsm luid en duidelijk op! Ik maakte dus alvast een beginnetje met een raamwerk voor stelselmatig informatiebeheer.

72.105

Ik vertelde iemand over wat volgens mij flauwekul over digitale tweeling is, ook nog eens naar twee kanten. Drieling, dus, zei hij meteen. Haha, het is inderdaad zelfs nog grotere onzin.

72.106

Het lijkt dat ik met de concepttekst voor het raamwerk minder snel opschiet, maar hoe langer de tekst, des te meer valt er voor samenhang te overwegen (en ook daarom moeten we het alles bijelkaar ook kort zien te houden).

Die extra uitval naar zgn ict-ers moeten we zeker schrappen, maar dan ben ik het toch maar even kwijt (zij het slechts voor even :-).

De vooralsnog slechts opgesomde onderwerpen heb ik deels afgeleid van [A5 voor publiek informatieverkeer](#). Die verdienen weliswaar elk minstens een hoofdstuk, maar de kracht van het raamwerk moeten we m.i. mede in beknoptheid zoeken; bij latere gelegenheid kunnen, en moeten, we erover uitweiden. Intussen is het uiteraard de opgave om er in kort bestek iets raamwerkerig relevants over op te merken.

Kunnen wij alvast voor volgende week een redactieoverleg afspreken? Kijk ajb kritisch naar zowel hoofdlijn als details.

72.107

Het lijkt me dat we “een afspraak [...] medio/eind nov[ember]” niet meer halen. Wat later liet jij me al weten dat het “[d]eze maand [...] erg druk [is]. Dat vraagt even mijn aandacht.” Hmm, hoe denk jij het zo ooit rustiger te krijgen? :-)

Ik heb overigens mijn pogingen gestaakt om te begrijpen waarop [jouw medewerker] mikt met Virtual Society. Daarmee had ik het dan weer véél te druk en zelfs zònder resultaat.

72.108

Ja, dat is een moeilijk woord, reflexiviteit, maar het lijkt me nuttig om er een belangrijk kwaliteitscriterium mee te benoemen. En laat mensen maar vragen wat het betekent. Dat geeft ze een kans te ontdekken dat ze stelselmatig nog wat moeten leren (en eigenlijk vooral allereerst àfleren).

72.109

Omdat contextuele verbijzondering een voor vrijwel iedereen nog onbekend informatiekundig beginsel is, zijn herhalingen m.i. voorlopig nuttig en zelfs nodig.

72.110

Haha, als we tóch kiezen voor het beleidsspoor, dan meteen maar zó.

72.111

Zelf vind ik die paragraaf een sleuteltekst. Er staat met zoveel woorden o.a. dat KEI niet anders dan mislukken kon door uit te gaan van een zgn case tool. Nog steeds blijkt niemand te begrijpen dat een rechter niet slechts een vonnis ‘ontwerpt,’ maar – of dat doen medewerkers zoals de griffier namens haar/hem, dus hoe dan ook – tevens het procedureverloop. Hoezo regie?! Een sjabloon ervoor is dus precies verkeerd. Want als er iets is dat alle theorieën over ontwerpen benadrukken, is dat zulke activiteit voor elke opgave anders moet kunnen verlopen (en omgekeerd geredeneerd: anders is er domweg geen ontwerpactiviteit nodig). In die zin heb ik daar ook meteen maar het averechtse idee van rechtsprekende algoritmen expliciet afgewezen.

In dit verband acht ik de vraag gewettigd of zgn Mulderbeschikkingen nog wel een vorm van rechtspraak zijn. Ik kan niet zo gauw herkennen dat er een geschil mbt intermenselijk verkeer aan te grondslag ligt. Ik heb eerder de indruk dat de staat-als-opvoeder aan het werk is. Zo van, burgers moeten leren dat zij binnen bepaalde (!) lijnen moeten blijven. Welnu, dan trekt de staat her en der een overdrachtelijke lijn, nota bene zelfs bij voorkeur waar er géén intermenselijk conflict kan ontstaan door overschrijding door een enkele burger (en dan kan je met een vonnisalgoritme inderdaad een eind komen). Wie zo'n lijn overschrijdt, krijgt straf. Dat zal haar/hem leren! En niet haar/hem alleen. Als gestrafte burger dient z/hij dient als voorbeeld, preventief voor andere burgers (en herhaling door haar-/hemzelf). Dat lijkt mij dus meer het beleidsterrein van de minister van Onderwijs. En/of van Sociale Zaken? Oh ja, het moet natuurlijk wel verleidelijk blijven om zulke lijnen te overschrijden. Anders gaan er inkomsten voor de staat verloren.

72.112

Met de eerste conceptversie van de hoofdtekst ben ik hiermee klaar. Ik sluit niet uit, dat de kwaliteit nogal afneemt hoe dichter naar het einde die tekst er staat. Zo kan je echter in elk geval wel een indruk van het geheel opdoen.

Indien je al opmerkingen hebt, laat ze me ajb weten! Hoe meer we voorafgaand aan ons a.s. redactieoverleg verbeteren, des te ... beter.

72.113

Ik hoop dat jouw "vandaag" succesvol verlopen is. En ik ben blij te horen dat jullie elkaar ontmoet hebben.

Mag ik, zo met jouw weekeinde voor je, nog een opmerking maken? Stèl dat ik gelijk heb met de noodzaak van een informatiekundig andere aanpak op zgn stelselschaal van informatieverkeer. Dan volgt daar uit, dat iedereen het slechts alsmaar nòg drukker kan krijgen, met netzo voorspelbaar alsmaar minder resultaten, door aan een kennelijk achterhaalde aanpak vast te houden. De enige manier om die m.i. averechtse drukte te doorbreken, en wel structureel, is om over te gaan op een stelselmatig deugdelijke aanpak (terwijl er informatiekundig gezien thans feitelijk nog niet eens een aanpak is). En hoe eerder die koers gewijzigd wordt, des te eerder volgt profijt ervan. Ja, iedereen doet allang haar of zijn stinkende best om er iets van te maken, dat neem ik graag aan. Maar het motiveert natuurlijk pas ècht, als het gaat lukken.

Indien je meent dat ik me met iets bemoei dat mij niet aangaat, kan je mij dat gerust laten weten. Intussen ben ik wel een nogal bezorgde burger. :-)

Zeer graag tot zeer spoedig ziens.

72.114

Vergeet om onderscheid te willen maken tussen data en informatie (en gegevens).

Zo las ik ergens, het doet er hier niet toe waar, dat er "vijf universele kenmerken van informatie [zijn] die de waarde van data bepalen." Huh?!

Ik zou er nog iets van begrijpen, als er gestaan had dat het om kenmerken van data gaat. Zo van, data-met-die-kenmerken-compleet kan voor informatie doorgaan. Maar waarom zo ingewikkeld?

72.115

Waar is zo'n toren eigenlijk van ivoor verondersteld? Je weet wel, zo'n overdrachtelijke toren. Ik heb er **Idioom woordenboek** (Van Dale Lexicografie, 1999) met "verklaring en herkomst van uitdrukkingen en gezegden" voor

geraadpleegd. Volgens het lemma **in een ivoren toren zitten** betekent het “zeer individualistisch zijn, zich van de gemeenschap afwenden.” En “[d]it wordt gezegd van monomane mensen die zich exclusief met hun eigen leven, werk en vakgebied bezighouden en weinig oog hebben voor wat er verder in de wereld omgaat.” Tja, dan weet ik nog niet, waaróm er van ivoor sprake is. Hoera voor Wikipedia, met in het Nederlands een lemma **ivoren toren**: “Volgens de etymologie is de uitdrukking afgeleid van het Hooglied 7:5: Je hals is als een toren van ivoor (NBV).” Hmm, begrijpen doe ik de associatie dan niet.

Hoe dan ook heb ik het idee dat met die afwijzende betekenis tegenwoordig de aanduiding **in een digitale toren zitten** herkenbaarder is.

Haha, ja, in dat woordenboek staat ook een lemma **wel de splinter in andermans oog zien, maar niet de balk in zijn eigen oog**. Maar ik houd me voor dat jij en ik niet zo digitaal-torig zijn.

72.116

Welk woord komt niet voor een verrassociatiemixwoordopgave in aanmerking? Zo is er één woord waarover ik de afgelopen weken zo’n opgave, omgekeerd dus, heb proberen op te stellen. Noem het maar vervolgonderzoek. Zo ondervond ik bevestiging, nee, dat was dan weer géén verrassing, dat er per oplossing, dwz uitgaande een bepaald woord, praktisch oneindig veel manieren zijn om er voor puzzelaars het probleem van te maken. Dat is ook logisch, zodra je erkent dat taal-annex tekengebruik door-en-door contextueel is. Een enkel woord resp.

woordgedeelte kan in beginsel met een willekeurige context geconfigureerd zijn voor telkens àndere betekenis. Al helemaal indien de probleemsteller reeksen van associaties benut, is het hek van de dam. Het is immers mogelijk om in luttele stappen van het ene willekeurige naar het andere willekeurige woord te komen. En dan komt nog de mix ..., oh ja, met verassingselement(en).

Gelet op zulke oneindigheid moet de opsteller afwegingen maken. Wie beschouwt z/hij als het oplosserspubliek? Is de opgave voor hen niet te makkelijk? Maar ook niet te moeilijk? Zit er wat humor aan vast? Moet de opgave zònder enige tegenstrijdigheid zijn? Of is enige verwarring toegestaan? Nou ja, ik heb zelf geen idee van wat voor puzzelaars telt, maar de enkelschakelige inclusietheorie van Verschuyl/Verkuyl dekt m.i. inderdaad slechts een miniem gedeelte van wat vanuit een bepaalde oplossing dus praktisch een oneindige mogelijkhedenverzameling is van problemen.

Hoe gebrekkig als verrassociatiemixwoordopgave ook, omdat ik intussen wel klaar ben met dat onderzoek geef ik ‘m je/jullie hierbij op: deelwoord klaar om getapt te worden (5 letters).

Mijn voorspelling luidt dat jij mij nù zou kunnen opbellen om de oplossing mee te delen, dus meteen nadat jij deze opgave las. Als je eventjes langer de tijd neemt, heb jij van die oplossing stellig ook meteen een interessanter probleem gemaakt.

[Zie ook **aantekening 72.61.**]

Oplossing: gevat.

[Nawoord: Over oneindige mogelijkheden voor/door associatie gesproken, met “donor” kreeg ik zelfs een àndere oplossing te horen. Ja, uiteraard óók ‘goed’ zònder verband van woordenmix.]